

МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ

Нөмір тақырыбы:

Тема номера:

Cover story:

➤ КВАЗИСЕКТОРДАҒЫ ІШКІ БАҚЫЛАУ,
ОНЫҢ РӨЛІ ЖӘНЕ БЕЛГІЛЕНУІ

➤ ВНУТРЕННИЙ КОНТРОЛЬ В КВАЗИСЕКТОРЕ,
ЕГО РОЛЬ И ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ.

➤ INTERNAL CONTROL IN THE QUASI-SECTOR,
ITS ROLE AND PURPOSE

ЖАҢАЛЫҚТАР	4	НОВОСТИ	5
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ШОЛУ А.Б. Зейнелғабдин Экономиканы реттеудің ақша-кредит құралдары	6	ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБЗОР А.Б. Зейнелғабдин Денежно-кредитные инструменты регулирующие экономики	26
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ Яшар Елджу Түрік Республикасы Есеп Соты және Қазақстан Республикасы Есеп комитетімен тәжірибе алмасу	9	МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ Яшар Елджу Суд Счетов Турецкой республики и обмен опытом со Счетным комитетом Республики Казахстан	30
ЕСЕП КОМИТЕТІ М.А. Саткалиев Есеп комитетінің қызметінде озық халықаралық тәжірибені қолдану	12	СЧЕТНЫЙ КОМИТЕТ М.А. Саткалиев Применение передового международного опыта в деятельности Счетного комитета	34
НӨМІР ТАҚЫРЫБЫ З.П. Загоскина КВАЗИСЕКТОРДАҒЫ ІШКІ БАҚЫЛАУ, ОНЫҢ РӨЛІ ЖӘНЕ БЕЛГІЛЕНУІ	14	ТЕМА НОМЕРА З.П. Загоскина ВНУТРЕННИЙ КОНТРОЛЬ В КВАЗИСЕКТОРЕ, ЕГО РОЛЬ И ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ	36
«ҚАРЖЫЛЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫ ЗЕРТТЕУ ЖӨНІНДЕГІ ОРТАЛЫҚ» РМК Қаржылық аудит – мемлекеттік қаржылық бақылау мамандарының кәсіпқойлығын жоғарылатуға бағдар	22	РГП «ЦЕНТР ПО ИССЛЕДОВАНИЮ ФИНАНСОВЫХ НАРУШЕНИЙ» Финансовый аудит – ориентир повышения профессионализма специалистов государственного финансового контроля	44
ИНФОГРАФИКА	24	ИНФОГРАФИКА	24
РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС	66	РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ	66

«ҚАРЖЫЛЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫ ЗЕРТТЕУ ЖӨНІНДЕГІ ОРТАЛЫҚ» РМК

Қаржылық аудит – мемлекеттік қаржылық бақылау мамандарының кәсіпқойлығын жоғарылатуға бағдар

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ

Суд Счетов Турецкой республики и обмен опытом со Счетным комитетом Республики Казахстан

NEWS 5

ECONOMIC REVIEW

A.B. Zeinelgabdin

Monetary tools of the economy management

48

INTERNATIONAL EXPERIENCE

Yaşar Yolcu

Turkish court of accounts and Sharing the audit experiences with the sai of kazakhstan

51

THE ACCOUNT COMMITTEE

M.A. Satkaliyev

Application of international best practices in the activities of the Accounts Committee

54

COVER STORY

Z.P. Zagoskina

INTERNAL CONTROL IN THE QUASI-SECTOR, ITS ROLE AND PURPOSE

56

RSE «CENTER FOR FINANCIAL VIOLATIONS RESEARCH»

Financial audit is the Landmark for Improved Professionalism of the Specialists for State Financial Control

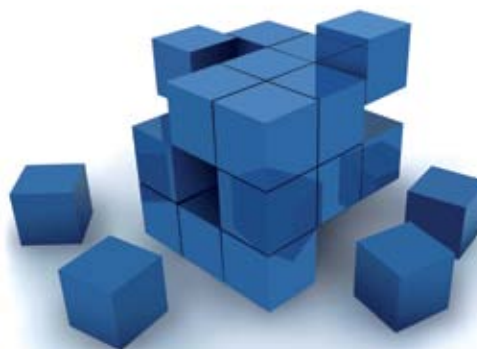
64

INFOGRAPHICS

24

EDITORIAL BOARD

67

Ішкі бақылаудың интегралданған моделі, қашан да ішкі бақылау компания қызметінің барлық бағыттарында кіріктірілгенде ғана тиімді жұмыс істейтін болады және оның болуы бәсекеге қабілетті бизнестің түбегейлі қажеттіліктерімен шарттастырылған.

Кіріктірілме түрде және белсенді іс-қимыл жасап отырған ішкі бақылаудың компанияның қажетсіз шығынға және зиян шегуге ұрынбауға көмектесетіні, сондай-ақ өзгеріп отыратын жағдайларға сәйкес іске жедел бейімделуіне мүмкіндік беретіні сөзсіз.

Интегрированная модель внутреннего контроля будет тогда эффективно работать, когда внутренние контроли встроены во все направления деятельности компании и её существование обусловлено фундаментальными потребностями конкурентоспособного бизнеса. Безусловно, встроенные и активно действующие внутренние контроли помогают компании избежать ненужных затрат и потерь, а также позволяют быстро перестроиться в соответствии с меняющимися условиями.

The integrated model of internal control will work effectively when internal control are built into all activities of a company, and its existence covers fundamental needs of a competitive business. The certainly built and actively operating internal control help a company avoid unnecessary costs and losses, as well as allow to quickly reorganize a company in response to changing conditions.

ECONOMIC REVIEW

Monetary tools of the economy management

48

СЕНАТОРЛАР ҮКІМЕТТІҢ ЖӘНЕ ЕСЕП КОМИТЕТІНІҢ ЕСЕПТЕРІН ҚАРАДЫ

11 маусымда Қасым-Жомарт Тоқаевтың төрағалық етуімен Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының отырысы болды.

Сенаторлар Қазақстан Республикасы Үкіметінің және Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің 2013 жылғы республикалық бюджеттің атқарылуы туралы есептерін қарады. Депутаттардың алдында премьер-министрдің орынбасары – қаржы министрі Бақыт Сұлтанов, Ұлттық банкі Төрағасының орынбасары Данияр Акишев және Есеп комитетінің төрағасы Қозы-Көрпеш Жаңбыршин баяндама жасады. Қаржы министрі сенаторларға бюджет кірісі 5,2 миллиард теңгені (100,5 пайызды), шығыстары 5 990,5 миллиард теңгені (жоспардың 99,3 пайызы) құрағанын баяндады. Қаржының 42,9 миллиард теңгесі пайдаланылмады.

Есеп комитетінің төрағасы Қозы-Көрпеш Жаңбыршин 2013 жылғы республикалық бюджеттің атқарылуы туралы негізгі қорытындыны айта отырып, бюджет қаржысын тиімді пайдалануды арттыру, бюджет қаржысының мақсатты және атаулы пайдалануын қамтамасыз ету, сондай-ақ республикалық бюджет қаражатының атқарылуын жетілдіру және мемлекет активтерін пайдаланудың тиімділігін арттыру туралы ұсыныстар айтты. Есептік құжаттарды талқылаудан кейін Қаржы және бюджет салалық комитетіне айтылған есептерді бекіту жөнінде Парламент палаталарының бірлескен отырысына Сенаттан қосымша баяндама әзірлеу тапсырылды.

Қозы-Көрпеш Жаңбыршиннің баяндамасының толық мәтінін www.esep.kz Есеп комитетінің сайтынан көруге болады.

СЕНАТОРЫ РАССМОТРЕЛИ ОТЧЕТЫ ПРАВИТЕЛЬСТВА И СЧЕТНОГО КОМИТЕТА

11 июня под председательством Касым-Жомарта Токаева состоялось заседание Сената Парламента Республики Казахстан.

Сенаторы рассмотрели отчеты Правительства и Счетного комитета по контролю за исполнением республиканского бюджета об исполнении главного финансового документа за 2013 год. Перед депутатами с докладами выступили заместитель премьер-министра – министр финансов Бахыт Султанов, заместитель председателя Национального банка Данияр Акишев, председатель Счетного комитета Козы-Корпеш Джанбурчин. Министр финансов доложил сенаторам, что доходы в бюджет составили 5,2 млрд. тенге (100,5%), расходы 5 990,5 млрд. тенге (99,3% к плану). Неиспользованными остались 42,9 млрд.тенге.

Председатель Счетного комитета, представив основные итоги исполнения республиканского бюджета за 2013 год, отметил проблемные вопросы в сфере повышения эффективности, обеспечения адресности и целевого использования бюджетных средств, а также высказал рекомендации по совершенствованию исполнения республиканского бюджета и повышению эффективности управления активами государства. После обсуждения отчетных документов профильному комитету по финансам и бюджету поручено подготовить содоклад Сената на совместное заседание палат Парламента по утверждению отчетов.

Полный текст выступления Председателя Счетного комитета К.Е. Джанбурчина можно посмотреть на сайте Счетного комитета www.esep.kz.

SENATORS CONSIDERED THE REPORTS OF THE GOVERNMENT AND THE ACCOUNTS COMMITTEE

The meeting of the Senate of the Parliament of the Republic of Kazakhstan was held on June 11 chaired by Kasym-Zhomart Tokayev.

Senators considered the reports of the Government and the Accounts Committee for Control over Execution of the Republican Budget on the performance of the main financial document 2013. Deputy Prime Minister – Minister of Finance Bakhyt Sultanov, the Deputy Chairman of the National Bank Daniyar Akishev, chairman of the Accounts Committee Kozy-Korpesh Dzhanburchin presented their reports to deputies. Minister of Finance reported to senators that budget revenues amounted to 5.2 billion KZT (100.5%), expenses - 5 990.5 billion KZT (99.3% of the plan). 42.9 billion KZT remained unused.

Having presented the main results of the execution of the republican budget 2013, Chairman of the Accounts Committee noted the problematic issues in the field of efficiency improvement, targeting and targeted use of budgetary funds, and offered recommendations to improve execution of the republican budget and to improve asset management. After discussion of the reports, the profile committee on finance and budget was ordered to prepare the Senate's joint report for the joint session of the Parliament for report approval.

A full text of Mr. K.E. Dzhanburchin, the Chairman of the Accounts Committee, can be viewed on the website of the Accounts Committee www.esep.kz.

А.Б. ЗЕЙНЕЛҒАБДИН

э.ғ.д., профессор

ЭКОНОМИКАНЫ РЕТТЕУДІҢ АҚША-КРЕДИТ ҚҰРАЛДАРЫ

«Қазақстан - 2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында «Қазақстандық банктер өз кезегінде өзінің мақсатын орындауға және нақты экономика секторының кредиттік ресурстарға деген қажеттілігін қамтамасыз етуге тиіс. Бұл ретте қаржылық жүйеге бақылауды әлсіретуге болмайды, банктерді проблемалық кредиттерден тазарту және қорландыру мәселелерімен тығыз айналысу қажет. Бұл үшін Ұлттық банк пен Үкіметке Президент Әкімшілігінің үйлестіруімен экономикалық қажетті ақша ресурстарымен қамтамасыз етуге бағытталған түбегейлі ақша-кредит саясатының жаңа жүйесін әзірлеу қажет болады» деп көрсетілген [1].

Бұл міндеттерді шешу үшін ақша мен кредиттің теориялық мәселелерін зерделеп, ақша-кредит саясатының экономикаға тигізетін әсерін талдау қажет. Осының негізінде экономикаға ақша-кредит иінітірегі әсерінің тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстарды мақсатқа лайықты негіздеу керек.

Соңғы жылдары шетелдік экономистер ақша функциясын зерттеуге баса көңіл бөле бастады. Оған американдық Ю. Фама, П. Хонсен, Р. Шимер сияқты ғалымдардың «Активтер бағасын эмпирикалық талдау» еңбегі үшін Нобель сыйлығының лауреаттары болғаны дәлел бола алады. Демек, бағалардың рөлі мен ауқымының мәні арта түседі, сол арқылы құн өлшемі ретінде ақшаның функциясы көрініс береді.

Ақша төлем қаражаты ретінде өз функциясын толық көлемде орындамаған жағдайда көлеңкелі

экономика қанат жайып, салық жүйесі жұмысында проблемалар туындайды, атап айтқанда бюджетке жекелеген салық түрлері түспей жатады.

Экономистердің бағалауынша, республикамызда көлеңкелі экономиканың үлесі 15-дан 25%-ға дейін құрайды. Бұл бюджетке ішкі өндіріс тауарларына арналған акциздердің толық көлемде түспеуіне, сондай-ақ ҚҚС дебеттік сальдосының белгілі бір дәрежеде ұлғаюына әкеп соғады.

Әлемдік қаржылық дағдарыстан кейін шетелдік орталық банктер сандық жеңілдету сияқты, дәстүрлі емес монетарлық саясаттың осындай шарасына сүйенуге мәжбүр болды. Ақша ұсыныстарын ұлғайтуды, сондай-ақ ипотекалық және мемлекеттік құнды қағаздарды төлеуді пайыздық ставкаларды төмендету жолымен реттеп, несиелендіру өсімін ынталандырды, сондай-ақ республикадағы қор нарығына жәрдемдесті [2]. Нәтижесінде АҚШ-тың

ЖІӨ-і тоғыз тоқсан бойы өсуде және 2014 жылы 2,8%-ды құрайтын болады, ал Еуроаймақта 1,15 болды. Қазіргі уақытта сандық жеңілдіктер біртіндеп тоқтатыла бастады. Бұл дамушы елдер капиталының үдемелілігіне әсер ететін пайыздық ставкалардың өсуіне әкелуі мүмкін [3].

Жоғарыда көрсетілген фактілер қазіргі жағдайларда ақша жүйесінің шаруашылық етуші субъектілердің, халықтың және мемлекеттің қаржылық ресурстарының өсуіне, кез келген мемлекеттің қаржы-кредит жүйесіне елеулі әсер ететінін айғақтайды. Бұл ретте экономикаға арналған ақша жүйесінің барлық элементтерінің, атап айтқанда, ақша белгілері түрлерінің, оларды айналымға шығару тәртібінің, ақша айналымын ұйымдастыру мен реттеу әдістері мен тетіктерінің кешенді әсері зерделенуге тиіс.

Республикада ақша-кредит жүйесінің өзара іс-қимылы, экономиканы дамытуға кредит жүйесінің әсері, шағын және орта бизнесті дамытуға әсері кешенді зерттелмейді.

Жекелеген бағдарламалық құжаттарда кредит саясатына және оның салықтық-бюджеттік саясатпен өзара іс-қимылы мәселелеріне жете көңіл бөлінбейді. Қазіргі уақытта 2007 жылы 61,2%-ды, ал 2012 жылы – 36,3%-ды құраған ЖІӨ-ге деген экономиканың кредиттеу коэффициенті азайып барады. Бұл ретте екінші деңгейлі банктер (ЕДБ) және басқа қаржы институттары беретін барлық кредиттер ескерілді. Республикада 2005 жылдан бері көптеген жаңа қаржы институттары құрылды, олардың көпшілігі бюджеттік кредиттер алды, жарғылық капиталдарын қалыптастыруға, ұлғайтуға және толықтыруға бюджеттен қаражат алды. Алайда, нақты экономикада кредиттік ресурстардың айтарлықтай өсуі байқалмайды.

«Азық-түлік келісімшарт корпорациясы» ҰК» АҚ-дан алынған қарыздарды өтеуге бағытталды [4].

Біздің ойымызша, экономиканың нақты секторына, мемлекеттің қатысуымен құрылған әртүрлі акционерлік қоғамдар жүзеге асырып отырған жекелеген жобаларға кредит берудің тиімділігін, сондай-ақ республикада мемлекеттік қаржы институттарының жұмыс істеуінің, жүргізілетін кредиттік операциялардың және көрсетілетін қаржылық қызметтердің тиімділігін бағалаған жөн.

Өз кезегінде ЕДБ-ның экономикаға кредит беру коэффициенті де азайып отыр, ол 2007 жылы ЖІӨ-ге шаққанда 56,5%-ды құраған болса, ал 2012 жылы ЖІӨ-ге шаққанда 30,5 % болды [5].

Қазақстан Республикасының 2014-2018 жылдарға арналған ұлттық-экономикалық дамуы болжамында ЕДБ-ның экономикаға берген кредиттері ғана көрсетілген, олар 2014 жылы 12321 млрд. теңгені құраған болса, ал 2018 жылы 21153 млрд. теңге болмақ. Бұл ретте экономиканы кредиттендіру коэффициенті, ЖІӨ-ге тиісінше – 31,9% және 32,1%. 2014-2018 жылдарға млрд. теңгемен тек резиденттердің депозиттері келтірілген, кезеңнің соңына олардың мөлшері 2014 жылы 11484 млрд. теңгені құрады, ал 2018 жылға ЖІӨ-ге шаққанда - 20268 млрд. теңге, тиісінше – 29,7 % және 30,7% болады [6]. Біздің ойымызша, 2014-2018 жылдарға арналған депозиттер бойынша республикадағы ақша ағымының нақты көрінісін беретін резиденттер мен резидент еместерді көрсеткен орынды болады. Соңғы жылдары резиденттер мен резидент еместердің ЕДБ-ге салымдарының ЖІӨ-ге шаққандағы үлесінің төмендегені байқалады, ол 2008 жылы 42,8 % болса, ал 2012 жылы 28,2% болды.

ЕДБ-ның экономиканың нақты секторын, шағын орта бизнесті қаржыландыруына республикадағы

Бүгінгі таңда ЕДБ 01.10.2013 жылы 2000,7 млрд. теңгені құраған немесе 38,3%-ға көбейген тұтынушылық қарыздарды береді. 2013 жылдың бұл кезеңінде жеке тұлғаларға қарыз 23,6%-ға ұлғайды, ал заңды тұлғаларға 3,1% болды.

Мысалы, 2012 жылы Ауыл шаруашылығы министрлігіне агроөнеркәсіптік кешендер объектілерін қолдауға 0,01 жылдық ставкамен 80 млрд. теңге бөлінген болатын. «ҚазАгро» ҰБХ» АҚ-дан алынған қаражат толық көлемде еншілес ұйымдарға: «Ауыл шаруашылығын қаржылық қолдау қоры» АҚ-ға - 0,3 млрд. теңге, «Аграрлық кредиттік корпорация» АҚ-ға - 28,9 млрд. теңге және «Азық-түлік келісімшарт корпорациясы» ҰК» АҚ-ға 50,8 млрд. теңге аударылды. Бұл ретте АШӨК-ті несиелендіруге 2012 жылы бөлінген жалпы сомасы 24,9 млрд. теңге бюджет қаражаты 2011 жылы ЕДБ-тегі айналым қаражатын толықтыруға

қаржы ресурстарын басқару үшін Қазақстан Республикасының Үкіметі пайдаланатын басқа экономикалық құралдар да әсерін тигізді. Әрбір қаржы жылы республикадағы бюджет тапшылығын қаржыландыру үшін қор нарығына мемлекеттік құнды қағаздар орналастырылады.

2012 жылы ҚР Үкіметі мемлекеттік құнды қағаздарды қор нарығына шығаруы мен орналастыруы есебінен ішкі нарықтан 1067,5 млрд. теңге мөлшерінде қарыз алған. Бұл ретте, ЕДБ-лар, сондай-ақ жинақтаушы зейнетақы қорлары айтарлықтай сомаға мемлекеттік құнды қағаздарды сатып алған.

2013 жылы жинақтаушы зейнетақы қорларының қайта құрылуына байланысты олардың қор нарығына қатысуы күрт төмендеді. Нәтижесінде мемлекеттік құнды қағаздарды 2013 жылы негізінен ЕДБ-лар және жекелеген мемлекеттік қаржы институттары сатып алуда.

Мұндай жағдайда ЕДБ экономиканың нақты секторын несиелендіруге аса мүдделі емес, яғни оларға мемлекеттік құнды қағаздар сатып алған анағұрлым тиімді. Бұл өз кезегінде республикада қор нарығын дамытуға ықпал етпейді.

Бүгінгі таңда ЕДБ 01.10.2013 жылы 2000,7 млрд. теңгені құраған немесе 38,3%-ға көбейген тұтынушылық қарыздарды береді. 2013 жылдың бұл кезеңінде жеке тұлғаларға қарыз 23,6%-ға ұлғайды, ал заңды тұлғаларға 3,1% болды.

Бұл ретте 90 күннен аса мерзімі өтіп кеткен берешегі бар заңды тұлғалардың қарызы 2683,3 млрд. теңгені немесе заңды тұлғалар қарыздарының 36,9%-ын құрап отыр [5].

Республикада күмән туғызатын активтер мен міндеттемелер үлесі 01.07.2013 жылы активтер мен міндеттемелердің жалпы көлемі ЕДБ-те 31%-ды, ал үміт артуға болмайтындары - 20%-ды құрады.

Жоғарыда көрсетілген барлық фактілер республика экономикасындағы банктік сектор рөлінің төмендеуіне ықпал етті, атап айтқанда ЖІӨ-ге деген актілерге қатысты 01.10.2013 ж. 44,1%, 2010 жылы

бизнестің дамуына арналған кредиттерін; сондай-ақ республиканың ЕДБ-ге резидент еместердің салымдарын көрсету қажет;

- республикадағы жаңа қаржы институттарының жұмыс істеу тиімділігін бағалау;

- республиканың екінші деңгейлі банктері депозитіне резидент еместердің бос ресурстарын қосудың мүдделілігін арттыруға жәрдемдесетін экономикалық құралдарды әзірлеу;

- Қазақстан Республикасының Ұлттық банкі Үкіметпен бірлесіп экономиканың нақты секторын, шағын және орта бизнеске кредит беру мәселелері бойынша ЕДБ-ге әсерінтірегін әзірлеу;

- бюджет тапшылығын қысқарту және Қазақстан Республикасы Үкіметінің ішкі қарыз алу лимитін белгілеу, осыны есепке ала отырып мемлекеттің қаржылық ресурстарын басқару үшін жаңа экономикалық құралдарды пайдалану;

- Қазақстан Республикасының орта мерзімді фискалды саясатын әзірлеу орынды болады.

Осының барлығы республикада ақша-кредит жүйесінің жұмыс істеу мәселелері бойынша жаңа тұжырымдаманы әзірлеуге ғылыми негізделген тәсілді орнықтыруға мүмкіндік береді.

Бұл жұмыстардың орындалуы үшін экономика саласында теориялық және қолданбалы зерттеуді жүзеге асыратын ғылыми-зерттеу институттары мен орталықтарды, университеттерді тарту керек.

Республикада күмән туғызатын активтер мен міндеттемелер үлесі 01.07.2013 жылы активтер мен міндеттемелердің жалпы көлемі ЕДБ-те 31%-ды, ал үміт артуға болмайтындары - 20%-ды құрады.

керісінше 70%, ал ЖІӨ-ге несие портфеліне қатысты, тиісінше - 37%-ға дейін, керісінше - 60%-ға дейін [5].

Өз кезегінде нақты жасалған азық-түліктің сомасы 01.07.2013 жылы 4498,4 млрд. теңгені құрады, ол салықтар бойынша ұстап қалуға жатады. Нәтижесінде ЕДБ-тен бюджетке түсетін салықтық түсім төмендейді.

Осылайша, мемлекет ЕДБ-ні салық-бюджет құралдары есебінен қолдайды, алайда, олар шаруашылық етуші субъектілердің тең құқықты серіктесі болған жоқ және олардың экономикадағы рөлі төмендеуде.

Біздің пікірімізше, бұл міндеттерді шешу үшін:

- ақша жүйесінің және оның барлық элементтерінің жұмыс істеу тиімділігін кешенді зерделеп бағалау;

- ақша-кредит, салық-бюджет құралдарының өзара іс-қимылын және олардың экономиканың нақты секторына әсерін, республикадағы шағын және орта бизнестің дамуын жүйелі зерттеу;

- әлеуметтік-экономикалық даму болжамында орта мерзімді кезеңге экономикаға мемлекеттік қаржы институттарының, шағын және орта

Дереккөздер:

1. «Қазақстан - 2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты атты Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 14 желтоқсан 2012 жыл.

2. Тулепов О. Анализ воздействия количественного смягчения монетарной политики ФРС США на денежно-кредитных и валютные показатели экономики РК.

3. Мировая экономика достигла переломного момента, Деловой портал Kapital.kz.

4. Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің 2012 жылы республикалық бюджеттің орындалуы жөніндегі есебі.

5. ҚР Ұлттық банкінің Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын бақылау және қадағалау комитеті. 2013 жылғы 1 қазандағы жағдай бойынша Қазақстан Республикасы банктік секторының ағымдағы жағдайы.

6. Қазақстан Республикасы әлеуметтік-экономикалық дамуының 2014-2018 жылдарға арналған болжамы, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 28 тамызда отырысында мақұлданған.

ЯШАР ЕЛДЖУ,
Түрік Республикасы Есеп Сотының
кәсіби аудиторыесі

ТҮРІК РЕСПУБЛИКАСЫ ЕСЕП СОТЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЕСЕП КОМИТЕТІМЕН ТӘЖІРИБЕ АЛМАСУ

Адамзат тарихында, мемлекеттік институтты дамытумен бірге, әр түрлі атаулары бар, ал мемлекеттік қаражаттарды пайдаланудың мақсатқа лайықтылығы мен дұрыстығын қамтамасыз ету – функциялары бірдей қаржылық аудит мекемелері қалыптасты. Мұндай мекемелерге Түркияның Есеп Соты да жатады, аудиторлық мекеме ретінде ол ел тарихында және мемлекеттік органдар құрылымында маңызды орын алады.

Тарихтан шағын мәлімет. Түрік Республикасының Есеп Соты 1862 жылғы 28 мамырда құрылды және Диван-ы Мухасебат деп аталды, одан соң 1876 жылы Конституциясында айтылды. Түрік Республикасының қалыптасу жылдары оны бастапқыда Үкіметке бағынысты мекеме ретінде жоспарлады, бұл белгілеу орынсыз деп шешілді, және 1923 жылы Есеп Соты қайтадан құрылып жасақталды.

Диван-ы Мухасебат 1934 жылғы №2512 заңмен Есеп Соты туралы тиянақсыз заң түзетілді және «Жалпы бухгалтерия туралы» №1050 Заңмен толықтырылып, неғұрлым көлемділік пен нақтылыққа ие болды. Мысалға, бұрын шығыстардың жүзеге асырылуына дейін рұқсат берумен болмаса аудит өткізумен түйінделетін Есеп Сотының өкілеттігі, енді шығыстарды жүргізгеннен кейінгі аудитке ауыстырылды.

1961 жылғы Конституция. Ол мыналарды анықтады: «Есеп Соты Түркияның Жоғарғы Ұлттық Парламенті атынан зерделеу, аудит жүргізу және қолданыстағы заңнамаға сәйкес шешім қабылдау, сондай-ақ мемлекеттік мекемелердің кезкелген шығыстарына, табыстар мен тауарларына және

ішінара мемлекеттің қатысуы бар мекемелердің және есептеу мен жауапты тұлғалар процестері бойынша шешім қабылдау жұмыстарын орындауға уәкілетті».

1982 жылғы Конституцияда, 1961 жылғы Конституцияда да және Есеп Соты туралы № 822 Заңда да дәл осындай анықтама пайдаланылған. Бұл Конституцияда 1982 жылы салық істерін қоспағанда, Есеп Соттарының шешімімен шығарылған басқа сот органдары үндеуіне жататын тармақ алынып тасталған. 1996 жылғы өзгерістерге сәйкес, Есеп Сотына ішінара аудит өкілеттігі, сондай-ақ аудитті жүргізу кезінде өнімділік және тиімділік бағалары берілді.

«Қаржылық ашықтық және есептілік» түсінігі Америка мен Еуропаның Есеп палаттарының қаржылық құрылымында 90-шы жылдардың басында пайда болды. Түркияда 2000 жылғы дағдарыс, сондай-ақ ХВҚ-мен жасалған несиелендіру келісім-шарттары нәтижесінде жергілікті қаржылық жүйелерді қайта құрылымдау ісі жүргізілді. Осы процесте, мемлекеттік басқару жүйесінде, мемлекеттік қаржылық басқару ерекшелігінде елеулі өзгерістер енгізу талпынысы қолға алынды.

Осы процесте анықтаушы бағытты иелену мақсатымен, Есеп Соты өзін-өзі жетілдіру жолына қадам жасады.

2003 жылы түрік қаржылық жүйесінің конституциясы аталған №1050 «Жалпы бухгалтерия туралы» жойылған Заң орнына, қаржылық жүйе үшін жаңа түсініктемелермен №5018 «Мемлекеттік қаржылық басқару және бақылау туралы» Заң қабылданды.

Мемлекеттік қаржылық басқару және бақылау туралы Заң күшіне енген соң 2003 жылы, Түркияның Есеп Соты аудиттің жаңа процесіне сәйкес, аудитті дамытудың 3 жылдық жобасын әзірледі. Төрт жылға созылған жоба бойынша жұмыс аяқталған соң, аудит саласындағы пилоттық жобалар іске асырылды. Аудит материалдары мен нұсқаулықтарын жыл сайынғы түзетіп жетілдірулер нәтижесінде, 2010 жылы Есеп Соты аудит әдістеріне дайын болды, ол Есеп Соты туралы Заңда алдын ала қарастырылған.

2003 жылы түрік қаржылық жүйесінің конституциясы аталған №1050 «Жалпы бухгалтерия туралы» жойылған Заң орнына, қаржылық жүйе үшін жаңа түсініктемелермен № 5018 «Мемлекеттік қаржылық басқару және бақылау туралы» Заң қабылданды

Түркияның Есеп Соты құрылымы тек аудит органдарынан ғана тұрмайды, онда сондай-ақ бағалау құрылымы бар. Түркияның Жоғары Ұлттық Парламенті депутаттарынан сайланған мүшелерінің қатысуымен, бағалау комитетінде шешім қабылдауға өкілетті есеп комиссиясы жұмыс істейді. Есеп комиссиясы шешімдеріне шағым жасайтын орган да осы комитет болып табылады.

№832 бұрынғы заңда аудит процесі қаржылық есеп аудиторын дайындаудан басталады, есеп комиссиялары жауапты тұлғалардың айыптылық дәрежесін анықтады. Алғашқы жылдары Республиканың сәйкестік аудиті аталған жүйесінің негізіне, аудит жүйесі және Француз Республикасының үлгісі алынды. Францияның, Италияның, Испанияның, Бельгияның, Түркияның Қаржылық бақылауы жоғарғы органдары (бұдан әрі - ҚБЖО) осындай бағалау өкілеттігіне ие. Англияның, Солтүстік Еуропаның, Германияның, Нидерландияның, АҚШ-тың, Жапонияның ҚБЖО-ы бағалау өкілеттігі жоқ кеңселерді қамтиды.

Заң шығарушы орган – Түркияның Жоғарғы Ұлттық Парламенті бюджет туралы, мемлекеттік қаражатты жинау мен жұмсау ведомствосында заң қабылдап, дербес болмаса Парламент атынан жұмыс істейтіндігі шамаланған ҚБЖО – Есеп Сотын құру туралы шешім қабылдады. Осыған байланысты, қабылданған шешімдерде Есеп Сотының тәуелсіздігін қамтамасыз ету үшін, заң жобасы әзірленіп, оның құрылымы мен функциялары бекітілді. Есеп Соты, Парламентпен байланыста жұмыс істеп отырса да,

жұмыстарды орындау мен шешімдер қабылдауда толық тәуелсіз болып отыр. Бұл саладағы тәуелсіз жұмыстар принципінің Гаранты мемлекеттің Конституциясы болып табылады.

Парламенттің белгіленген және жекелеген тапсырмаларымен қатар, Есеп Соты Бас кеңестің қатысуымен Есеп Соты Басшылығымен жыл сайын әзірленетін аудит бағдарламаларын орындайды. Осы бағдарламалар бекітілгеннен кейін, өз кезегінде, аудит бойынша басшының орынбасары аудит топтары басшыларына аудиторлардың қажетті санымен фокус-топтар құрып және жұмысқа кірісетін бағдарламалар туралы хабарлайды.

Есеп Соты туралы №5018 және №6085 Заңда, яғни уақтылы аудит процесінде көрсетілген аудит процесіне сәйкес аудитор әрекет етеді. Уақтылы аудит – бұл сәйкестік аудиті мен қаржылық аудиттің қолданылуы.

Егер сәйкестік аудиті нәтижесінде мемлекеттің шығыны анықталатын болса, жауапты тұлға өз

түсінігін береді, одан кейін артық соманы бағалау жөнінде есеп дайындалады және есеп комиссиясына жіберіледі.

Мекеменің қаржылық ведомстволары негізінде, тәуекел мен жүйеге негізделген, қаржылық аудит барысында анықталған нәтижелер әкімшіліктермен алмасады, одан әрі ұсынымдармен бірге қаржылық аудит туралы есеп дайындалады және Есеп Соты басшылығына ұсынылады.

Аудит стандарттары. Қаржылық аудит процесі аудиттің халықаралық стандарттарымен сәйкес келуі тиіс. Аудит стандарттары – бұл пайдаланылатын тәсілдер мен аудиттің басталғанынан аяқталғанына дейінгі негіздерін анықтайтын ереже, оны әдетте тиісті кәсіби ұйымдар анықтайды және аудит өткізудің сапасына кепілдік мақсатымен уақтылы жаңартылып отырылады.

Халықаралық деңгейде алынған аудит стандарттары – бұл ұлттық кәсіби палаталар, аудит бойынша мекемелер болмаса халықаралық ұйымдар әзірлеген тәуелсіз аудиторлар қатысатын стандарттар. ҚБЖО ұсынымдық ретінде қабылдайтын Стандарттар - бұл қаржылық бақылаудың жоғарғы органдары Халықаралық ұйымдары (INTOSAI) және Халықаралық бухгалтерлер федерациясы (IFAC) әзірлеген стандарттар. Мұнымен қоса, кейбір елдерде халықаралық аудит стандарттары ішкі заңнамамен негізге алынған және аудиттің ұлттық стандарттарын қалыптастырады.

№ 5018 «Мемлекеттік қаржылық басқару және бақылау туралы» Заңда жалпы қабылданған

аудиттің халықаралық стандарттары негізінде, Есеп Соты туралы №6085 Заңына сәйкес орындалатын, сыртқы аудитті жүргізу алынған. Екі заңда да аудиттің қандай жалпы қабылданған стандарттары қабылданатыны туралы айқын жағдай бар. Халықаралық ұйымдардың жариялаған стандарттары Конституциялық өкілеттікті және Есеп Сотының жауаптылығын назарға ала отырып, бағалаудан өтуі және қолданылуы тиіс.

INTOSAI аудиті стандарттары – бұл Түркия Есеп Соты да мүшесі болып табылатын халықаралық INTOSAI ұйымы ұсынған стандарттар. Осы себепті, бұл ұйым халықаралық стандарттар тұрғысынан алғашқы қайнар көз болып табылады. INTOSAI стандарттары – аудиттің белгілі түрі бойынша дайындалған стандарттар емес, ал ол, ҚБЖО өткізуге тиісті аудиттің барлық түріне қолданылатын стандарттар. INTOSAI стандарттарын көпшілік мақұлдауы ҚБЖО-да қолданылатын барлық бағыттарда және аудиттің барлық сатыларында стандарттардың қолданылу қажеттілігін анықтайды. Бұл қажеттілікті INTOSAI аудиті стандарттары, Еуроодақ қолдануы бойынша Басшылық қанағаттандырған.

Есептеу әдісі. Халықаралық стандарттарда қаржылық аудиттер мемлекеттік мекемелердің қаржылық есептеріне сенім білдіру, қаржылық басқару мен ішкі бақылау жүйесін бағалау мақсатымен жүзеге асырылады. Халықаралық

үшін есептеу әдісіне негізделген бухгалтерия жүйесіне көшті. Қазақстан Республикасы 01.01.2013 жылдан бастап есептеу әдісіне негізделген бухгалтерия жүйесіне көшкен елдер ішінде өз орнын алды. 2013 жыл соңында есептеу әдісіне негізделген бухгалтерлік жүйе базасы болып табылатын қаржылық есеп қалыптасатын болады.

Ынтымақтастық. 2011 жылы 22 маусымда Түркияның Есеп Соты мен Қазақстан Республикасының Есеп комитеті арасында ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылды. Меморандум шеңберінде конференциялар мен техникалық жиналыстар, семинарлар, жалпы зертеулер мен қосарланған аудиттер жүргізу, әдіснама жоспарында және сыртқы мемлекеттік аудитті қабылдауда, жалпы кәсіби оқыту мен кәсіби стандарттарды әзірлеуде тәжірибе алмасу, кеңестік қызметтерді қамтамасыз ету, кәсіби қызметтер мен құжаттар бойынша ақпараттар алмасу қарастырылды.

Қазақстан Республикасының астанасы Астана қаласында 2013 жылғы 23-27 қыркүйекте «Мемлекеттік мекемелердің қаржылық есептілігін бақылау» (Түркия Республикасының Есеп Соты мысалында) тақырыбында тәжірибе алмасу және қолдану мысалдары бойынша семинар өткізілді, оған мен және менің әріптесім – Түркия Есеп Сотының бас аудитору Тунджай Арыдуру екеуміз қатыстық. Жалпы кәсіби білім және кәсіби стан-

2011 жылы 22 маусымда Түркияның Есеп Соты мен Қазақстан Республикасының Есеп комитеті арасында ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылды.

стандарттар бойынша мемлекеттік мекемелердің қаржылық есептерді дайындауы үшін, бухгалтерия жүйесі де осы процеске сәйкес келуі тиіс. Кассалық әдіс (болуы) негізінде бухгалтерия режимінде жұмыс істейтін осы мекеме шеңберінде, шектеулі қаржылық есеп берілуі мүмкін. Сондықтан да, қаржылық есептілік жоспарындағы бухгалтерияның нағыз қолайлы жүйесі – бұл есептеу әдісіне негізделген бухгалтерия жүйесі.

Есептеу әдісіне негізделген бухгалтерия жүйесінде, процестер ақша қозғалысына байланысты емес, олар бірден белгілі болады, онда табыс жеке алынды ма, яки жоқ па, ол маңызды емес. Қаржылық жылы есептелген табыс, барлық табыстардың және шығыстардың өзіндік құнын көрсетеді, сондай-ақ барлық көрініс тапқан шығыстар олардың болуына байланысты емес. Есептелген табыстар мен шығыстар, олар пайда болған есептеу мен қаржылық жыл есебіне қосылады. Бұл жағдайда, экономикалық көрсеткіштер қозғалысымен байланысты процестер сол қаржылық жылы тіркеледі және есеп береді.

Көптеген елдер халықаралық стандарттар бойынша қаржылық есептілікті әзірлеу мүмкіндігі

дарттарды әзірлеу, құжаттар мен ақпараттар алмасу үшін өткізілген бес күндік семинар барысында, аудит үлгілерімен оқыту қолданылды.

Қазақстан үшін, 2013 жыл басынан бері есептеу негізінде бухгалтерия жүйесіне көшкен семинар 150 жылдық тарихы бар Түрік Республикасының Есеп Соты тәжірибесінен білім алуға мүмкіндік берді, ал Есеп комитетіне қаржылық басқару жүйесі әзірлеген және қаржылық бақылау процестері мен ішкі бақылау жүйесін қадағалау кезінде аудитке жататын мекемелер үшін маңызды мәнге ие болатын, қаржылық есептердің сенімділігін әлі де неғұрлым арттыра түсуге мүмкіндік береді.

«Мемлекеттік мекемелердің қаржылық есептілігін бақылау» (Түркия Республикасының Есеп Соты мысалында) тақырыбындағы семинар оның өткізілгендігі туралы тиісті сертификаттардың тапсырылуымен, сондай-ақ жаңа кездесулерге деген үміт және игі тілектермен аяқталды. Бауырлас ел Қазақстанға, оның Есеп комитеті мен қызметкерлеріне осы семинар кезіндегі ыстық ықыласты қабылдаулары мен қонақжайлығы үшін шексіз алғысымды білдіремін.

М.А. САТКАЛИЕВ

есеп комитетінің мүшесі

ЕСЕП КОМИТЕТІНІҢ ҚЫЗМЕТІНДЕ ОЗЫҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕНІ ҚОЛДАНУ

Мемлекет басшысының «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Қазақстан халқына Жолдауында берілген тапсырмаларды іске асыру үшін әлемдік озық тәжірибе негізінде мемлекеттік аудит жүйесін құру бойынша 2013 жылғы қыркүйекте Қазақстан Республикасында мемлекеттік аудитті енгізу Тұжырымдамасы қабылданған.

Бұл құжаттың мақсаты мемлекеттік қаржылық бақылаудың қолданыстағы жүйесін реформалаудың негізгі бағыттарын анықтау болып табылады.

Тұжырымдама шеңберінде мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдарының ұйымдастыру, қызмет және өкілеттіктерінің бірыңғай принциптерін белгілеуге бағытталған «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» Қазақстан Республикасының Заң жобасы әзірленді.

Тұжырымдаманы және заң жобасын әзірлеу кезінде дамыған шетелдердің жоғары қаржылық бақылау органдарының озық тәжірибесі зерделенді және пайдаланылды.

Сөйтіп, Тұжырымдамада Францияның, Канаданың Бас аудиті Кеңесінің және Ресей Федерациясы Есеп палатасы есеп Соттарының тәжірибесінен қысқаша шолу келтірілді. Бұл ретте заң жобасы мемлекеттік аудит саласындағы ең озық тәжірибені және нағыз қазіргі заманғы технологияларды өз аясына тоғыстырған аудиттің жоғары органдары Халықаралық ұйымының (ИНТОСАИ) халықаралық стандарттары мен басқа ұсынымдық құжаттарының құптарлық талаптарын есепке ала отырып әзірленді.

Мемлекеттік қаржылық бақылаудың отандық стандарттарын ең озық шетелдік аналогтарға сәйкестікке келтіру бойынша жұмысқа ерекше мән беріледі. Осы мақсатта жүйелі негізде қаржылық бақылаудың жоғарғы органдары қолданатын, инновациялар зерттеулері және озат тәжірибелілердің қызметтің әр түрлі саласында аудитті жүргізуі бойынша нәтижелеріне талдау жүргізіледі.

Есеп комитеті қаржылық бақылаудың (аудиттің) жоғарғы органдарының (бұдан әрі - ҚБЖО) төмендегідей, 5 халықаралық ұйымының мүшесі болып табылады:

ИНТОСАИ – ҚБЖО Халықаралық ұйымы;
ЕВРОСАИ – ҚБЖО Еуропалық ұйымы;
АЗОСАИ – ҚБЖО Азиялық ұйымы;
ЭКОСАИ – экономикалық ынтымақтастық елдері ҚБЖО ұйымы;

ТМД-ға қатысушы-мемлекеттер ҚБЖО басшылары кеңесі.

Көрсетілген халықаралық ұйымдардың негізгі мақсаттары кәсіби стандарттардың және ең жақсы әдіснамаларды қолданудың мемлекеттік аудит саласында, қазіргі заманғы дайындамаға қатысты ақпараттармен өзара қызығушылық тудыра-

тын, тәжірибе алмасудың әлем аудиторларына берілген мүмкіндігі болып табылады.

Өзара іс-қимыл шеңберінде халықаралық ұйымдармен бірге Есеп комитеті тұрақты негізде мемлекеттік аудит саласындағы әдістемелік басшылықтарды, халықаралық стандарттарды әзірлеуге қатысады, жаңашылдық идеяларымен және озат тәжірибелерімен бөлісуге мүмкіндік беретін Конгрестерге, Ассамблеяларға, тағы басқа да халықаралық іс-шараларға қатысады.

Қазірдің өзінде 14 жылдан аса тұрақты жұмыс атқарып отырған ТМД-ға қатысушы-мемлекеттер ҚБЖО басшылары кеңесі ТМД елдері ҚБЖО үшін белсенді сұхбат алаңы болып табылады.

Басшылар кеңесінің кезекті XIII сессиясы 2013 жылы Астана қаласында өтті. Қатысушылар агроөнеркәсіп кешенін дамытуға бөлінетін бюджет қаражаттарын пайдаланудағы аудит тиімділігін арттыру мәселелерін талқылады. Кеңесті оның XIII және XIV сессиялары аралығы кезеңінде Есеп комитеті басқарды.

Кеңес шеңберінде Қазақстанның Есеп комитеті басқаратын ТМД елдері ҚБЖО мемлекеттік қаржылық бақылау стандарттарын әзірлеу бойынша Жұмыс тобы іс атқарады. Топ отырыстарында мемлекеттік қаржылық бақылаудың өңірлік сипаттағы теориялық және тәжірибелік мәселелері талқыланады, өзара пікірлермен, тәжірибелер және қаржылық бақылаудың жаңа әзірлемелері мен әдіснамалары саласындағы пайдалы ақпараттармен алмасу жүзеге асырылады. Кеңес 2013 жылы Глоссарий тобы әзірлеген мемлекеттік қаржылық бақылау стандарттарында пайдаланылатын терминдерді, Жалпы стандарт пен ұйымдастыру бойынша Стандартты және бірлескен, сондай-ақ параллельді бақылау іс-шараларын жүргізуді бекітті.

Есеп комитеті үшін Кеңес шеңберінде екі жақты бірлескен және параллельді бақылаудық пен сараптамалы-талдамалық іс-шаралар жүргізудің маңызды мәні аз емес. Бұл жағдайда екі тарап үшін де қызығушылық тудыратын неғұрлым өзекті және проблемалық мәселелер объекті назарын алға тартады.

Сөйтіп, 2010 жылдан бастап Беларусь және Ресей ҚБЖО-мен бірлесіп жыл сайын, шеттен әкелінетін кедендік баждарды қабылдау мен бөлу тәртібінің Кедендік одақта белгіленуі және қолданылуы жөніндегі Келісімді уәкілетті органдардың сақтау мәселесі бойынша бақылаулық іс-шаралар жүргізеді. Мұндай тексерулердің нәтижесі бірлескен коллегияларда жыл сайын қарастырылады, елдердің үкіметтеріне жіберіледі. Беларусь, Қазақстан және Ресей ҚБЖО-ының бірлескен кезекті коллегиясы ағымдағы жылғы қараша айында Астана қаласында өтеді.

Шетелдердің ҚБЖО-ымен дамыту саласындағы екі жақты байланыс айтарлықтай табыстарға қол жеткізді. Әзербайжанның, Арменияның, Бельгияның, Беларусьтің, Ұлыбританияның, Грузияның, Қытайдың, Кореяның, Қырғызстанның,

Кувейттің, Латвияның, Люксембургтің, Молдованың, Польшаның, Ресейдің, Тәжікстанның, Украинаның және Францияның ҚБЖО-ымен Есеп комитеті ынтымақтастық туралы Келісімдер жасады.

Есеп комитеті Ресей Федерациясының Есеп палатасымен неғұрлым тығыз байланыста қызмет істейді.

Сөйтіп, 2012 жылы РФ Есеп палатасының сарапшылары Қазақстанның ҚБЖО-ы қызметіне достық ниетте тексеру жүргізді. Ереже бойынша теңдес тексерудің негізгі мақсаты озық халықаралық тәжірибені енгізуді талап ететін қызметтер бағыттарын анықтау болып табылды.

Ресей сарапшыларының бағалауы бойынша, Есеп комитетінің ұйымдастырушылық құрылымы, толықтай, міндеттерді үнемді, нәтижелі және тиімді орындауға мүмкіндік береді. Қазақстанның ҚБЖО бақылау әдіснамасы бүкіл аудиторлық іс-қимылды, нәтижелерді, тұжырымдар мен бақылау нәтижелері бойынша дайындалған ұсынымдарды реттейді, және бақылау процесінің ашықтығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Есеп комитеті БАҚ өкілдерімен ақпаратты түрде ашық және өзара іс-қимыл жасайды.

Одан басқа, қазіргі уақытта Ресей Федерациясы Есеп палатасымен бірлесіп энергетика саласында бірлескен ресейлік-қазақстандық жобаларды іске асыру мониторингі бойынша параллельді сараптамалы-талдамалық іс-шаралар жүргізілуде.

USAID халықаралық және дүниежүзілік банк ұйымдарымен іскерлік байланыс дамып келеді.

USAID (бұдан әрі – МЭЖ) макроэкономикалық жобасы Есеп комитетіне мемлекеттік аудит және тәжірибелік басшылықтарды әзірлеуде жәрдем көрсетіп отыр. Көрсетілген халықаралық ұйымдармен тиімді ынтымақтастықты қамтамасыз ету мақсатында мемлекеттік аудитке өту шеңберінде Есеп комитетіне қолдау көрсету бойынша нақты іс-шараларды қарастыратын, бірлескен іс-қимылдар жоспарларының жобалары әзірленді.

2013 жылы Қазақстанның ҚБЖО әлеуетін нығайту мен дамытуға бөлінген Дүниежүзілік банктің гранты шеңберінде іс-шараларды іске асыру табысты аяқталды, ұсынылған материалды Есеп комитеті мемлекеттік аудитті енгізу Тұжырымдамасын және тиісті заң жобасын әзірлеу кезінде пайдаланды.

Сөз соңында, Есеп комитетінің қаржылық бақылаудың жоғарғы органы ретінде қазақстандық тәжірибені дүниежүзілік озық тәжірибеге сәйкестікке келтіруге үлкен мән беретінін атап өткіміз келеді. Біз ортақ қызығушылық тудыратын өзекті мәселелерді талқылауда, оларды шешу кезінде біздің күшімізді біріктіруге мүмкіндік беретін, шетелдік әріптестерімізбен конструктивтік сұхбат үшін әрқашан да ашық пейілдеміз.

Бұл бюджет ресурстарын пайдаланудың ашықтығы мен тиімділігіне жәрдемдесумен түйінделетін, еліміздің жоғарғы бақылау органы миссиясының табысты орындалу факторларының бірі болып табылатынын шамалаймын.

З.П. ЗАГОСКИНА

*э.ғ.к., аудиторлар Коллегиясының мүшесі,
Астана қаласындағы Қазақстанның ішкі аудиторлар Институты
басқарма кеңесінің мүшесі*

КВАЗИСЕКТОРДАҒЫ ІШКІ БАҚЫЛАУ, ОНЫҢ РӨЛІ ЖӘНЕ БЕЛГІЛЕНУІ

Квазисекторда ішкі бақылаудың жасалуы мен жұмыс істеу мәселелері ғалымдарды, әсіресе тәжірибе адамдарын көптен толғандырып келеді. Сонымен бірге Қазақстанда қазіргі уақытқа дейін ішкі бақылау сияқты, толықтай алғанда ішкі бақылау жүйесінің мәніне бірыңғай анықтама беруге болатын үлгілік құжат жоқ. Бұл бағыттағы зерттеулер ауқымды жүргізілмейді. Осыған байланысты көптеген ғалымдар, тәжірибелі адамдар және жай ғана қарабайырлар ішкі мемлекеттік қаржылық бақылауды ішкі бақылау құзырында деп түсінеді.

Егер мемлекеттік қаржылық бақылаудың анықтамасына тоқталатын болсақ, онда қазақстандық экономистер және тәжірибелі адамдар, мемлекеттік қаржылық бақылау – бұл бюджеттік және салықтық заңнаманы бұзушылықтарды, сондай-ақ мемлекеттік органдардың, мемлекеттің қатысуымен немесе мемлекет қызметімен ерекше байланысты ұйымдардың қаржы-шаруашылық қызметін басқару жүйесін ұйымдастырудағы кемшіліктерді анықтау, алдын алу және себептері мен шарттарының қиылысуы бойынша мемлекеттік органдардың заңнамамен белгіленген қызметі деп санайды.

Ішкі бақылауға қатысты айтар болсақ, википедияда ішкі бақылау кәсіпорын басшылығы ұйымдастырған және шаруашылық операцияларын жасау кезінде барлық қызметкерлердің өз лауазымдық міндеттерін барынша тиімді орындау мақсатында жүзеге асырылатын шаралар жүйесі деп түсіндіріледі. Бұл ретте, ұйымның бақылау-тексеру бөлімшесінің жұмыс жасауы ғана емес ауқымды бақылау жүйесін құру мәселесі айтылуда, ол тексерушінің ғана емес кәсіпорынның бүкіл басқару аппаратының ісі болып табылады.

COSO (Тредуэй Комиссиясы демеушілік ұйымдар комитеті – бес кәсіби ассоциация негізінде құрылған дербес жеке ұйым) мақсаттарға жетудің пайымды кепілдігін қамтамасыз етуге бағытталған, компанияның директорлар кеңесі, менеджменті және басқа да қызметкерлері жүзеге асыратын процесс сияқты ішкі бақылауды анықтайды.

Жоғарыда көрсетілген анықтамалар арқылы, ішкі бақылау өз мәні бойынша және мазмұны бойынша ішкі мемлекеттік қаржылық бақылаудан айрықшаланатынына көз жеткізуге болады.

Сонымен бірге ішкі бақылаудың сөз тіркестері әрбір мүдделі тұлға үшін әр алуан мағына мен түсінік берері аян. Бұл жағдай, ішкі бақылаудың анықтамасын әр түрлі талдауларға және ақыр соңында, мемлекеттік және атқарушы органдар, квазисектор субъектілері, қоғамдық ұйымдар, сондай-ақ ішкі бақылауды құрудың мәні, мағынасы және қажеттілігі бойынша кәсіпкерлер арасында жете түсінбеушілікке әкеледі. Сонда біздің пікіріміз бойынша ішкі бақылау даму Стратегиясында болмаса компаниялар/ұйымдардың даму жоспарындағы мақсаттарға жетуде кез келген компания немесе

жеке ұйымдарға белгіленген, жоспарланған іс-шаралардың, көрсеткіштердің, индикаторлардың орындалуы және олардың проблемалар мен тәуекелдерді туындататын санын азайту жетістігі жолында көмек беру үшін енгізіледі.

Алайда, зерттеулер көрсетіп отырғандай, әрбір мүдделі тұлғаның квазисектор субъектілері басшыларын және оларды басқарудың жоғары органдарын қоса алғанда, ішкі бақылаудан және одан жеке күтілетін өзінің дара түсінігі бар, толықтай алғанда ол, компания ішіндегі проблемаларды және тәуекелдердің түзілуін өршітеді.

Осы проблемалар мен тәуекелдердің бейтараптандырылуын шешу үшін ішкі бақылауды бізге ішкі бақылаудың мынадай нысандарына қалай бөлу қажеттігі ұсынылады:

1. Тиімділік ішкі бақылауы және қызметтің нәтижелілігі;
2. Толықтық, сенімділік ішкі бақылауы мен қаржылық және өзге есептілік дұрыстығы;
3. Тиісті нормативтік құқықтық актілер және ішкі нормативтік құжаттар талаптарын сақтаудың ішкі бақылауы;
4. Ұйымдастыру құрылымын дұрыс орнықтыру және сапалы кадр саясатын жүргізудің ішкі бақылауы;
5. Ресурстарды пайдаланудағы үнемділіктің, мүлікті сақтаудың, ықтималдылықтың немесе мүмкін болатын олқылық пен шығынның мөлшерін азайтудың ішкі бақылауы;
6. Тәуекелдерді сәйкестендіру мен бейтараптандырудың ішкі бақылауы.

бойынша есептілікті қоса алғандағы аралық есептілікте пайдаланылады.

Ішкі бақылаудың үшінші нысаны топ-менеджмент пен менеджменттің нормативтік құқықтық актілер және ішкі нормативтік құжаттардың талаптарын сақтауға ықпал ету жолымен компанияның жұмыс істеу тұрақтылығын қамтамасыз етуге жәрдемдесу мақсатында пайдаланылады, оның ісәрекеті компания қызметіне таралады.

Ішкі бақылаудың төртінші нысаны дұрыс кадр саясатын қолдану есебінен корпоративтік басқарудың, сондай-ақ басқару, ақпараттандыру және компания қызметінің мониторингі үшін жасалатын жиынтық тиімді процестер мен оптималды ұйымдастырушылық құрылымның рейтингін ұлғайтуға жәрдемдесу мақсатында, және алға қойылған мақсаттарға жету жолында әрбір қызметкердің лауазымдық міндеттерін сапалы орындаулары үшін жасалады.

Ішкі бақылаудың бесінші нысаны табыстарды ұлғайту жолымен және/немесе ресурстарды пайдаланудағы, мүлікті сақтаудағы, және ықтималдықты немесе мүмкін болатын шығын мөлшерін төмендетудегі үнемділік нәтижесінде компанияның қаржылық тұрақтылығына әсер ететін шешімдер қабылдауда топ-менеджментке көмек беру мақсатында жасалады.

Ішкі бақылаудың алтыншы нысаны жуық келешекте дұрыс оптималды тәуекелдер картасын жасау және анықталған тәуекелдерді уақыттылы бейтараптандыру жолымен ретке келтірілген және

... ішкі бақылау жүйесі – активтердің сақталуын, қаржылық есептіліктің жасалу дұрыстығын, алаяқтықтың алдын алу, сондай-ақ осы мақсаттардың кез келгенінің жетістігіне кедергі келтіретін тәуекелдерді анықтау және бейтараптандыруда компания қызметін басқарудың тиімділігін арттыруды қамтамасыз ету мақсатымен, компанияда қабылданған саясат, әдістемелер мен процедуралар.

Егер ішкі бақылаудың жоғарыда көрсетілген нысандары мазмұнына тоқталатын болсақ, онда олардың әрқайсысының өз ерекшелігі мен сипаттамасы бар.

Бірінші нысан көрсеткіштердің және Стратегия индикаторларының, даму жоспарының, операциялық жоспардың тиімділігі мен нәтижелілігіне жетуге жәрдемдесетін, ішкі бақылау жасау жолымен компанияларды дамыту және жаңғырту мақсатында қолданылады.

Ішкі бақылаудың екінші нысаны дұрыс, жариялы қаржылық есептілікті сыртқы және ішкі нарықта дайындау мен жариялау жолымен бәсекелестікке қабілеттілік пен инвестициялық жұмылдыру жетістігіндегі компанияның жәрдемдесуі мақсатында, сондай-ақ бухгалтерлік және басқарушылық есептің дұрыс қалыптасқан жүйесі негізінде шешуші қаржылық көрсеткіштер

тиімді компания қызметін жүзеге асыруға көмек беру мақсатында жасалады.

Ішкі бақылаудың бұл нысандарының мазмұнына қарамастан, олардың бір-бірінен белгілі мөлшерде айрықшаланатынын атап кетуге болады, компания қызметінің әр түрлі саласына қатысы болғандықтан (стратегиялық, басқарушылық, операциялық, қаржылық және т.б.), олар өзара түйіседі және тек ішкі бақылау туралы емес, толықтай ішкі бақылау жүйесі туралы да бүтін көрініс береді.

Жекелеген ғалымдар мен тәжірибелі адамдар ұсынған ішкі бақылау жүйесінің мәндік сипаттамасын зерттеу, негізінен олардың мәні мен түрлерінің мазмұндалу нысаны бойынша айрықшаланатынын айғақтайды.

Мысалы, А.Н. Азрипьянның редакциясымен жасалған Үлкен бухгалтерлік сөздікте ішкі

бақылау мәніне мынадай анықтама берілген – бухгалтерлік есептілікте пайда болуы мүмкін болатын айтарлықтай қателер мен ақпараттарды бұрмалаушылықты анықтауға, түзетуге және алдын алуға бағытталған кәсіпорын саясаты және оған байланысты барлық процедуралар.

Ресей ғалымы К.К. Арабян «ішкі бақылау жүйесі» терминіне мынадай анықтама береді – бұл қаржы-шаруашылық қызметін ретке келтіру мен тиімді жүргізу құралы ретінде аудиттен өтетін тұлға басшылығымен пайдаланылатын ұйымдастырушылық шаралар, әдістемелер мен процедуралар жиынтығы (активтердің сақталуын, анықталуын, түзетілуін қамтамасыз ету, және қателер мен ақпараттарды бұрмалаушылықтың алдын алу, сондай-ақ дұрыс қаржылық (бухгалтерлік) есептілікті дайындаудың уақыттылығы үшін).

Ішкі бақылаудың жоғарыда көрсетілген анықтамалары ішкі бақылау жүйесінің тек бір түрін си-

ұйымның әр қызметкерінің дербес қызметі, оның ажырамас бөліктері болып табылады.

Ішкі бақылау жүйесі – бұл компания ішіндегі өзіндік мәні бар ұйым деп шамалаймыз, оның қызметі мықты және осал тұстарды анықтау, тәуекелдерді, «қысаң орындарды» анықтау мен бейтараптаңдыруға бағытталған, жұмыстағы қиындықтар мен кемшіліктерді жою, компанияның ашылатын мүмкіндіктерін пайдалануға көмектесу.

Осыған байланысты, басқару және квазисектордың барлық субъектілеріне, сондай-ақ ірі, орта және шағын бизнеске жататын ұйымдарға қолдануға болатын процесімен үздіксіз байланыстағы ішкі бақылаудың компоненттеріне тоқталу қажет деп санаймыз. Шағын бизнес ұйымдарында ішкі бақылау ресмилендірілген және құрылымдандырылған, алайда тіпті осы ұйымда ішкі бақылау жүйесі тиімді жұмыс істеуге тиіс және істей алады.

... зертеулер көрсетіп отырғандай, әрбір мүдделі тұлғаның, квазисектор субъектілері басшыларын және оларды басқарудың жоғары органдарын қоса алғанда, ішкі бақылаудан және одан жеке күтілетін өзінің дара түсінігі бар, толықтай алғанда ол, компания ішіндегі проблемаларды және тәуекелдердің түзілуін өршітеді.

паттайтынына сендіруге болады – бұл ішкі қаржылық бақылау. Қашан да ішкі бақылау жүйесі ретінде мына түрлерді қамтиды: ішкі қаржылық бақылау жүйесін және ішкі басқарушылық бақылау жүйесін.

Біздің пікіріміз бойынша, ішкі бақылау жүйесі – активтердің сақталуын, қаржылық есептіліктің жасалу дұрыстығын, алаяқтықтың алдын алу, сондай-ақ осы мақсаттардың кез келгенінің жетістігіне кедергі келтіретін тәуекелдерді анықтау және бейтараптаңдыруда компания қызметін басқарудың тиімділігін арттыруды қамтамасыз ету мақсатымен, компанияда қабылданған саясат, әдістемелер мен процедуралар. Осылайша, бұл анықтамада қаржылық сияқты, басқарушылық бақылауда да маңыздылық көрініс тапқан.

Ішкі бақылау жүйесінің ұсынылған анықтамаларының әрқайсысының бар болуына кұқығы бар.

Сонымен бірге, біздің пікіріміз бойынша, ішкі бақылау жүйесі кез келген компания немесе ұйым қызметін басқару негіздерінің бірі болып табылатындықтан, мәнін ғана емес, қайта ішкі бақылаудың табиғатын да, оның мақсатын да, міндеттерін де, артықшылығы мен шектеулілігін де түсіну қажет.

Ішкі бақылау жүйесін біз қалай елестетеміз – ол өте күрделі және нәзік организм, барлық салалар және компания қызметі бағыттарының, компаниялар құрылымдық бөлімшелерінің және бағынысты ұйымдардың, сондай-ақ компанияның және/немесе

Ішкі бақылау жүйесі өзара байланысты бес компоненттерден тұрады:

- Бірінші компонентке, ішкі бақылаудың болу маңыздылығын оның қызметкерлерінің ұғынуына әсерін тигізетін ішкі бақылауға қатысты компанияның жалпы ығымен сипатталатын бақылау ортасы жатқызылады.

Бақылау ортасы ішкі бақылаудың барлық басқа компоненттері үшін негізгі тірек болып табылады, ішкі бақылау жүйесінің құрылымы мен тәртібін анықтайды және қамтамасыз етеді.

Компанияның мақсаты және олардың жетістік жолдары, оның даму тиімділігі басқарушылық философиясына, таңдауына, құнды пікірлер және басшылықтың басқару стиліне байланыстылығын атап кетуге тура келеді. Ішкі бақылау жүйесін құратын, оған басшылық жасайтын және оның мониторингін жүзеге асыруды ұйымдастыратын ішкі бақылау жүйесінің тиімділігіне әділдіксіз (адалдық, тазалық), объективтіліксіз, кәсіби құзыреттіліксіз, топ-менеджменттің дұрыс және жауапты тәртібінсіз қол жеткізу мүмкін емес. Бұл ретте ішкі бақылау жүйесінде өзінің функционалды міндеттерін сапалы орындауға жұмылдырылған, сонымен қоса ішкі бақылау нәтижесіне және тиісінше ұйымның өркендеуіне оң әсер ететін шешуші және атқарушы менеджерлер үлкен рөл атқарады.

Осы мақсаттарға жетуге мынадай факторлар әсер етеді:

Уәж этикалық және этикалық емес іс-қимыл жа-

сау компания қызметкері тарапынан білдірілетін негізгі ниеттердің бірі болып табылады.

Мысалы, егер компания қызметкеріне жұмыс беруші тарапынан лайықты әлеуметтік қолдау болса, оның компания үшін бар күш-жігерін жұмылдыратынына үміт артуға болады. Егер компания қызметкерінің жалақысы аз мөлшерде болса, оның күнкөріс деңгейіне сәйкес келмейтін болса, әлеуметтік қоржын болмаса, онда этикалық емес амалдармен тәуекел жасау әрекеті туындайды.

Басқа мысал, егер компания басшылығы қызметкерді қысқа мерзімді келешекпен «нәтижеге» бағдарлайтын болса, онда – өздерінің функционалдық міндеттерін сапасыз жүзеге асыру бөлігінде, қызметкердің этикалық емес іс-қимыл жасау ниеті лайықты көрініс табады.

Этикалық тәртіп бойынша нақты және ашық нормативтік құқықтық құжаттардың болуы бақылау ортасын жақсартады және этикалық емес әрекеттер жасау тәуекелін азайтады, компанияның сол немесе өзге салаларындағы қызметтерін компанияның жағдайының жақсаруына шамалағанымен, көп жағдайды білмеу себептерінен, кей кезде компания қызметкерлері қате және этикалық емес іс-әрекет жасайды.

Компания қызметкерлерінің кәсіби құзырет деңгейі олардың кәсіби пікірлері бұл сапаға тікелей әсер ететіндіктен, оларға жүктелген міндеттер мен өкілеттіктердің орындалуы үшін қажетті білім мен дағдылар көрініс табуы тиіс. Бұл ретте басшылық (компанияның топ-менеджменті) әр қызметкер үшін құзырет деңгейі мен жауаптылықты нақтылауы, сондай-ақ олардың кәсіби дамуын қадағалауы және ұлғайтуы тиіс.

Топ-менеджментке және менеджментке қатысты директорлар кеңесі және аудит бойынша комитет тәуелсіздігі тиісті жұмыс тәжірибесімен және олардың мүшелерінің беделімен, олардың іс-әрекетінің пайдалылығымен, оның дамуына тікелей әсер ететін компанияның басқару қызметіндегі көрсетушілік дәрежесімен түйінделеді.

және арнаулы есептермен бақылауды жүзеге асыру, саясат пен ішкі нормативтік құжаттардың болуынсыз қиын болады.

Оңтайлы, мобильді, жұмыс істейтін ұйымдастырушылық құрылымын құру ұйым қызметі тиімділігіне және бәсекеге қабілеттілігіне әсер етеді.

Өкілеттіктер мен жауаптылықты дұрыс бөлу компания қызметкерлерінің функционалдық міндеттерінің орындалу тиімділігін арттыруға және оның толықтай дамуына әкеледі.

Персоналды басқару саласындағы саясаткерлер және тәжірибелі адамдар жалдауды, оқытуды, бағалауды, жылжытуды, тиісті персоналды марапаттауды, әлеуметтік пакет беруді, сондай-ақ тиімді команда құруға бағытталған басқа да іс-қимылдарды қамтиды. Бұл ретте бұл фактор бәсекеге қабілетті компания құру бастамаларын іске асыруға жәрдемдесетін, бөлінген функциялар мен өкілеттіктерді персоналдың орындау сапасын арттыру үшін қызмет етеді.

- Екінші компонентке бағалау тәуекелдері жатады, әр компания көптеген тәуекелдермен кездесіп қалатындықтан, сырттан көмек сияқты, компанияның ішінен де, онда бұл тәуекелдер анықталатын, талданатын, сыныпталатын және бір құжатта көрініс табатын болуы тиіс.

Әр түрлі деңгейлерде байланыстырылған және өзара келісілген тәуекелдерді бағалаудың алдын ала жағдайы мақсаттарды белгілеу болып табылады. Тәуекелдерді бағалау – бұл тәуекелдерді қалай басқаруды анықтау үшін негіз қалайтын, мақсатқа жетуге қоқан-лоқы жасайтын тиісті тәуекелдерді анықтау және талдау. Соған байланысты, сыртқы, ішкі, салалық, заңнамалық, экономикалық, қаржылық және операциялық жағдайлар үнемі ауысып отырады, болмаса компанияда жағдайлардың өзгерістерін басқарумен байланысты, тәуекелдерді анықтау және жою тетіктері болуы тиіс.

- Үшінші компонентке бақылау құралдары жатады, олар компанияның мақсатқа жету

... өкілеттіктер мен жауаптылықты дұрыс бөлу компания қызметкерлерінің функционалдық міндеттерінің орындалу тиімділігін арттыруға және оның толықтай дамуына әкеледі.

Философия және басшылық стилі компанияны сапалы басқаруға, уақытылы анықтау мен тәуекелдерді бейтараптандыруға тікелей әсер етеді. Орта және шағын бизнесті ұйымдастыруда, басқару мен бақылау жасау шешуші менеджерлермен және менеджер – орындаушылармен жеке қарым-қатынас жолымен жүзеге асырылуы мүмкін. Ірі бизнес компанияларында немесе ұйымдарында басқару қызметкерлердің функционалдық міндеттері немесе басшылықтың жеке тапсырмаларын орындау бойынша нәтижелілік көрсеткіштерінің орындалуын

мен міндеттерді шешу тәуекеліне әрекет етуді қамтамасыз ететін, тікелей немесе технологиялық құралдарды (бағдарламалық өнімдерді) пайдаланып жүзеге асырылатын, іс-әрекетін көрсететін, құжатпен айқындалған саясат және процедура-ларды қамтиды.

Компанияда процедуралар басшылықтың, шешуші менеджерлер және менеджер-орындаушылардың құзыреттілігі анықталатын, оның барлық деңгейлерінде және барлық функционалды бөлімшелерінде жүзеге асырылады. Олар

бүтіндей бірқатар әр түрлі іс-шараларды қамтиды, мәселен, бекіту, мақұлдау, авторизациялау, тексеру, салыстыру, операциялық көрсеткіштерді және өндірістік нәтижелерді талдау, растау, жекелеген активтердің және компанияның толықтай мүлкін сақтаудың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сондай-ақ міндеттерді бөлу мен шектеу сияқтылар.

Егер ішкі бақылауды құрайтын үшеуіне тоқталсақ:

Функционалды міндеттерді бөлу, сатып алумен, төлеммен, активтер есебімен және оларды тексеру, есептік мәліметтерді мерзімдік салыстырумен байланысты активтер мен құжаттарға

бардар ететін компанияда бар ақпарат, сондай-ақ операциялық, қаржылық және өзге ақпараттар (анықтамалар, қызметтік жазбалар, деректер, мәліметтер, есептік құжаттар, электронды пошта, сайттар) жиынтығындағы компанияны және оның бизнес процестерін басқару мен оларды бақылауға мүмкіндік беретін ішкі ақпарат.

Тиімді коммуникация компанияда нағыз ауқымды көріністе өтуі тиіс: жоғарыдан төмен – басшылық пен менеджмент арасында, төменнен жоғары – менеджмент пен басшылық арасында, сондай-ақ бір деңгейде – әр түрлі бөлімшелердің қызметкерлері арасында. Барлық қызметкерлер

Коммуникация сыртқы тараптарымен тиімді қарым-қатынас түрінде коммуникацияның ажырамас бөлігі болып табылуы тиіс, мәселен мыналар сияқты: клиенттер және/немесе өнім берушілер және/немесе мемлекеттік органдар және т.б.

рұқсат алуды бақылау, онда олар өзара байланыста нақтылықты, толықтық пен есептік жазбаларды қорғауды, дұрыс бухгалтерлік және қаржылық есептілікті уақытылы дайындауды қамтамасыз етуі тиіс.

Міндеттерді шектеуге қатысты, онда мыналарды атау қажет, ішкі бақылау жүйесі жұмысында пайдаланылатын ақпараттарды барлық қызметкерлер иеленетіндіктен, немесе бақылауды жүзеге асыруға бағытталған іс-әрекет жасайды, онда бұл қызметкерлердің барлығы жауаптылықтан қашпай, жоғары басшылыққа компания қызметіндегі проблемалар, кемшіліктер туралы, іскерлік тәртіп кодексындағы бұзушылықтар немесе өзге бұзушылықтар туралы ақпараттарды ұсынғаны үшін жауапкершілікте болуы тиіс екендігі бізге қалай көрінеді.

Бұл ретте компания қызметкерлерінің міндеттері олардың лауазымдық нұсқаулықтарында нақты жазылуы тиіс.

- Төртінші компонентке ақпараттар және коммуникация жатады – компаниядағы кез келген ақпарат сәйкестендірілуі, жиналуы және жеке қызметкерлер мен топ-менеджментке олардың статусына байланысты хабарлануы тиіс. Өздерінің лауазымдық міндеттерін сапалы орындауға шешуші менеджерлерге және менеджер-орындаушыларға рұқсат берілген ақпарат қызметкерлеріне сол нысанда және сол мерзімде беріледі. Қызметкерлер де өз кезегінде топ-менеджментке оларға жүктелген тиісті функционалды міндеттеріне орай ақпаратты беруі тиіс.

Ақпараттық жүйелер жоғары басшылықтың шешімдер қабылдауы мен ішкі және жариялы есептілікті дайындау үшін қажетті ішкі жағдайлар мен сыртқы жағдайлар туралы ақпараттар беруді қамтиды.

Белгіленген талаптардың сақталуы туралы ха-

саясатпен және ішкі бақылауға қатысты процедуралар мен маңызды ақпаратты жоғары басшылыққа хабарлау мүмкіндігімен қамтамасыз етілетін болуы тиіс. Бұл ретте қызметкерлер ішкі бақылау жүйесіндегі өз рөлін түсінуі тиіс және оған толық жауапкершілікпен қарайды, сондай-ақ онда, олардың әрқайсысының қызметі сияқты қоршаған орта жұмысымен де байланысты.

Коммуникация сыртқы тараптарымен тиімді қарым-қатынас түрінде коммуникацияның ажырамас бөлігі болып табылуы тиіс, мәселен мыналар сияқты: клиенттер және/немесе өнім берушілер және/немесе мемлекеттік органдар және т.б.

- Бесінші компонентке мониторинг жатады – ішкі бақылау жүйесі тұрақты қадағалауда болуы тиіс. Бұл процесс белгілі бір мерзім аралығында осы жүйенің жұмыс сапасын бағалауды шамалайды. Мониторинг үздіксіз қадағалау, мерзімдік бағалау, немесе олардың комбинациясы жолымен жетеді. Тұрақты мониторинг операциялық қызмет барысында жүзеге асырылады. Ол басқару және қадағалау бойынша қызметті, сондай-ақ лауазымдық міндеттерін орындау барысындағы қабылданатын қызметкерлердің басқа да іс-қимылын қамтиды. Мерзімдік бағалау жүргізудің мазмұны мен тазалығы негізінен тәуекелдер деңгейі және тұрақты мониторинг процедуралары тиімділігіне байланысты. Ішкі бақылау жүйесінің кемшіліктері басшылыққа хабарлануы тиіс, ал неғұрлым күрделі бұзушылық – акционерлер, директорлар кеңесі және/немесе қамқоршы кеңес, жоғары басшылық және компанияның атқарушы басшылығы назарына жеткізіледі.

Ішкі бақылау жүйесінің бес компоненті арасында (бақылау ортасы, бақылау құралы тәуекелдерін бағалау, ақпарат және коммуникация, мониторинг) шоғырландырылған Ішкі бақылау жүйесін қалыптастыратын, сыртқы және ішкі жағдайларды

динамикалық әрекет ететін өзара байланыс, бірлескен іс-қимыл және эмердженттік бар.

Ішкі бақылаудың шоғырландырылған моделі COSO пікірі бойынша, ол ішкі бақылаудың жасалған жүйесін көрсететінін атаған жөн, оның негізінде жиынтыққа мақсаттар, компоненттер және тиімділік критерийлерінің, сондай-ақ осылармен байланысты талқылаулар мен пікір-таластар категоризациясымен дұрыс кепілдіктер беретін, компанияның барлық деңгейдегі органдары мен қызметкерлері іске асыратын саясат пен процестер бар.

Бұл ретте мақсаттар категориялары (компания қол жеткізуге тырысып отырған) – және компоненттері арасында тікелей байланыс бар (бұл мақсаттарға қол жеткізу үшін талап етіледі). Егер қандай болмасын бір категорияны мысал ретінде алатын болсақ – мәселен, операциялық қызмет тиімділігі – онда соны растау үшін, ішкі бақылау компанияның операциялық қызметі үшін тиімді жұмыс атқаруда, яғни барлық бес компоненттің қатысып және тиімді жұмыс істеп тұрғанына көз жеткізуге болады.

Ішкі бақылаудың интегралданған моделі, қашан да ішкі бақылау компания қызметінің барлық бағыттарында кіріктірілгенде ғана тиімді жұмыс істейтін болады және оның болуы бәсекеге қабілетті бизнестің түбегейлі қажеттіліктерімен шарттастырылған.

Кіріктірілме түрде және белсенді іс-қимыл жасап отырған ішкі бақылаудың компанияның қажетсіз шығынға және зиян шегуге ұрынбауға көмектесетіні, сондай-ақ өзгеріп отыратын жағдайларға сәйкес, іске жедел бейімделуіне мүмкіндік беретіні сөзсіз.

Ішкі бақылаудың интегралданған моделі жұмыс істеу тиімділігіне қатысты және белгіленген нормативтік құқықтық актілер мен ішкі нормативтік құжаттарға сәйкес, компанияның немесе жеке ұйымның қаржылық есептілігінің сенімділігі/уақыттылығы/ дұрыстығы, қашан да осы модель төмендегідей принциптерде орнықтылатын болса, тек сонда ғана компанияның мақсаттарға жетудегі қисыңды сенімділігін ұсынуға мүмкіндік береді:

тұрған субъектілері бақылайтын, компания қызметкерлерінің әрқайсысына жүктелген функциялардың орындалу сапасы;

2) міндеттерді бөлуде – компания функциялардың қосарлануын болдырмауға тырысады, бұл ретте бұл функциялар жауапты лауазымды тұлғалар мен компания қызметкерлері арасында былайша, яғни тек бір және сол тұлға құжаттардың бекітілуімен және сол құжаттардың атқарылуымен, сол операциялардың мақұлдануы және орындалуымен байланысты функцияларды біріктірмеу үшін бөлінуі тиіс. Мысалға, сатып алу туралы шешім қабылдауға, есеп пен негізгі құралдарды түгендеуді жүзеге асыруға немесе бір және сол тұлғаның активтерді сақтауын және іске асыруын қамтамасыз етуге жол берілмейді;

3) мақұлдауға немесе бекітуге жататын операциялар;

4) орындалуға жататын бақылаулық функциялар үшін компанияда жұмыс істейтін ішкі бақылаудың барлық субъектілерінің жауаптылығы;

5) барлық органдардың, құрылымдық бөлімшелердің, компанияның бағынысты ұйымдарының нақты өзара іс-қимылы негізінде ішкі бақылауды жүзеге асыру;

6) кез келген айтарлықтай кемшіліктер және бақылаудың осал тұстары туралы хабарлама берілуінің уақыттылығы – компанияда мынадай жүйе құрылуы тиіс, яғни ол қысқа мерзім ішінде тиісті ақпараттарды органдарға және/немесе кез келген кемшіліктер мен бақылаудың осал тұсын жою жөнінде шешім қабылдауға уәкілетті тұлғаға мүмкіндік береді;

7) ішкі бақылаудың кешенді және жүйелік сипаты;

8) ішкі бақылау жүйесінің жұмыс істеу тиімділігін мерзімдік бағалау және өзге ішкі бақылау жасаудың қажеттілігі;

9) Ішкі аудит қызметінің қызметін сыртқы және ішкі бағалау.

Одан басқа, ішкі бақылаудың шоғырландырылған моделінің тиімді жұмыс

Ішкі бақылау жүйесінің бес компоненті арасында шоғырландырылған Ішкі бақылау жүйесін қалыптастыратын, сыртқы және ішкі жағдайларды динамикалық әрекет ететін өзара байланыс, бірлескен іс-қимыл және эмердженттік бар.

1) кідіріссіз жұмыс істеу - ішкі бақылау жүйесінің тұрақты және дұрыс жұмыс істеуі компанияға белгіленген нормалар мен талаптардан кез келген ауытқуларды дер кезінде айқындауға және ең маңыздысы келешекте мұндай ауытқу тәуекелдерінің алдын алуға мүмкіндік береді.

Ішкі бақылау жүйесінің барлық субъектілерінің есеп берушілігі – ішкі бақылау жүйесінің жоғары

істеуін қамтамасыз ету үшін, ішкі бақылау жүйесі үшін сияқты регламенттелген процедураларды қолдану және сақтау қажет. Регламенттелген процедуралар компания жететін және орындайтын мақсаттарды, міндеттер мен жоспарларды, стандартты емес операцияларды анықтау мен алдын алуды ішкі бақылаумен қамтамасыз ету бойынша іс-шаралар мен іс-қимылдар жүйесін, сондай-ақ

тәуекелдердің туындауы мен бейтараптандырудың алдын алуды, жауапты лауазымды тұлғалар мен компания қызметкерлері тарапынан мүмкін болатын ықпалсыз және/немесе заңға қайшы іс-қимылдарды көрсетеді.

Ішкі бақылаудың мынадай шешуші процедураларын бөліп қарауға болады, оларға жататындар:

1) ұзақ мерзімді даму стратегияларының, даму жоспарының (орта мерзімді бизнес-жоспар) және компания бюджетінің (жыл сайынғы бизнес-жоспар) және олардың іске асырылуын бақылаудың қалыптасуы үшін мониторинг;

2) компанияның ішкі құжаттарына және олардың жетістіктерін бағалауға сәйкес, компания қызметінің шешуші көрсеткіштері мен әр қызметкер, басқарушылық персонал үшін жеке шешуші көрсеткіштерді белгілеу үшін мониторинг;

3) органдардың, компания бөлімшелері мен қызметкерлері қызметтерінің тиімділігі критерийлерін белгілеу және олардың жетістіктерін бағалау үшін мониторинг;

4) басқарудың барлық деңгейінде компаниялардың лауазымды тұлғаларының функционалды міндеттерін, өкілеттіктері мен жауаптылықтарын белгілеу және бөлу, олардың өзара іс-қимылын тиімді қамтамасыз ету және олардың сапалы орындалуы мен сақталуын бақылау үшін мониторинг;

5) лауазымды тұлғалардың өз функционалды міндеттерін орындау кезінде мүдделер қақтығысының болмауы және оларды болдырмауды бақылау үшін мониторинг;

6) мақұлдауды/растауды және тиісті өкілеттіктер бөлінген тек сол тұлғалардың операцияларды жүзеге асыруы мен олардың орындалуын бақылауды қамтитын операцияларды санкциялау бойынша өкілеттіктер беру үшін мониторинг;

7) ішкі бақылауды және ішкі бақылау жүйесіндегі олардың өз рөлін сезіну бойынша міндеттерін компанияның барлық қызметкерлері мен лауазымды тұлғаларының назарына жеткізу және олардың орындалуын бақылау үшін мониторинг;

8) ақпараттық қамтамасыз ету жүйесін және органдар, құрылымдық бөлімшелер, компанияның бағынысты ұйымдары және олардың қызметкерлері арасында ақпарат алмасумен тиімді арналарды құру және сенімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін мониторинг;

9) компанияның тәуекелдерін сәйкестендіру және оларды мерзімді бағалау үшін мониторинг;

10) компанияның активтерін сатып алу/адалау/ қайта құрылымдау және оларға деген мүдіктік құқықты сақтауды бақылау (активтердің сақталуы);

11) компанияның ресурстарын тиімді және үнемді пайдалану мониторингі;

12) инвестициялық жобалардың іске асырылуы және келісім-шарттардың орындалуы үшін мониторинг;

13) бухгалтерлік және салықтық есептің сапалы, дұрыс жасалуын және компания есептілігінің (бухгалтерлік, басқарушылық, қаржылық, салықтық және басқалар) тиісті тұлғаға уақытылы ұсынылуын бақылау;

14) Қазақстан Республикасы заңнамасы талаптарын және компанияның ішкі құжаттарын, сондай-ақ қадағалаушы және бақылайтын органдардың нұсқауларын орындаудың сақталуын бақылау;

15) компанияның органдары қабылдайтын шешімдердің және компанияның жауапты лауазымды тұлғаларының тапсырмаларының орындалуын бақылау;

16) компания ашып беретін ақпараттардың белгіленген процедураларының сақталуы үшін мониторинг;

17) компаниядағы құжат айналымының белгіленген тәртібінің сақталуы үшін мониторинг;

18) бағдарламалық өнімдердегі және компанияның электронды поштасындағы көрініс табатын ақпараттардың пайдаланылуы үшін мониторинг;

19) компанияның жылдық қаржылық есептілігіне ішкі аудитті жүзеге асыратын аудиторлық ұйым ұсынымдарының, сондай-ақ компания қызметіне ішкі аудит жүзеге асыратын ішкі аудит қызметі ұсынымдарын іске асырудың орындалуы үшін мониторинг;

20) ішкі бақылау жүйесінің жұмыс істеуін және ішкі бақылаудың құжаттандыруға жататын процедураларын ұдайы бағалау;

21) тәуекелдерді анықтау, сәйкестендіру, сыныптау және тұрақты стресс-тестинг пен тәуекелдерді талдауды жүзеге асыру;

22) компанияның ішкі құжаттарымен қарастырылған өзге процедуралары.

Сонымен бірге, егер тіптен ішкі бақылау жүйесіне қатысты барлық қажетті саясат, компоненттер, принциптер мен процедуралар, қабылданып және табысты жұмыс істеп жатса да, осы жүйе тек шектеуді, абсолютті емес, мақсаттарға жетуге қатысты кепілдіктерді директорлар кеңесіне, қамқоршы кеңеске және атқарушылық басшылыққа жеткізе алады. Олардың табысқа жету ықтималдығына ішкі бақылаудың барлық жүйелеріне тән бөліп алынбайтын шектеулер теріс әсер етеді.

Шектеулер субъективтік пайымдаулар сияқты, шешімдер қабылдау кезінде қате пікір қосуы мүмкін болатын проблемаларды қамтиды, және сол факті, яғни кідіріс әдеттегі білместік, жаңсақтық немесе қателер салдарынан болуы мүмкін. Келесі проблема адам факторы болып табылады, қашан да жұмыстан босатылып қалудан қорыққандықтан компанияның қаржы-шаруашылық және өзге қызметі, іскерлік тәртіп кодексін бұзушылықтар немесе лауазымды тұлғалардың алаяқтық жасау іс-әрекеттері проблемалары ту-

ралы ақпаратты жоғарғы басшылыққа ұсынуға жұмысшылардың барлығы бірдей дайын емес.

Сондай-ақ, ішкі бақылаулардан екі немесе одан да көп лауазымды тұлғалардың келісуі жолымен өтуге болады, оның үстіне басшылық ішкі бақылау жүйесін, оның ішінде компанияның белгілі бір немесе өзге де жұмысшыларының этикаға жатпайтын іс-әрекеттерінің қолда бар тәуекелдері туралы немесе айлакерлік көріністері жөніндегі жұмысшылардың мәліметтерін келеке етіп, менсінбеуі мүмкін, бұл жұмыстағы негативті нәтижелерді қасақана бұрмалау мен жасыруға және этикасыз басқаруға әкеп соғады. Бұл жерде топ-менеджменттің және менеджменттің тарапынан ішкі саясаттар мен рәсімдерді қарапайым түрде сақтамауы, әсіресе орындаушы менеджерлерді оларды орындамауға басшылықтың мәжбүрлейтіні өкінішті.

Шектеудің маңызды лимиттеуші факторы болып табылатын сол ішкі бақылау жүйесін әзірлеу кезінде қолда бар ресурстардағы шектеу, осал біліктілік пен менеджменттің құзыреттілігі, жеткіліксіз нормативтік-құқықтық база ескерілуі тиіс. Сол сияқты сол немесе өзге бақылаулардың енгізілуі мен болуы пайдасымен салыстырғанда ішкі бақылау жүйесінің жұмыс істеуін енгізу және қолдауға арналған шығынның артуы да есепке алынады.

Ішкі бақылау жүйесінің тежеуіштерінің бірі болып, саясаттағы немесе үкімет бағдарламаларындағы, немесе әлемдік экономикадағы, немесе бәсекелестер іс-қимылындағы өзгерістер саналуы мүмкін, ал бұл өзгерістерді жүз пайыздық сеніммен алдын ала болжау мүмкін емес.

Ішкі бақылау жүйесінің компоненттері (бақылау ортасы, бақылау құралы тәуекелдерін бағалау, ақпарат және коммуникация, мониторинг), сондай-ақ ішкі бақылау жүйесінің шектелуі синергия түзеді, және директорлар кеңесіне, қамқоршы кеңесіне және атқарушы басшылыққа дұрыс кепілдіктерді қалыптастыру үшін, компанияның:

- корпоративтік басқару тиімділігіне жетуі;
- стратегиялық және операциялық мақсаттарға, ресурстарды жұмсаудың үнемділігіне, активтердің сақталуы мен көбеюіне;
- сыртқы нормативтік құқықтық актілердің және ішкі нормативтік құжаттардың талаптарын сақтауды қамтамасыз етуге;
- қаржылық есептілік жасалуының дұрыстығын, сапасы мен уақыттылығын қамтамасыз етуге;
- бизнес пен қоғамдастықты сенімді ақпараттармен қамтамасыз етуге;
- қызмет тиімділігі мен дамуын қамтамасыз етуге;
- бәсекеге қабілеттілік және инновациялық тартымдылықты қамтамасыз етуге қол жеткізгенде ғана, зерттеу нәтижелері ішкі бақылау жүйесінің жұмыс істеуі тиімділігі жөнінде айғақтайды.

Мазмұндалғандарды талдап қорыта келе, дер кезінде жасалған және тиімді жұмыс атқарып отырған ішкі бақылау жүйесі квазисектордың кез келген субъектісінің қалаған нәтижелеріне жетуіне жәрдемдесетініне және осы жолда «кідіріс» пен қолайсыз «тосын сыйлардан» қашуға және ең бастысы іскерлік репутация залалы мен басқа да теріс салдарлардан іргені аулақ салуға сендіруге болады. Ішкі бақылау жүйесін енгізу белгілі бір дәрежеде басшылыққа квазисектор субъектісін ауысып тұратын ішкі және сыртқы экономикалық ортаға және тұтынушылық таңдаулар мен басымдықтарға тез арада бейімделуге, келешекте өсуі үшін квазисектор субъектісін қайта құрылымдау және жаңалауды дер кезінде жүзеге асыруға жәрдемдесуге мүмкіндік береді, сондай-ақ оған бәсекелестік күресте бәсекеге қабілеттілік үшін көрінуіне көмектеседі.

Бұл міндеттерді және жоғарыда мазмұндалған мақсаттарды, ішкі бақылау жүйесінің өзін-өзі бағалау жолымен, оның одан әрі жақсаруы үшін мүмкіндіктерді іздестіру мақсатымен, мүмкін квазисектор субъектісінің өзі шешетін болар. Бұл ретте, квазисектор субъектісіне осы жұмыста көмекке, ішкі аудиторлар бейімді, олар ерекше ұйымдастырушылық бағыныс пен статусты болғандықтан, және қолда бар тәуелсіз өкілеттіктері ішкі бақылаудың бар жүйесінің басқару тиімділігін бағалауда маңызды рөл атқаратындықтан, және өнім мен іздеп алынатын ұсынымдарды ұсыну нәтижесінде оның тиімділігін арттыруға лайықты үлес қосады. Ішкі бақылау жүйесін және оның жетілдірілуі жөніндегі ұсынымдар өнімін бағалауға жұмсалған уақыттың, келешекте инвестициялармен келетін жоғары қайтарым болатыны сөзсіз.

Пайдаланылған дереккөздер:

1. *Ішкі аудиттің халықаралық кәсіби стандарттары.*
2. *Ішкі аудиттің кәсіби тәжірибесінің халықаралық негіздері.*
3. *Кулекеев Ж.А., Султангазин А.Ж., Зейнельгабдин А.Б., Мухаметқарим А.М. Проблемы эффективности использования средств государственного бюджета РК в условиях развития рыночных отношений. Астана, 2003.*
4. *Нурсеитов Э.О., Нурсеитов Д.Э. Главная книга аудитора, СоюзЭкспертИнфо. Алматы, 2011.*
5. *Большой бухгалтерский словарь / Под редакцией Азрилияна А.Н. — М.: Институт новой экономики. 1999.*
6. <http://ru.wikipedia.org>
7. *«Internal Control — Integrated Framework». Committee of Sponsoring Organizations (COSO).*
8. <http://www.ibs.ru/content/rus/rubr116/rubr-1164.asp>.
9. *Арабян К.К. Организация и проведение аудиторской проверки, М.: ЮНИТИ-ДАНА. 2009.*
10. *Өзге де дереккөздер.*

ҚАРЖЫЛЫҚ АУДИТ – МЕМЛЕКЕТТІК ҚАРЖЫЛЫҚ БАҚЫЛАУ МАМАНДАРЫНЫҢ КӘСІПҚОЙЛЫҒЫН ЖОҒАРЫЛАТУҒА БАҒДАР

Қазіргі таңда мемлекеттік қаржылық бақылаудың басты сұрағы болып, Еліміздегі мемлекеттік мекемелердің, кассалық әдістен есептеу әдісіне көшумен байланысты және бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілікті қоғамдық сектордың Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына сай құрумен байланысты 2013 жылдағы өзгертулерден күшейіп келе жатқан мемлекеттік қаржылық бақылау жүйесіндегі кадрлардың теориялық және тәжірибелік дайындығы мәселесі табылады (әрі қарай – IPSAS).

Мемлекеттік қаржылық бақылау органдары, қаржылық бақылаудың жоғары органы – республикалық бюджетті орындауды бақылау бойынша Есеп комитетін қоса алғанда, қаржылық есептілік аудитінің жеке процедураларының фрагменттік үйлестіру тиімділігін бақылау мен сәйкестігіне бақылау жүргізуге дағдыланады.

Жалпы алғанда, IPSAS талаптарына сай жауап беретін қаржылық есептілікті мемлекеттік органдармен және оларға қарасты мемлекеттік мекемелермен әзірлеу мен ұсыну, жекешеленген бақылау шаралары ретінде қаржылық есептіліктің аудиттерін жүргізу тәжірибесін енгізуді талап етеді.

Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің аудиті мен қаржылық аудитін жүргізуге жауапты Есеп комитетінің мамандары әрқашан IPSAS пен INTOSAI Қаржылық аудиттің халықаралық стандарттары оқуларынан өтуі қажет (әрі қарай – ISSAI).

Есеп комитеті IPSAS-ты қолдану шарттарында мемлекеттік қаржылық бақылау мамандарының біліктілігін арттыру мен дайындау жүйесінің әлемдік тәжірибесін зерттеу негізінде «Қаржылық құқық бұзушылықтарды зерттеу бойынша орталығы» РМК-ның алдында 2014 жылға мемлекеттік қаржылық бақылау қызметкерлерінің біліктілігін арттыру семинарының басты тақырыбын анықтады – «Мемлекеттік мекемелердің қаржылық есептілігін бақылау (аудит)».

Бекітілген тапсырмаларды шешу үшін Есеп комитетінің «Қаржылық құқық бұзушылықтарды

зерттеу бойынша орталығы» РМК қаржылық аудитті өткізу процедуралары сызбасы мен құрылымы, әзірленген INTOSAI қаржылық аудит стандарттарына сай келетін ISSAI Оқу-әдістемелік материалдар кешеніне сай қаржылық аудитті өткізу бойынша мемлекеттік қаржылық бақылау мамандарының біліктілігін арттыру семинарларын жүргізуде.

Семинарларда, тыңдаушыларға көмек ретінде жұмыс дәптері таратылады, оның ішіндегі ақпарат оқытушымен қолданылатын интерактивті тақтадағы слайдтарға сәйкес келеді. Сонымен қатар үлестірме материал құрамына алынған теориялық білімді бекіту бойынша жаттығуларды құрайтын Оқу-әдістемелік материалдар кешені мен практикум кіреді.

Оқу барысында тыңдаушыларға, көшбасшылық қасиеттерді дағдылаумен, тыңдаушыларды топтарға бөлу арқылы, және біреуінің барлық аудитория алдындағы презентациясымен аудиторлар командасында жұмыс дағдылары орнығады.

Ағымдағы жылдың басынан бастап бір жылға жоспарланған 25 семинардан 13 семинар өткізілді және осы семинарларда мемлекеттік қаржылық бақылау жүйесі мамандары санынан 388 тыңдаушы оқытылды.

2014 жылдың аяғына дейін мемлекеттік бақылау органдары мамандарының біліктілігін арттыру үшін 36 сағаттық бағдарлама бойынша келесі оқыту семинарлары жүргізіледі:

1) «Мемлекеттік мекемелердің қаржылық есептілігін бақылау (аудит)»;

2) «Мемлекеттік мекемелердің қаржылық есептілігін бақылау (аудит) (базалық деңгей)»;

3) «Шетелдік лекторлардың қатысуымен шоғырландырылған қаржылық есептіліктің аудиті».

Мемлекеттік бақылау органдарының мамандары үшін, жүйелік қаржылық аудитті жүзеге асыруға арналған жаңа оқу бағдарламасы, мемлекеттік мекемелер мен мемлекеттік сыңайлы сектордың субъектілерінің осы оқуға қызығушылық танытқан қаржылық қызметкерлерінен жағымды пікірге ие болды.

Мемлекеттік бақылау органдары қаржылық құқық бұзушылықтардың алдын алу шарасы болып табылатын, мемлекеттік сектордың қаржылық есептіліктерінің дұрыстығында, толықтығында және өз уақытында тапсырылуында қызығушылық танытады.

Осымен байланысты Есеп комитетінің «Қаржылық құқық бұзушылықтарды зерттеу бойынша орталығы» РМК қаржылық органдардың барлық қызметкерлері үшін өзекті қаржылық сұрақтар бойынша ақылы коммерциялық интерактивті семинарларды ұйымдастырады және өткізеді.

Семинарларда жетекші лекторлар, республикалық қаржылық органдардың мамандары тыңдаушыларды, қаржылық есептілікті қалыптастыру процесін IPSAS-қа сай құруды, мемлекетпен бақыланатын акционерлік қоғамдардың, жауапкершілігі шектеулі серіктестіктердің және мемлекеттік кәсіпорындардың Даму жоспарын құруға, сонымен қатар оны түзету мен өзгерістерді енгізуге ерекшеліктеріне үйретеді. Оқытушылар мемлекеттік сатып алуды реттеу заңнамасындағы және басқа да нормативті құқықтық актілердегі өзгерістерге шолу жасап зерделейді.

Осы жылы тыңдаушылар назарына келесі тақырыптар ұсынылады:

1) «Есептеу әдісі бойынша IPSAS-ға сай мемлекеттік мекемелерде қаржылық есептілікті қалыптастыру» (24 сағат);

2) «Мемлекеттік мекемелерде қаржылық есептілікті бақылау (аудиті) қорытындылары бойынша есептілікті құру» (Тәжірибелік сабақтар мен лекциялар). (24 сағат);

3) «Мемлекетпен бақыланатын акционерлік қоғамдардың, жауапкершілігі шектеулі серіктестіктердің және мемлекеттік кәсіпорындардың Даму жоспарын әзірлеу, сонымен қатар оны түзету мен өзгерістерді енгізуге ерекшеліктері» (16 сағат);

4) «Қазақстан Республикасының мемлекеттік сатып алу туралы заңнамасындағы өзгерістерге шолу мен оларды зерделеу» (16сағат);

5) ДипИФР тәжірибелік курсы (орыс тілінде). Емтихандарды тапсыруға дайындық (ағылшын тілінде). (84 сағат).

Семинардың барлық қатысушылары жеке үлестіру материалдарымен және оқу құралымен қамтамасыз етіледі. Курсты аяқтағандар сертификаттар алады.

Есеп комитетінің «Қаржылық құқық бұзушылықтарды зерттеу бойынша орталығы» РМК ұйымдар мен мекемелердің, кәсіпорындардың басшыларына тұрақты негізде және өзара тиімді шарттарда қаржылық органдар мамандарының біліктілігін арттыруын ұйымдастыруды ұсынып отыр.

Сонымен қатар, «Қаржылық құқық бұзушылықтарды зерттеу бойынша орталығы» РМК өндірістен үзбей оқыту мақсатында көшпелі және аймақтық корпоративтік семинарларды өткізуді ұсынады.

Ағымдағы жылдың 1 шілдесіне түрлі тақырыптар бойынша біздің коммерциялық семинарларға 100-ден астам адам жазылды. Семинарларға қабылдау әлі де жүріп жатыр.

Оқу бойынша кесте, өтініш нысаны және келісім-шарттар «ЦИФН» РМК сайтында орналасқан www.cifn.kz.

Қазақстан 2050
Біздің күш-қуатымыз

Казakhstan 2050
Наша сила

Kazakhstan 2050
Our power

Ағымдағы жылдың 17 сәуірінде Есеп комитетінің кезекті отырысы өтті

Есеп комитетінің отырысында 2011-2015 жылдарға қарасты Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің Стратегиялық жоспарының, сонымен қатар «Жұмыспен қамту 2020 жол картасы» Бағдарламасының жүзеге асырылу жолдарын бағалау бойынша қорытындылар келтірілді.

17 апреля текущего года состоялось очередное заседание Счетного комитета

На заседании Счетного комитета подведены итоги оценки хода реализации Стратегического плана Министерства труда и социальной защиты населения Республики Казахстан на 2011-2015 годы, а также Программы «Дорожная карта занятости-2020».

A regular meeting of the Accounts Committee took place on April 17 this year.

The Accounts Committee summarized the assessment results for implementation of the Strategic Plan of the Ministry of Labor and Social Security of the Republic of Kazakhstan 2011-2015, as well as the «Roadmap Employment-2020».

2013 жылы Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігімен Стратегиялық жоспардың бірқатар мақсатты индикаторлары мен тікелей нәтижелерінің көрсеткіштеріне **қол жетілмегені** айқындалды. Сондай-ақ, «Жұмыспен қамту 2020 жол картасы» Бағдарламасына қатысқан мұқтаждыққа ие халықтың, әйелдердің, жастардың және оралмандардың әлеуметтік қамтылу үлесінің көрсеткіштері қамтамасыз етілмеген.

жұмыспен қамту
орғандарына жүгінген **944**
оралмандардың ішінен
из **944**
оралманов, обратившихся
в органы занятости

тек қана
51 адам оқуға жіберілді
на обучение направлен
51 человек

51 people out of **944** repatriates applying
to employment agencies have been sent for education.

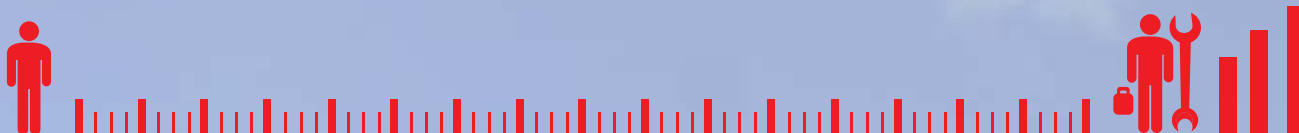
Отмечено, что Министерством труда и социальной защиты населения Республики Казахстан в 2013 году ряд целевых индикаторов и показателей прямых результатов Стратегического плана **не достигнут**. В частности, не обеспечен показатель доли охвата социальной поддержкой нуждающегося населения, женщин, молодежи и оралманов, принявших участие в Программе «Дорожная карта занятости-2020».

It is observed that that in 2013 the Ministry of Labor and Social Security of the Republic of Kazakhstan is not reached a number of target indicators and indicators of direct results of the Strategic Plan. In particular, the Ministry did **not achieve** the index of social security index for necessitous public, women, youth and repatriates, who took part in the "Roadmap Employment-2020".

Өткізілген отырыс нәтижесі бойынша Есеп комитеті, Қазақстан Республикасының Үкіметіне қысқа және ұзақ мерзімді келешекте экономика салалары үшін кәсіби кадрлардағы қажеттіліктерді анықтау механизмін жетілдіру бойынша шаралар қолдануға ұсыныс жасалды.

По итогам проведенного заседания Счетный комитет рекомендовал Правительству Республики Казахстан принять меры по совершенствованию механизма определения потребности в профессиональных кадрах для отраслей экономики на краткосрочную и долгосрочную перспективу.

Based on the meeting results the Accounts Committee recommended to the Government of the Republic of Kazakhstan to adopt measures to improve the mechanism for determining the need for professional staff for economic industries in short and long term.

Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігіне анықталған құқық бұзушылықтардың алдын алу бойынша шаралар кешенін қабылдауға, ағымдағы заңнаманы бұзған лауазымды тұлғалардың жауапкершілігін қарастыру, сонымен қатар «Жұмыспен қамту 2020 жол картасы» Бағдарламасы мен Стратегиялық жоспардың шараларын жүзеге асыруда жүйелік бақылауды қамтамасыз ету тапсырылды.

Министерству труда и социальной защиты населения Республики Казахстан поручено принять комплекс мер по устранению выявленных нарушений, рассмотрению ответственности должностных лиц, допустивших нарушения действующего законодательства, а также обеспечению системного контроля за реализацией мероприятий Стратегического плана и Программы «Дорожная карта занятости-2020».

The Ministry of Labor and Social Security of the Republic of Kazakhstan is charged to take measures to eliminate detected violations, to consider the responsibility of officials who have committed violations of the current legislation, as well as to provide systematic monitoring of implementation of the Strategic Plan and the the "Roadmap Employment-2020".

«Жұмыспен қамту 2020 жол картасы» Бағдарламасының жүзеге асырылуын бағалау барысында оның іс-шараларын орындау сұрақтары бойынша ведомствоаралық өзара қарым-қатынастың және тиімді мониторингтің жоқ екендігі айқындалды.

Осымен, Бағдарлама кәсіби кадрлар дайындау мен құрылатын жұмыс орындарының мониторингі бөлігінде мемлекеттік және салалық бағдарламалармен байланыстырылмаған. Мамандықтар бойынша экономика салалары үшін кадрлар қажеттіліктерін талдау жүзеге асырылмайды. Кәсіби оқу бағдарламаларын әзірлеу экономиканың әртүрлі салаларында мамандардың қажеттіліктерінің есебінсіз жүзеге асырылған.

Контрольными мероприятиями установлены нарушения бюджетного и иного законодательства на общую сумму **7,8 млрд. тенге**.

Бақылау іс-шараларымен жалпы соммасы **7,8 млрд. теңгеге** бюджеттік және басқа да құқық бұзушылықтар анықталды.

Control measures helped establish violations of the budget and other legislation totaling **7.8 billion KZT**.

В ходе оценки реализации Программы «Дорожная карта занятости-2020» установлено отсутствие эффективного мониторинга и межведомственного взаимодействия по вопросам исполнения ее мероприятий.

Так, Программа не увязана с государственными и отраслевыми программами в части подготовки профессиональных кадров и мониторинга создаваемых рабочих мест. Анализ потребности в кадрах для отраслей экономики в разрезе специальностей не осуществляется. Разработка программ профессионального обучения проводилась без учета потребности в специалистах различных отраслей экономики.

A lack of effective monitoring and interagency cooperation on the matters related to performance of its activities has been identified in the course of the assessment of the "Employment-2020 Program.

Thus, the program is not tied to governmental and industrial programs in terms of professional training and monitoring of jobs created. Analysis of staffing needs for industries by specialties is not performed. Development of vocational training programs was carried out without due account to the need for specialists in different economic industries.

А.Б. ЗЕЙНЕЛЬГАБДИН

д.э.н, профессор

ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ

В Послании Президента РК - Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050: новый политический курс состоявшегося государства» указано, что «Казахстанские банки в свою очередь должны выполнять свое предназначение и обеспечивать потребность реального сектора экономики в кредитных ресурсах. Для этого Национальному банку и Правительству при координации Администрации Президента необходимо разработать концептуально новую систему денежно-кредитной политики, направленную на обеспечение экономики необходимыми денежными ресурсами»[1].

Для решения этих задач должны быть изучены теоретические вопросы денег и кредита, проанализированы влияния денежно-кредитной политики на экономику. На основе этого целесообразно обосновать предложения по повышению эффективности воздействия денежно-кредитных рычагов на экономику.

В последние годы зарубежные экономисты стали уделять большое внимание исследова-

нию функции денег. Об этом свидетельствует факт, что американские ученые Ю. Фама, П. Хонсен, Р. Шимерстали лауреатами Нобелевской премии за «эмпирический анализ цен активов». Следовательно, роль и значение масштаба цен возрастает, через которое проявляется функция денег как мера стоимости.

Не выполнение в полном объеме функции денег как средства платежа приводит к процветанию теневой экономики и возникновению

проблем в функционировании налоговой системы, в частности, непоступлений отдельных видов налогов в бюджет.

В республике доля теневой экономики по оценке экономистов составляет 15-25%. Это приводит к непоступлению в полном объеме акцизов на товары внутреннего производства в бюджет, а также, в определенной степени, к увеличению дебетового сальдо по НДС.

После мирового финансового кризиса зарубежные центральные банки вынуждены были прибегнуть к такой мере нетрадиционной монетарной политики, как количественное смягчение. Увеличение денежного предложения путем понижения процентных ставок, а также выкупа ипотечных и государственных ценных бумаг, стимулировали рост кредитования, потребления, а также способствовали развитию фондовых рынков в республике [2]. В результате ВВП США растет в течение девяти кварталов и в 2014 году составит 2,8%, а в Евроне - 1,15. В настоящее время идет постепенное сворачивание количественного смягчения. Это может привести к увеличению процентных ставок, которые влияют на интенсивность капитала в развивающиеся страны [3].

Вышеуказанные факты свидетельствуют о том, что в современных условиях денежная система оказывает существенное влияние на финансово-кредитную систему любого государства, на увеличение финансовых ресурсов хозяйствующих субъектов, населения и государства. При этом должны быть изучены комплексное влияние всех элементов денежной

номики к ВВП, который в 2007 году составил 61,2%, а 2012 году – 36,3%. При этом нами учтены все кредиты, предоставляемые банками второго уровня (БВУ) и другими финансовыми институтами. В республике с 2005 года были созданы несколько новых финансовых институтов, многие из них получили бюджетные кредиты, средства из бюджета на формирование, увеличение и пополнение уставных капиталов. Однако, значительный рост кредитных ресурсов в реальной экономике не наблюдается.

Например, в 2012 году Министерству сельского хозяйства на поддержку объектов агропромышленного комплекса были выделены бюджетные кредиты на сумму 80 млрд. тенге по ставке 0,01 годовых. Полученные средства АО «НУХ «КазАГРО» в полном объеме направлены дочерним организациям: АО «Фонд финансовой поддержки сельского хозяйства» - 0,3 млрд. тенге, АО «Аграрная кредитная корпорация» - 28,9 млрд. тенге и АО «НК Продовольственная контрактная корпорация» - 50,8 млрд. тенге. При этом бюджетные средства в общей сумме 24,9 млрд. тенге, выделенные в 2012 году на кредитование СХПП, направлены на погашение займов, полученных АО «НК Продкорпорация» в 2011 году в БВУ на пополнение оборотных средств [4].

На наш взгляд, целесообразно оценить эффективность кредитования реального сектора экономики, отдельных проектов, осуществляемых различными акционерными обществами с участием государства, а также эффективность функционирования государственных финансовых институтов,

Сегодня БВУ предоставляют потребительские займы, которые на 01.10.2013 года составили 2000,7 млрд. тенге или увеличились на 38,3%. За этот период 2013 года займы физическим лицам увеличились на 23,6%, а юридическим лицам – на 3,1%.

системы на экономику, в частности виды денежных знаков, порядок выпуска их в обращение, методы, механизмы организации и регулирования денежного обращения.

В республике комплексно не исследуется взаимодействие денежно-кредитной системы, влияние кредитной системы на развитие экономики, на развитие малого и среднего бизнеса.

В отдельных программных документах слабо уделяется внимание вопросам кредитной политики и ее взаимодействия с налогово-бюджетной политикой. В настоящее время уменьшается коэффициент кредитования эко-

проводящих кредитные операции и оказывающих финансовые услуги в республике.

В свою очередь коэффициент кредитования экономики БВУ тоже уменьшается, который составил в 2007 году 56,5% к ВВП, а в 2012 году – 30,5% к ВВП [5].

В прогнозе национально-экономического развития Республики Казахстан на 2014-2018 годы указаны только кредиты БВУ экономике, которые в 2014 году в сумме составляют 12321 млрд. тенге, а в 2018 году – 21153 млрд. тенге. При этом коэффициент кредитования экономики составит соответственно - 31,9 и 32,1% к ВВП.

На 2014-2018 годы приведены только депозиты резидентов в млрд. тенге, на конец периода, который в 2014 составляет 11484 млрд. тенге, а в 2018 год- 20268 млрд. тенге, к ВВП соответственно – 29,7% и 30,7% [6]. На наш взгляд, депозиты на 2014-2018 годы целесообразно показать резидентов и нерезидентов, которые показали бы реальную картину денежного потока в республике. В последние годы наблюдается снижение доли вкладов в БВУ резидентов и нерезидентов к ВВП, которая в 2008 году составила 42,8%, а в 2012 году - 28,2%.

На кредитование реального сектора экономики, малого и среднего бизнеса БВУ повлияли и другие экономические инструменты, используемые Правительством РК для управления финансовыми ресурсами в республике. Для финансирования дефицита бюджета в республике каждый финансовый год в фондовый рынок размещаются государственные ценные бумаги.

В 2012 году за счет выпуска и размещения в фондовом рынке государственных ценных бумаг Правительством РК на внутреннем рынке заимствованы средства на сумму 1067,5 млрд. тенге. При этом БВУ приобретены государственные ценные бумаги на значительную сумму, а также накопительными пенсионными фондами.

В 2013 году в связи с реорганизацией накопительных пенсионных фондов участие их в фондовом рынке резко снизилось. В результате государственные ценные бумаги в 2013 году в основном приобретаются БВУ и отдельными государственными финансовыми институтами.

В этих условиях БВУ не особо заинтересованы кредитовать реальный сектор экономики, так как им выгодно покупать государственные ценные бумаги. Это свою очередь не способствует развитию фондового рынка в республике.

Сегодня БВУ предоставляют потребительские займы, которые на 01.10.2013 года соста-

вили 2000,7 млрд. тенге или увеличились на 38,3%. За этот период 2013 года займы физическим лицам увеличились на 23,6%, а юридическим лицам – на 3,1%.

При этом займы юридических лиц с просроченной задолженностью свыше 90 дней составляют 2683,3 млрд. тенге или 36,9% от займов юридических лиц [5].

В республике доля сомнительных активов и обязательств на 01.07. 2013 года в общем объеме активов и обязательств БВУ составила 31%, а безнадежных – 20%.

Все вышеуказанные факты повлияли на снижение роли банковского сектора в экономике республики, в частности, отношения активов

ности вкладывания свободных ресурсов нерезидентов в депозиты банков второго уровня республики;

- Национальному банку РК совместно с Правительством разработать рычаги влияния на БВУ по вопросам кредитования реального сектора экономики, малого и среднего бизнеса;

- сократить дефицит бюджета и установить лимит для внутреннего заимствования Правительством РК, с учетом этого использовать новые экономические инструменты для управления финансовыми ресурсами государства;

- разработать среднесрочную фискальную политику Правительства РК.

В республике доля сомнительных активов и обязательств на 01.07. 2013 года в общем объеме активов и обязательств БВУ составила 31%, а безнадежных – 20%.

к ВВП уменьшились до 44,1% на 1.10.2013 года, против 70% в 2010 году, а отношения ссудного портфеля к ВВП, соответственно – до 37%, против - 60% [5].

В свою очередь сумма фактических созданных провизий на 01.07.2013 года составила 4498,4 млрд. тенге, которые относятся на вычеты по налогам. В результате снижаются налоговые поступления в бюджет от БВУ.

Таким образом, государство поддерживает за счет налогово-бюджетных инструментов БВУ, однако они не стали равноправным партнером хозяйствующих субъектов и у них снижается роль в экономике.

На наш взгляд, для решения этих задач целесообразно:

- комплексно изучить и оценить эффективность функционирования денежной системы и всех ее элементов;

- системно исследовать взаимодействие денежно-кредитных, налогово-бюджетных инструментов и их влияние на реальный сектор экономики, развитие малого и среднего бизнеса в республике;

- в прогнозе социально-экономического развития на среднесрочные периоды должны быть указаны кредиты государственных финансовых институтов в экономику, на развитие малого и среднего бизнеса; а также вклады нерезидентов в БВУ республики;

- оценить эффективность функционирования новых финансовых институтов в республике;

- разработать экономические инструменты, способствующие повышению заинтересован-

ности вкладывания свободных ресурсов нерезидентов в депозиты банков второго уровня республики.

Для выполнения этих работ необходимо привлечь научно-исследовательские институты и центры, университеты, осуществляющие теоретическое и прикладное исследование в области экономики.

Источники:

1. Стратегия «Казахстан - 2050: новый политический курс состоявшегося государства». Послание Президента Р.К. - Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана, 14 декабря 2012 года.

2. Тулепов О. Анализ воздействия количественного смягчения монетарной политики ФРС США на денежно-кредитные и валютные показатели экономики РК.

3. Мировая экономика достигла переломного момента, Деловой портал Kapital. kz.

4. Отчет Счетного комитета по контролю за исполнением республиканского бюджета об исполнении республиканского бюджета за 2012 год.

5. Комитет по контролю и надзору финансового рынка и финансовых организаций Нацбанка РК. Текущее состояние банковского сектора РК по состоянию на 1 октября 2013 года.

6. Прогноз социально-экономического развития Республики Казахстан на 2014-2018 годы, одобрен на заседании Правительства РК от 28 августа 2013 года.

ЯШАР ЁЛДЖУ,
 профессиональный аудитор
 Суда Счетов Анкара/ ТУРЦИЯ

СУД СЧЕТОВ ТУРЕЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ И ОБМЕН ОПЫТОМ СО СЧЕТНЫМ КОМИТЕТОМ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

С целью обеспечения целесообразности и правильности использования государственных средств во все времена формировались различные учреждения под разными названиями. В этом плане, Суд Счетов, а также похожие учреждения с другими названиями все время существовали в истории человечества. Как аудиторское учреждение, Суд Счетов занимает важное место в истории Турции и структуре государственных органов.

Суд Счетов Турецкой республики был создан 29 мая 1862 года и назывался Диван-ы Мухасебат, о нем было упомянуто в Конституции 1876 года. В годы формирования Турецкой Республики его представляли как учреждение, подчиняющееся Правительству, но было решено, что назначение Суда Счетов Правительством будет нежелательным, и в 1923 году Суд Счетов был реструктурирован.

Законом Диван-ы Мухасебат № 2512 от 1934 года размытый закон о Суде Счетов был откорректирован. Он стал обширнее вместе с Законом «Об Общей бухгалтерии» № 1050.

Вместе с принятием Закона «Об Общей бухгалтерии» № 1050, полномочия Суда Счетов, которые заключались в выдаче разрешения либо проведения аудита до осуществления расходов, были заменены на аудиты после проведения расходов.

Конституция 1961 года определяет следующее: «Суд Счетов от имени Верховного Национального Парламента Турции уполномочен выполнять работы по изучению, проведению аудита и принятию решения, согласно действующему законодательству, а также проводить аудит любых расходов, доходов и товаров государственных учреждений и учреждений с частичным государ-

ственным участием и принимать решения по расчету и процессам ответственных.

В Конституции 1982 года использовано такое же определение, что и в Конституции 1961 года и в Законе № 822 о Суде Счетов. В Конституции 1982 года был отменен пункт, касающийся обращения в другие судебные органы по отношению решений Суда Счетов, кроме решений по налоговым делам. Согласно изменениям 1996 года, Суду Счетов даны полномочия частичного аудита, а также оценки продуктивности и эффективности при проведении аудита.

Понятия «Финансовая прозрачность и отчетность» заняли места в финансовых структурах Счетных палат Америки и Европы в начале 90-х. В Турции в результате кризиса 2000-х, а также договоров кредитования, заключенных с МВФ, произведена реструктуризация местных финансовых систем. В данном процессе, в системе государственного управления, а в особенности в государственном финансовом управлении предпринимались попытки внедрения существенных изменений. С целью занять определяющую позицию в данном процессе, Суд Счетов встал на путь самосовершенствования.

В 2003 году был отменен Закон «Об Общей бухгалтерии» № 1050, который был так называемой конституцией турецкой финансовой системы. Был принят Закон «О Государственном финансовом управлении и контроле» № 5018 с новыми понятиями для финансовой системы. Законопроект вступил в силу как Закон «О Суде Счетов» № 6085 с новыми принципами работы и понятиями и начал функционировать при премьер-министре.

В 2003 году был отменен Закон «Об Общей бухгалтерии» № 1050, который был так называемой Конституцией турецкой финансовой системы. Был принят Закон «О Государственном финансовом управлении и контроле» № 5018 с новыми понятиями для финансовой системы. Законопроект вступил в силу как Закон «О Суде Счетов» № 6085 с новыми принципами работы и понятиями и начал функционировать при премьер-министре.

После вступления в силу Закона о Государственном финансовом управлении и контроле в 2003 году Турецкий Суд Счетов, согласно новому процессу аудита, разработал 3-летний проект развития аудита. После окончания работ по проекту на протяжении четырех лет реализовались пилотные проекты в области аудита. В результате ежегодных корректировок материалов и инструкций аудита в 2010 году Суд Счетов был готов к методу аудита, который был предусмотрен Законом о Суде Счетов.

Структура Турецкого Суда Счетов состоит не только из органа аудита, в нем также имеется

структура оценки. При участии членов, избранных из депутатов Верховного Национального Парламента Турции, внутри комитета собирается счетная комиссия, которая уполномочена принимать решения. Органом обжалования решений счетной комиссии является тот же комитет.

За основу взяты примеры из Франции. В старом Законе № 832 процесс аудита начинается с подготовки аудитором счетного отчета, счетные комиссии определяли степень виновности ответственных лиц. В первые годы Республики такая система, названная аудитом соответствия, была взята как модель аудита и оценки Французской Республики. Высшие органы финансового контроля (далее – ВОФК) Франции, Италии, Испании, Бельгии, Турции имеют полномочия оценки. ВОФК Англии, Северной Европы, Германии, Нидерландов, США, Японии представляют собой ВОФК в виде офисов, и не имеют полномочий оценки.

Законодательным органом – Верховным Национальным Парламентом Турции, дающим разрешение на законы о бюджете, где собираются и расходуются государственные средства, было принято решение о создании Суда Счетов – ВОФК, который будет работать от своего имени либо от

имени Парламента, который специализируется и классифицируется в области сбора и расходования государственных средств. С целью обеспечить принятие Счетным комитетом независимых решений был разработан законопроект, которым утверждалась структура Суда Счетов. Суд Счетов, хотя и работает в связке с Парламентом, тем не менее, является полностью независимым в выполнении работ и в принятии решений. Гарантом принципа независимой работы в данной сфере является Конституция государства.

Помимо определенных и отдельных запросов Парламента, Суд Счетов выполняет программы аудита, разрабатываемые ежегодно Руководством Суда Счетов с участием Генерального совета. После определения данных программ, Заместитель начальника по аудиту сообщает о программах начальникам групп аудита. Начальники групп создают фокус-группы и с необходимым количеством аудиторов приступают к работе.

Аудитор действует согласно процессу аудита, указанному в Законе о Суде Счетов № 5018 и

№ 6085, то есть процедуру регулярного аудита. Регулярный аудит – это применение аудита соответствия и финансового аудита. Если в результате аудита соответствия будут выявлены убытки государства, ответственные лица дают свои объяснения, после чего будет подготовлен отчет об оценке количества переплаты и направлен в Счетную комиссию.

На основании финансовых ведомостей учреждения, результаты, выявленные в ходе финансового аудита, основанного на риске и системе, обмениваются с администрацией, далее готовится отчет о финансовом аудите вместе с рекомендациями и представляется руководству Суда Счетов.

Этот процесс аудита должен соответствовать международным стандартам аудита под гарантией законодательства. Стандарты аудита – это правила, определяющие используемые приемы и основы от начала и до завершения аудита. Стан-

INTOSAI, членом которой является и Турецкий Суд Счетов. По этой причине, данная организация является первичным источником с точки зрения международных стандартов. Стандарты INTOSAI – это не стандарты, подготовленные по определенному виду аудита, это стандарты, применяемые ко всем видам аудита, которые должны проводить ВОФК. Общепринятость стандартов INTOSAI вызывает потребность применения стандартов на всех направлениях и на всех стадиях аудитов, которые применяются ВОФК. Эта потребность удовлетворена Стандартами аудита INTOSAI, Руководством по применению Европейского союза.

В международных стандартах финансовые аудиты осуществляются с целью придания надежности финансовым таблицам государственных учреждений, оценки финансового управления и системы внутреннего контроля. Для подготовки государственными учреждениями финансовых

В ходе этих разработок, 22 июня 2011 года между Турецким Судом Счетов и Казахстанским Счетным комитетом был подписан меморандум о сотрудничестве.

дарты аудита обычно определяются соответствующими профессиональными организациями и регулярно обновляются с целью гарантирования качества проведения аудита. Стандарты аудита, принятые на международном уровне – это стандарты, разработанные национальными профессиональными палатами, учреждениями по аудиту, либо международными организациями, в которых принимают участие независимые аудиторы. Стандарты, которые принимаются ВОФК как рекомендательные, – это стандарты, которые разработаны Международной организацией высших органов финансового контроля (INTOSAI) и Международной федерацией бухгалтеров (IFAC). Помимо этого, в некоторых странах Международные стандарты аудита и внутренние законодательства взяты за основу и формируют национальные стандарты аудита.

В Законе № 5018 о Государственном финансовом управлении и контроле было взято ведение внешнего аудита, выполняемого согласно Закону № 6085 о Суде Счетов, на основе общепринятых международных стандартов аудита. В обоих законах есть ясные положения о том, какие общепринятые международные стандарты аудита применяются. Стандарты, опубликованные международными организациями, должны пройти оценку и применение, принимая во внимание Конституционные полномочия и ответственность Суда Счетов.

Стандарты аудита INTOSAI – это стандарты, рекомендуемые международной организацией

таблиц на основе международных стандартов, система бухгалтерии также должна соответствовать этому процессу. В рамках этого учреждения, которые работают в режиме бухгалтерии на основе кассового метода (наличия), могут выдать ограниченные финансовые отчеты, поэтому считается, что самая удобная система бухгалтерии в плане финансовой отчетности – это система бухгалтерии, основанная на методе начисления.

В системе бухгалтерии на основе начисления процессы не зависят от движения денег, они фиксируются сразу же. Неважно, получены ли доходы наличными, доходы – начисленные в финансовом году, показывают совокупность всех доходов; и расходы также, независимо от их наличия, отражают все расходы. Начисленные доходы и расходы включаются в счета и отчеты финансового года, в котором они появились. В этом случае процессы, связанные с движением экономических показателей, регистрируются и отчитываются в том же финансовом году.

Многие страны для возможности разработки финансовой отчетности по международным стандартам перешли на систему бухгалтерии, основанную на начислении. Счетный комитет Республики Казахстан с 01.01.2013 года занял свое место в числе стран, перешедших на систему бухгалтерии, основанную на методе начисления. В конце 2013 года будут формироваться финансовые отчеты, являющиеся основанием бухгалтерской системы, основанной на начислении.

В ходе этих развитий 22 июня 2011 года между Турецким Судом Счетов и Казахстанским Счетным комитетом был подписан меморандум о сотрудничестве. В рамках меморандума было предусмотрено проведение конференций и технических собраний, семинаров, общих исследований и параллельных аудитов, обмена опытом в плане методологии и приемов внешнего государственного аудита, общего профессионального обучения и разработки профессиональных стандартов, обеспечения консультационных услуг, обмена информацией по профессиональной деятельности и документами.

В этой связи 23-27 сентября 2013 года в столице Республики Казахстан городе Астана был проведен семинар на тему «Финансовый аудит государственных учреждений» с участием профессионального аудитора, специалиста по взрослому обучению Яшара Ёлджу и главного аудитора Тунджай Арыдуру Суда Счетов Турции, для обмена опытом и примеров применений. Во время пятидневного семинара, проведенного для общего профессионального обучения и разработки профес-

сиональных стандартов, обмена информацией по профессиональной деятельности и документами были применены примеры аудита.

В результате семинара, где проводился обмен опытом Турецким Судом Счетов с 150-летней историей, Казахстан, который перешел с начала 2013 года на систему бухгалтерии на основе начисления, и Счетный комитет Республики Казахстан, который намерен повысить надежность финансовых таблиц, подготовленных системой финансового управления, придадут значимость учреждению, подлежащему аудиту при контроле процессов финансового управления и систем внутреннего контроля.

Семинар на тему «Финансовый аудит государственных учреждений» был завершен получением всеми участниками соответствующих сертификатов о прохождении семинара, и пожеланиями, а также надеждами новых встреч. Выражаем бесконечную благодарность за горячий прием и гостеприимство во время этого семинара братской стране Казахстану, его уважаемому Счетному комитету и его сотрудникам.

М.А. САТКАЛИЕВ

член Счетного комитета

ПРИМЕНЕНИЕ ПЕРЕДОВОГО МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЧЕТНОГО КОМИТЕТА

В реализацию поручений Главы государства, данных в Послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050: новый политический курс состоявшегося государства» по созданию системы государственного аудита на основе передового мирового опыта, в сентябре 2013 года принята Концепция внедрения государственного аудита в Республике Казахстан. Целью данного документа является определение основных направлений реформирования действующей системы государственного финансового контроля и концептуальных подходов к внедрению государственного аудита.

В рамках Концепции разработан проект Закона РК «О государственном аудите и финансовом контроле», направленный на установление единых принципов организации, деятельности и полномочий органов государственного аудита и финансового контроля.

При разработке Концепции и законопроекта был изучен и применен передовой опыт высших органов финансового контроля развитых зарубежных стран. Так, в Концепции приводится краткий обзор опыта Суда счетов Франции, Офиса Генерального аудита Канады и Счетной палаты Российской Федерации. При этом законопроект разработан с учетом приемлемых требований международных стандартов и других рекомендательных документов Международной организации высших органов аудита (ИНТОСАИ), которые вобрала в себя наилучшую практику и самые современные технологии в сфере государственного аудита.

Особое значение отводится работе по приведению отечественных стандартов государствен-

ного финансового контроля в соответствие с лучшими зарубежными аналогами. В этих целях на системной основе проводится анализ результатов исследований инноваций и передовых практик по проведению аудита различных сфер деятельности, применяемых высшими органами финансового контроля.

Счетный комитет является членом 5 международных организаций высших органов финансового контроля (аудита) (далее – ВОФК):

ИНТОСАИ – Международной организации ВОФК;

ЕВРОСАИ – Европейской организации ВОФК;

АЗОСАИ – Азиатской организации ВОФК;

ЭКОСАИ – Организации ВОФК стран экономического сотрудничества;

Совета руководителей ВОФК государств-участников СНГ.

Основными целями указанных международных организаций являются: предоставление аудиторам всего мира возможности обмена опытом, представляющим взаимный интерес, информацией относительно современных наработок в сфере

государственного аудита, применения профессиональных стандартов и наилучших методологий.

В рамках взаимодействия с международными организациями Счетный комитет на постоянной основе участвует в разработке методических руководств, международных стандартов в сфере государственного аудита, участвует в Конгрессах, Ассамблеях и других международных мероприятиях, что позволяет делиться новаторскими идеями и передовым опытом.

Активной диалоговой площадкой для ВОФК стран СНГ является успешно функционирующий уже более 14 лет Совет руководителей ВОФК государств-участников СНГ.

Очередная, XIII сессия Совета руководителей состоялась в 2013 году в Астане. Участники обсудили проблемы повышения эффективности аудита использования бюджетных средств, выделяемых на развитие агропромышленного комплекса. Счетный комитет возглавил Совет в период между XIII и XIV его сессиями.

В рамках Совета действует Рабочая группа по разработке стандартов государственного финансового контроля ВОФК стран СНГ, возглавляемая Счетным комитетом Казахстана. На заседаниях группы обсуждаются теоретические и практические вопросы государственного финансового контроля регионального характера, осуществляется взаимный обмен идеями, опытом и полезной информацией в сфере новых разработок и методологии финансового контроля. Советом в 2013 году утверждены разработанные группой Глоссарий терминов, используемых в стандартах государственного финансового контроля, Общий стандарт и Стандарт по организации и проведению совместных и параллельных контрольных мероприятий.

Немаловажное значение для Счетного комитета имеет проведение в рамках Совета двусторонних совместных и параллельных контрольных и экспертно-аналитических мероприятий. Объектами внимания в данном случае выступают наиболее актуальные и проблемные вопросы, представляющие для сторон обоюдный интерес.

Так, с 2010 года совместно с ВОФК Беларуси и России ежегодно проводятся контрольные мероприятия по вопросу соблюдения уполномоченными органами стран Соглашения об установлении и применении в Таможенном союзе порядка зачисления и распределения ввозных таможенных пошлин. Результаты таких проверок ежегодно рассматриваются на совместных коллегиях, направляются правительствам стран. Очередная совместная коллегия ВОФК Беларуси, Казахстана и России пройдет в г. Астане в ноябре т.г.

Достигнуты значительные успехи в сфере развития двусторонних связей с ВОФК зарубежных стран. Счетным комитетом заключены Соглашения о сотрудничестве с ВОФК Азербайджана, Армении, Бельгии, Беларуси, Великобритании,

Грузии, Китая, Кореи, Кыргызстана, Кувейта, Латвии, Люксембурга, Молдовы, Польши, России, Таджикистана, Украины и Франции.

Наиболее тесно Счетный комитет сотрудничает со Счетной палатой Российской Федерации.

Так, в 2012 году экспертами Счетной палаты РФ проведена дружественная проверка деятельности ВОФК Казахстана. Основной целью проверки равными по положению являлось определение направлений деятельности, требующих внедрения лучшей международной практики.

По оценке российских экспертов, организационная структура Счетного комитета, в целом, позволяет выполнять задачи экономно, результативно и эффективно. Методология контроля ВОФК Казахстана регулирует все аудиторские действия, результаты, выводы и рекомендации, подготовленные по результатам контроля, и позволяет обеспечивать прозрачность процесса контроля. Счетный комитет информационно открыт и взаимодействует с представителями СМИ.

Кроме того, в настоящее время совместно со Счетной палатой Российской Федерации проводится параллельное экспертно-аналитическое мероприятие по мониторингу реализации совместных российско-казахстанских проектов в сфере энергетики.

Развиваются деловые контакты с международными организациями USAID и Всемирным банком.

Макроэкономический проект USAID (далее – МЭП) оказывает содействие Счетному комитету в разработке национальных стандартов государственного аудита и практических руководств. В целях обеспечения эффективного сотрудничества с указанными международными организациями разработаны проекты планов совместных действий, предусматривающие конкретные мероприятия по оказанию поддержки Счетному комитету в рамках перехода на государственный аудит.

В 2013 году успешно завершена реализация мероприятий в рамках гранта Всемирного банка, выделенного на укрепление и развитие потенциала ВОФК Казахстана, представленный материал использован Счетным комитетом при разработке Концепции внедрения государственного аудита и соответствующего законопроекта.

В заключение хотелось бы отметить, что Счетный комитет как высший орган финансового контроля придает большое значение приведению казахстанской практики в соответствие с лучшим мировым опытом. Мы всегда открыты для конструктивного диалога с зарубежными коллегами, позволяющего обсуждать актуальные вопросы, вызывающие всеобщую заинтересованность, объединять наши усилия при их решении.

Полагаю, что это является одним из факторов успешного выполнения миссии высшего контрольного органа страны, заключающейся в содействии прозрачному и эффективному использованию бюджетных ресурсов.

З.П.ЗАГОСКИНА

Аудитор Республики Казахстан, Дипломированный внутренний аудитор, Член совета Института внутреннего аудита и Коллегии аудиторов Республики Казахстан, к.э.н.

ВНУТРЕННИЙ КОНТРОЛЬ В КВАЗИСЕКТОРЕ, ЕГО РОЛЬ И ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ

Вопросы создания и функционирования внутреннего контроля в квазисекторе давно волнуют ученых, но особенно практиков. Вместе с тем в Казахстане до настоящего времени нет типового документа, в котором было бы дано единое определение сущности как внутреннего контроля, так и в целом системы внутреннего контроля. Не широко проводятся исследования в этом направлении. В этой связи многие ученые, практики и просто обыватели понимают под внутренним контролем внутренний государственный финансовый контроль.

Если остановиться на определении государственного финансового контроля, то казахстанские экономисты и практики считают, что государственный финансовый контроль - это установленная законодательством деятельность государственных органов по выявлению, предупреждению и пресечению причин и условий нарушений бюджетного и налогового законодательства, а также недостатков в организации систем управления финансово-хозяйственной деятельностью государственных органов, организаций с государственным участием или особо связанных с деятельностью государства.

Касательно внутреннего контроля, согласно википедии, под внутренним контролем понимают систему мер, организованных руководством предприятия и осуществляемых на предприятии с целью наиболее эффективного выполнения всеми работниками своих должностных обязанностей при совершении хозяйственных операций. При этом подразумевается не только и не столько функционирование контрольно-ревизионного подразделения организации, а создание системы

всеобъемлющего контроля, когда он является делом не только ревизора, а всего аппарата управления предприятия.

COSO (Комитет спонсорских организаций Комиссии Тредуэя – независимая частная организация, основанная пятью профессиональными ассоциациями) определяет внутренний контроль как процесс, осуществляемый советом директоров, менеджментом и другими работниками компании, направленный на обеспечение разумной гарантии достижения целей.

Исходя из вышеуказанных определений, можно утверждать, что внутренний контроль по своей сути и по содержанию отличается от внутреннего государственного финансового контроля.

Вместе с тем словосочетание внутреннего контроля для каждого заинтересованного лица имеет различный смысл и понимание. Данное обстоятельство приводит к разной интерпретации определения внутреннего контроля и, в конечном счете, недопониманию между государственными и исполнительными органами, субъектами квазисектора, общественными организациями, а также бизнесме-

нами по сущности, содержанию и необходимости создания внутреннего контроля. Тогда как по нашему мнению, внутренний контроль должен внедряться для того, чтобы помочь любой компании или индивидуальной организации в достижении целей, обозначенных в Стратегии развития либо в плане развития компании/организации, выполнении запланированных мероприятий, показателей, индикаторов и на пути их достижения уменьшить количество возникающих проблем и рисков.

Однако, как показывают исследования, каждое заинтересованное лицо, включая руководителей субъектов квазисектора и высших органов их управления, имеют свое собственное понимание внутреннего контроля и индивидуальные ожидания от него, что в целом провоцирует проблемы внутри компании и образование рисков.

Для решения данных проблем и нейтрализации рисков, как нам представляется, необходимо подразделить внутренний контроль на следующие формы внутреннего контроля:

- 1) внутренний контроль эффективности и результативности деятельности;
- 2) внутренний контроль полноты, надежности и достоверности финансовой и иной отчетности;
- 3) внутренний контроль соблюдения требований соответствующих нормативных правовых актов и внутренних нормативных документов.
- 4) внутренний контроль правильного построения организационной структуры и проведения качественной кадровой политики;
- 5) внутренний контроль экономности в использовании ресурсов, сохранности имущества, вероятности или уменьшения размера возможных потерь и убытков;
- 6) внутренний контроль идентификации и нейтрализации рисков.

публичной финансовой отчетности, а также промежуточной отчетности, включая отчетность по ключевым финансовым показателям на основе правильно сформированной системы бухгалтерского и управленческого учета.

Третья форма внутреннего контроля используется в целях способствования обеспечению устойчивости существования компании путем содействия соблюдению топ-менеджментом и менеджментом требований нормативных правовых актов и внутренних нормативных документов, действие которых распространяется на деятельность компании.

Четвертая форма внутреннего контроля создается в целях способствования увеличению рейтинга корпоративного управления за счет применения правильной кадровой политики, а также совокупных эффективных процессов и оптимальных организационных структур, создаваемых для управления, информирования и мониторинга деятельности компании, и для качественного выполнения каждым работником должностных обязанностей в целях достижения поставленных целей.

Пятая форма внутреннего контроля создается в целях содействия топ-менеджменту в принятии решений, влияющих на финансовую стабильность компании, путем увеличения доходов и/или уменьшения убытков в результате экономности в использовании ресурсов, сохранности имущества, и снижению вероятности или размера возможных потерь.

Шестая форма внутреннего контроля создается в целях содействия осуществлению в ближайшем будущем упорядоченной и эффективной деятельности компании путем создания правильной оптимальной карты рисков и своевременной нейтрализации выявленных рисков.

Следует отметить, что, несмотря на то, что содержание данных форм внутреннего контроля в

...система внутреннего контроля - это очень сложный и тонкий организм, неотъемлемыми частями которого являются абсолютно все без исключения структурные подразделения компании и ее подведомственные организации, все области и направления деятельности компании, а также индивидуальная деятельность каждого работника компании или организации.

Если остановиться на содержании вышеуказанных форм внутреннего контроля, то каждая из них имеет свои особенности и характеристики.

Первая форма применяется в целях развития и модернизации компании путем создания внутреннего контроля, способствующего эффективному и результативному достижению показателей и индикаторов Стратегии, плана развития, операционного плана.

Вторая форма внутреннего контроля используется в целях содействия компании в достижении конкурентоспособности и инвестиционной привлекательности на внешнем и внутреннем рынках путем подготовки и опубликования достоверной

определенной мере отличается друг от друга, поскольку затрагивает различные области деятельности компании (стратегическая, управленческая, операционная, финансовая и т.д.), они пересекаются между собой и дают цельное представление не только о внутреннем контроле, но и в целом о системе внутреннего контроля.

Исследования сущностных характеристик системы внутреннего контроля, представленные отдельными учеными и практиками, свидетельствуют о том, что они отличаются в основном по форме изложения их сущности и видов.

Например, в Большом бухгалтерском словаре, под редакцией Азрипяна А.Н., дано следующее определение сущности внутреннего контроля – это политика предприятия и все связанные с ней процедуры, направленные на выявление, исправление и предотвращение существенных ошибок и искажения информации, которые могут появиться в бухгалтерской отчетности.

Российский ученый К.К. Арабян дает следующее определение термину: «Система внутреннего контроля - это совокупность организационных мер, методик и процедур, используемых руководством аудируемого лица в качестве средств для упорядоченного и эффективного ведения финансово-хозяйственной деятельности (обеспечения сохранности активов, выявления, исправления и предотвращения ошибок и искажения информации, а также для своевременной подготовки достоверной финансовой (бухгалтерской) отчетности».

Можно утверждать, что вышеуказанное определение внутреннего контроля характеризует только один вид системы внутреннего контроля – это внутренний финансовый контроль. Тогда как система внутреннего контроля включает в себя следующие виды: систему внутреннего финансового контроля

ления компании и ее подведомственные организации, все области и направления деятельности компании, а также индивидуальная деятельность каждого работника компании и/или организации.

Полагаем, что система внутреннего контроля - это своеобразная организация внутри компании, деятельность которой предназначена выявлять сильные и слабые стороны, определять и нейтрализовать риски и «узкие места», устранять трудности и неполадки в работе, помогать использовать открывающиеся возможности компании.

В этой связи считаем необходимым остановиться на компонентах внутреннего контроля, которые неразрывно связаны с процессом управления и применимы ко всем субъектам квазисектора, а также организациям, относящимся к крупному, среднему и малому бизнесу. В организациях малого бизнеса внутренний контроль может быть менее формализован и структурирован, однако даже в этой организации система внутреннего контроля должна и может эффективно работать.

Система внутреннего контроля состоит из пяти взаимосвязанных компонентов:

- К первому компоненту относится контрольная среда, которая характеризуется общим на-

... как показывают исследования, каждое заинтересованное лицо, включая руководителей субъектов квазисектора и высших органов их управления, имеют свое собственное понимание внутреннего контроля и индивидуальные ожидания от него, что в целом провоцирует проблемы внутри компании и образование рисков.

и систему внутреннего управленческого контроля.

По нашему мнению, система внутреннего контроля – это политика, методики и процедуры, принятые в компании с целью обеспечения повышения эффективности управления деятельностью компании, сохранности активов, правильности составления финансовой отчетности, предотвращения мошенничества, а также выявления и нейтрализации рисков, препятствующих достижению любой из этих целей. Таким образом, в этом определении отражена сущность как финансового, так и управленческого контроля.

Безусловно, каждое из представленных определений системы внутреннего контроля имеет право на существование.

Вместе с тем, поскольку, по нашему мнению система внутреннего контроля является одной из основ управления деятельностью любой компании или организации, необходимо лучше понять не только сущность, но и природу внутреннего контроля, его цели, задачи, преимущества и ограничения.

Как нам представляется, система внутреннего контроля - это очень сложный и тонкий организм, неотъемлемыми частями которого являются абсолютно все без исключения структурные подразде-

лом компании, относительно внутреннего контроля, влияющим на понимание её работниками важности существования внутреннего контроля. Контрольная среда является основным фундаментом для всех других компонентов внутреннего контроля, определяет и обеспечивает структуру и дисциплину системы внутреннего контроля.

Следует отметить, что цели компании и пути их достижения, эффективность ее развития зависят от управленческой философии, предпочтений, ценностных суждений и стиля управления руководством. Эффективность системы внутреннего контроля не сможет быть достигнута без честности (порядочности), объективности, профессиональной компетентности, правильного и ответственного поведения топ-менеджмента, которые создают систему внутреннего контроля, руководят ею и организуют осуществление за ней мониторинга. При этом большую роль в системе внутреннего контроля играют ключевые и исполнительные менеджеры, которые призваны качественно выполнять свои функциональные обязанности, тем самым положительно влияя на результативность внутренних контролей и соответственно на процветание организации.

На достижение этих целей влияют следующие факторы:

- мотивация является одним из основных побуждений совершить этические или неэтические со стороны работника компании действия. Например, если у работника компании достойная социальная поддержка со стороны работодателя, то стоит надеяться, что он приложит все усилия для развития компании. Если же у работника компании маленькая заработная плата, не соответствующая прожиточному уровню жизни, отсутствует социальный пакет, то существует риск совершения им неэтических поступков;

Другой пример, если руководство компании будет ориентировать работника «на результат» в краткосрочной перспективе, то это может послужить существенным побуждением работника совершить неэтичное действие, в части некачественного осуществления своих функциональных обязанностей;

- наличие четких и ясных нормативных правовых документов по этическому поведению улучшает контрольную среду и уменьшает риски совершения неэтичных поступков, поскольку иногда работники компании совершают ошибочные и неэтичные действия по причине незнания той или иной области деятельности компании или полагая, что они действуют во благо компании;

- уровень профессиональной компетенции работников компании должен отражать знания и навыки, необходимые для выполнения возложенных на них обязанностей и полномочий, поскольку это напрямую влияет на качество их профессиональных суждений. При этом руководство (топ-менеджмент компании) должно детализировать уровень компетенции и ответственности для каждого работника, а также следить и преумножать их профессиональное развитие;

- независимость совета директоров и комитета по аудиту по отношению к топ-менеджменту и к менеджменту заключается в опыте соответствующей работы и авторитете их членов, полезности их действий, степени вовлеченности в управление деятельности компании, что прямо влияет на ее развитие;

документов осуществления контроля за исполнением показателей результативности и специальных отчетов по выполнению работниками организации функциональных обязанностей или индивидуальных заданий руководства;

- создание оптимальной, мобильной, работающей организационной структуры влияет на эффективность деятельности и конкурентоспособность организации;

- правильное распределение полномочий и ответственности влечет за собой повышение эффективности выполнения работниками компании функциональных обязанностей и в целом ее развитие;

- политика и практика в области управления персоналом включает в себя найм, обучение, оценку, продвижение, вознаграждение соответствующего персонала, предоставление социального пакета, а также другие действия, направленные на построение эффективной команды. При этом данный фактор служит для улучшения качества выполнения персоналом наделенных функций и полномочий, способствующих реализации инициатив создания конкурентоспособной компании;

- Ко второму компоненту относится оценка рисков. Поскольку каждая компания сталкивается с множеством рисков, исходящих как извне, так и изнутри компании, то эти риски должны быть определены, проанализированы, классифицированы и отражены в одном документе. Предварительным условием оценки рисков является установление целей, увязанных на различных уровнях и согласованных между собой. Оценка рисков – это выявление и анализ соответствующих рисков, угрожающих достижению целей, создающая основу для того, чтобы определить, как управлять этими рисками. В связи с тем, что внешние, внутренние, отраслевые, законодательные, экономические, финансовые и операционные условия постоянно меняются, то у компании должны быть механизмы выявления и устранения рисков, связанные с управлением изменениями условий.

- К третьему компоненту относятся средства контроля, включающие документально зафиксиро-

...правильное распределение полномочий и ответственности влечет за собой повышение эффективности выполнения работниками компании функциональных обязанностей и в целом ее развитие.

- философия и стиль руководства прямо влияет на качественное управление компанией, на своевременное определение и нейтрализацию рисков. В организациях среднего и малого бизнеса управление и контроль может осуществляться путем личного общения с ключевыми менеджерами и менеджерами-исполнителями. В компаниях или организациях крупного бизнеса управление будет затруднительно без наличия политик и внутренних нормативных

рованные политики и процедуры, представляющие собой действия, осуществляемые непосредственно или с использованием технологических средств (программных продуктов), обеспечивающих реагирование на риски достижения целей и решения задач компании.

Процедуры осуществляются в компании на всех её уровнях и во всех функциональных подразделениях, которые определяются компетент-

ностью руководства, ключевых менеджеров и менеджеров-исполнителей. Они включают в себя целый ряд разнообразных мероприятий, таких как утверждение, одобрение, авторизация, проверка, сверка, анализ операционных показателей и производственных результатов, подтверждение, обеспечение безопасности отдельных активов и сохранности имущества компании в целом, а также распределение и разграничение обязанностей.

установленных требований, а также операционную, финансовую и иную информацию (справки, служебные записки, сведения, данные, отчетную документацию, электронную почту, сайты) в совокупности дает возможность управлять компанией и ее бизнес-процессами и контролировать их.

Эффективная коммуникация должна происходить в компании самым широким образом: сверху вниз - между руководством и менеджментом, сни-

Неотъемлемой частью коммуникации должна являться коммуникация в виде эффективного общения с внешними сторонами, такими как: клиенты и/или поставщики и/или государственные органы и т.д.

Если остановиться на трех составляющих внутреннего контроля: разделение функциональных обязанностей, контроль доступа к активам и документам, связанным с закупкой, оплатой, учетом активов и их проверка, периодическое сравнение учетных данных, то они во взаимосвязи должны обеспечивать точность, полноту и защиту учетных записей, своевременную подготовку достоверной бухгалтерской и финансовой отчетности.

Касательно разграничения обязанностей, следует отметить, что поскольку практически все работники обладают информацией, которая используется в работе системы внутреннего контроля, или совершают действия, направленные на осуществление контроля, то, как нам представляется, все эти работники без исключения должны нести ответственность за предоставление вышестоящему руководству информации о проблемах, недостатках в деятельности компании, нарушениях кодекса делового поведения или иных нарушениях. При этом обязанности работников компании должны быть четко прописаны в их должностных инструкциях.

- К четвертому компоненту относится информация и коммуникация – в компании любая информация должна идентифицироваться, собираться и сообщаться индивидуальным работникам и топ-менеджменту в зависимости от их статуса. Работникам информация представляется в той форме и в те сроки, которые бы позволили ключевым менеджерам и менеджерам-исполнителям качественно выполнять свои должностные обязанности. Работники же в свою очередь должны предоставлять топ-менеджменту информацию, соответствующую возложенным на них функциональным обязанностям.

Информационные системы представляют собой информацию о внутренних условиях и о внешних событиях, необходимую для принятия высшим руководством решений и подготовки внутренней и публичной отчетности.

Внутренняя информация, имеющаяся в компании и содержащая информацию о соблюдении

сверху вниз - между менеджментом и руководством, а также на одном уровне - между работниками разных подразделений. Все работники должны быть обеспечены политикой и процедурами в отношении внутреннего контроля и возможностью сообщать важную информацию высшему руководству. При этом работники должны осознавать свою роль в системе внутреннего контроля и относиться к этому с полной ответственностью, а также то, как деятельность каждого из них связана с работой окружающих.

Неотъемлемой частью коммуникации должна являться коммуникация в виде эффективного общения с внешними сторонами, такими как: клиенты и/или поставщики и/или государственные органы и т.д.

- К пятому компоненту относится мониторинг – система внутреннего контроля должна быть под постоянным наблюдением. Этот процесс предполагает оценку качества работы данной системы за определенный промежуток времени. Мониторинг достигается путем непрерывного наблюдения, периодической оценки или их комбинации. Постоянный мониторинг осуществляется в ходе операционной деятельности. Он включает в себя деятельность по управлению и наблюдению, а также другие действия работников, предпринимаемые ими в ходе исполнения должностных обязанностей. Содержание и частота проведения периодических оценок в основном зависят от уровня рисков и эффективности процедур постоянного мониторинга. Недостатки системы внутреннего контроля должны сообщаться руководству, а наиболее серьезные нарушения – доводиться до сведения акционеров, совета директоров и/или попечительского совета, высшего руководства и исполнительного руководства компании.

Между пятью компонентами системы внутреннего контроля (контрольная среда, оценка рисков, средства контроля, информация и коммуникация, мониторинг) существуют взаимосвязь, совместные действия и эмерджентность, которые формируют интегрированную систему внутреннего контроля,

динамично реагирующую на изменение внешних и внутренних условий.

Можно отметить, что интегрированная модель внутреннего контроля, по мнению COSO, представляет собой созданную систему внутреннего контроля, в основе которой политика и процессы, реализуемые органами и работниками компании всех уровней, предоставляющая в совокупности разумные гарантии с категоризацией целей, компонентов и критериев эффективности, а также связанные с этим обсуждения и дискуссии.

При этом существует прямая связь между категориями целей (тем, что компания пытается достичь) и компонентами (тем, что требуется для достижения этих целей). Если взять в качестве примера какую-либо одну категорию – допустим, эффективность операционной деятельности, то для того, чтобы подтвердить, что внутренний контроль за операционной деятельностью компании работает эффективно, нужно убедиться, что все пять компонентов присутствуют и эффективно функционируют.

Интегрированная модель внутреннего контроля будет тогда эффективно работать, когда внутренние контроли встроены во все направления деятельности компании, и её существование обусловлено фундаментальными потребностями конкурентоспособного бизнеса. Безусловно, встроенные и активно действующие внутренние контроли помогают компании избежать ненужных затрат и потерь, а также позволяют быстро перестроиться в соответствии с меняющимися условиями.

Интегрированная модель внутреннего контроля только тогда позволит представлять разумную уверенность в достижении целей компании в отношении эффективности функционирования и соответствия установленным нормативными правовыми актами и внутренним нормативным документам, надежности/своевременности/достоверности финансовой отчетности компании или индивидуальной организации, когда эта модель будет построена на следующих принципах:

функций контролируется вышестоящим субъектом системы внутреннего контроля;

3) разделение обязанностей – компания стремится не допустить дублирования функций, при этом эти функции должны распределяться между ответственными должностными лицами и работниками компании таким образом, чтобы одно и то же лицо не объединяло функции, связанные с утверждением документов и исполнением этих же документов, с одобрением и выполнением этих же операций. К примеру, не допускается принятие решения о закупе, осуществление учета и инвентаризации основных средств или обеспечение сохранности и реализации активов одним и тем же лицом;

4) надлежащее одобрение или утверждение операций;

5) ответственность всех субъектов внутреннего контроля, работающих в компании, за надлежащее выполнение контрольных функций;

6) осуществление внутреннего контроля на основе четкого взаимодействия всех органов, структурных подразделений, подведомственных организаций компании;

7) своевременность передачи сообщений о любых существенных недостатках и слабых местах контроля – в компании должна быть создана такая система, которая бы позволила в максимально короткие сроки передавать соответствующую информацию органам и/или лицам, уполномоченным принимать решения об устранении любых недостатков и слабых мест контроля;

8) комплексный и системный характер внутреннего контроля;

9) периодическая оценка эффективности функционирования системы внутреннего контроля и необходимости создания иных внутренних контролей;

10) внутренняя и внешняя оценка деятельности Службы внутреннего аудита.

Кроме того, для обеспечения эффективного функционирования интегрированной модели вну-

Между пятью компонентами системы внутреннего контроля существуют взаимосвязь, совместные действия и эмерджентность, которые формируют интегрированную систему внутреннего контроля, динамично реагирующую на изменение внешних и внутренних условий.

1) бесперебойное функционирование – постоянное и надлежащее функционирование системы внутреннего контроля позволяет компании своевременно выявлять любые отклонения от установленных норм и требований и, что особенно важно, предупреждать риски возникновения таких отклонений в будущем;

2) подотчетность всех субъектов системы внутреннего контроля – качество выполнения каждым работником компании возложенных на них

треннего контроля, как и для системы внутреннего контроля необходимо применять и соблюдать регламентированные процедуры. Зарегламентированные процедуры представляют собой систему мероприятий и действий по обеспечению внутренних контролей за достижением и исполнением компанией целей, задач и планов, выявлению и предотвращению нестандартных операций, а также предупреждению возникновения и нейтрализации рисков, возможных недобросовестных и/или непра-

вомерных действий со стороны ответственных должностных лиц и работников компании.

Можно выделить следующие ключевые процедуры внутреннего контроля, к которым относятся:

1) мониторинг за формированием долгосрочных стратегий развития, плана развития (среднесрочный бизнес-план) и бюджета (ежегодного бизнес-плана) компании и контроль за их реализацией;

2) мониторинг за установлением ключевых показателей деятельности компании и индивидуальных ключевых показателей для каждого работника, управленческого персонала компании в соответствии с внутренними документами и оценка их достижений;

3) мониторинг за установлением критериев эффективности деятельности органов, подразделений и работников компании и оценка их достижений;

4) мониторинг за установлением и разделением функциональных обязанностей, полномочий и ответственности должностных лиц компаний на всех уровнях управления, обеспечением эффективного их взаимодействия и контроль за их качественным выполнением и соблюдением;

5) мониторинг за отсутствием конфликтов интересов при выполнении должностными лицами своих функциональных обязанностей и контроль за их недопущением;

6) мониторинг за предоставлением полномочий по санкционированию операций, включающий одобрение/утверждение и осуществление операций только теми лицами, которые наделены соответствующими полномочиями, и контроль за их исполнением;

7) мониторинг за доведением до сведения всех работников и должностных лиц компании их обязанностей по соблюдению внутреннего контроля и осознание ими своей роли в системе внутреннего контроля и контроль за их исполнением;

8) мониторинг за созданием и обеспечением надежного функционирования системы информационного обеспечения и эффективных каналов обмена информацией между органами, структурными подразделениями, подведомственными организациями компании и их работниками;

9) мониторинг за идентификацией рисков компании и периодическая их оценка;

10) контроль за приобретением/отчуждением/реструктуризацией активов компании и соблюдением имущественных прав на них (сохранность активов);

11) мониторинг эффективного и рационального использования ресурсов компании;

12) мониторинг за реализацией инвестиционных проектов и исполнением договоров;

13) контроль за соблюдением установленного порядка ведения бухгалтерского и налогового учета, качественным, достоверным составлением и своевременным предоставлением отчетности

компании (бухгалтерской, управленческой, финансовой, налоговой и прочей) соответствующим лицам;

14) контроль за соблюдением требований законодательства Республики Казахстан и внутренних документов компании, а также выполнением указаний надзорных и контролирующих органов;

15) мониторинг за исполнением решений, принимаемых органами компании и поручений ответственных должностных лиц компании;

16) мониторинг за соблюдением установленных процедур раскрытия информации компанией;

17) мониторинг за соблюдением установленного порядка документооборота в компании;

18) мониторинг за использованием информации, отраженной в программных продуктах и электронной почте компании;

19) мониторинг за исполнением рекомендаций аудиторской организации, осуществляющей внешний аудит годовой финансовой отчетности компании, а также реализацией рекомендаций службы внутреннего аудита, осуществляющей внутренний аудит деятельности компании;

20) регулярная оценка качества функционирования системы внутреннего контроля и надлежащего документирования процедур внутреннего контроля;

21) определение, идентификация, классификация рисков и осуществление регулярного стресс-тестинга и анализа рисков;

22) иные процедуры, предусмотренные внутренними документами компании.

Вместе с тем, если даже все необходимые политики, компоненты, принципы и процедуры, касательно системы внутреннего контроля, приняты и успешно функционируют, данная система может предоставить лишь ограниченные, а не абсолютные гарантии совету директоров, попечительскому совету и исполнительному руководству в отношении достижения целей. На вероятность их достижения негативно влияют неотъемлемые ограничения, присущие любым системам внутреннего контроля. Ограничения включают в себя такие проблемы как субъективное суждение, которое может включать ошибочное суждение при принятии решений, и тот факт, что сбои могут случаться из-за элементарного незнания, оплошности или ошибки. Следующей проблемой является человеческий фактор, когда из-за боязни быть уволенными не все работники готовы предоставлять вышестоящему руководству информацию о проблемах в финансово-хозяйственной и иной деятельности компании, нарушениях кодекса делового поведения или других нарушениях или мошеннических действиях должностных лиц.

Более того, внутренние контроли возможно обойти путем сговора двух или более должностных лиц, к тому же руководство может прене-

брегать или игнорировать систему внутреннего контроля, в том числе сообщения работников о существующих рисках присутствия неэтичных действий тех или иных работников компании или признаках мошенничества, что способствует преднамеренному искажению и сокрытию негативных результатов работы и, как следствие, неэтичному управлению. Здесь же может присутствовать элементарное несоблюдение топ-менеджментом и менеджментом внутренних политик и процедур, и, что особенно прискорбно, принуждение руководства к их несоблюдению менеджерами-исполнителями.

Важным лимитирующим фактором ограничения является то, что при разработке системы внутреннего контроля должны учитываться ограничения в имеющихся ресурсах, слабая квалификация и компетентность менеджмента, недостаточная нормативно-правовая база. Также учитывается превышение затрат на внедрение и поддержку функционирования системы внутреннего контроля по сравнению с пользой от внедрения и существования тех или иных контролей.

Одним из тормозов создания системы внутреннего контроля могут считаться изменения в политике или программах правительства, или в мировой экономике, или в действиях конкурентов, поскольку невозможно со стопроцентной уверенностью предугадать эти изменения.

Результаты исследования свидетельствуют об эффективности функционирования системы внутреннего контроля только тогда, когда компоненты системы внутреннего контроля (контрольная среда, оценка рисков средства контроля, информация и коммуникация, мониторинг), а также ограничения системы внутреннего контроля образуют синергию и способствуют совету директоров, попечительскому совету и исполнительному руководству сформировать разумные гарантии того, что компания:

- достигла эффективности корпоративного управления;
- достигла стратегических и операционных целей, экономности расходования ресурсов, сохранности и преумножения активов;
- обеспечила соблюдение требований внешних нормативных правовых актов и внутренних нормативных документов;
- обеспечила достоверность, качество и своевременность составления финансовой отчетности;
- обеспечила бизнес и общественность надёжной информацией;
- обеспечила эффективность и развитие деятельности;
- обеспечила конкурентоспособность и инновационную привлекательность.

Обобщая изложенное, можно утверждать, что своевременно созданная и эффективно функци-

онирующая система внутреннего контроля способствует любому субъекту квазисектора достичь желаемых результатов и на этом пути избежать «сбоев» и неприятных «сюрпризов» и, самое главное, избежать ущерба деловой репутации и других негативных последствий. Внедрение системы внутреннего контроля позволит в определенной степени руководству субъекту квазисектора быстро приспособиться к меняющейся внутренней и внешней экономической среде и смене потребительских предпочтений и приоритетов, способствовать своевременному осуществлению реструктуризации или модернизации субъекта квазисектора для его дальнейшего роста, а также поможет ему выстоять в конкурентной борьбе за конкурентоспособность.

Решить эти задачи и достичь вышеобозначенные цели может сам субъект квазисектора, путем самооценки системы внутреннего контроля с целью поиска возможностей для её дальнейшего улучшения. При этом, помочь субъекту квазисектора в этой работе призваны внутренние аудиторы, которые ввиду особого организационного подчинения и статуса и имеющихся независимых полномочий должны играть важную роль в оценке эффективности управления существующими системами внутреннего контроля и вносить достойный вклад в повышение её эффективности в результате выработки и представления востребованных рекомендаций. Безусловно, время, потраченное на оценку системы внутреннего контроля и выработку рекомендаций по ее совершенствованию, в дальнейшем обернется инвестициями с высокой отдачей.

Используемые источники:

1. *Международные профессиональные стандарты внутреннего аудита.*
2. *Международные основы профессиональной практики внутреннего аудита.*
3. Кулекеев Ж.А., Султангазин А.Ж., Зейнельгабдин А.Б., Мухаметкарим А.М. *Проблемы эффективности использования средств государственного бюджета РК в условиях развития рыночных отношений.* – Астана 2003.
4. Нурсеитов Э.О., Нурсеитов Д.Э. *Главная книга аудитора /СоюзЭкспертИнфо.* Алматы, 2011.
5. *Большой бухгалтерский словарь / Под редакцией — М.: Институт новой экономики, А.Н. Азрилияна.* 1999.
6. <http://ru.wikipedia.org>
7. «Internal Control — Integrated Framework». *Committee of Sponsoring Organizations (COSO).*
8. <http://www.ibs.ru/content/rus/rubr116/rubr-1164.asp>.
9. Арабян К.К. *Организация и проведение аудиторской проверки.* – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009.
10. *Иные источники.*

ФИНАНСОВЫЙ АУДИТ – ОРИЕНТИР ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА СПЕЦИАЛИСТОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ

Главным вопросом государственного финансового контроля на сегодняшний день выступает проблема теоретической и практической подготовленности кадров системы государственного финансового контроля, что усиливается изменениями с 2013 года, связанными с переходом государственных учреждений страны с кассового метода на метод начисления и ведением бухгалтерского учета и составлением финансовой отчетности в соответствии с Международными стандартами финансовой отчетности общественного сектора (далее – IPSAS).

Органы государственного финансового контроля, включая высший орган финансового контроля - Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета, практикуют проведение контроля на соответствие и контроля эффективности с фрагментарным сочетанием отдельных процедур аудита финансовой отчетности.

Подготовка и представление государственными органами и их подведомственными государственными учреждениями в целом финансовой отчетности, отвечающей требованиям IPSAS, потребует внедрения практики проведения аудитов финансовой отчетности в качестве отдельных контрольных мероприятий.

Специалисты Счетного комитета, которые будут нести ответственность за проведение финансового аудита и аудита консолидированной финансовой отчетности, должны проходить постоянное обучение IPSAS и Международным стандартам финансового аудита INTOSAI (далее – ISSAI).

Счетный комитет на основании исследования мирового опыта системы подготовки и повышения квалификации специалистов органов государственного финансового контроля в условиях применения IPSAS определил перед РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» главную тему семинаров повышения квалификации работников государственного финансового контроля на 2014 год - «Контроль (аудит) финансовой отчетности государственных учреждений».

Для решения поставленных задач РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» Счетного комитета проводит семинары повышения квалификации специалистов государственного финансового контроля по проведению финансового аудита согласно Комплексу учебно-методического материала, структура и схема процедур проведения финансового аудита которого соответствуют разработанным INTOSAI стандартам финансового аудита ISSAI.

На семинарах в помощь слушателям раздается рабочая тетрадь, содержание которой полностью соответствует слайдам, используемым преподавателем на интерактивной доске. В состав раздаточного материала также входят Комплекс учебно-методического материала и практикум, содержащий упражнения по закреплению полученных теоретических знаний.

В процессе обучения слушателям прививаются навыки работы в команде аудиторов, с выработкой лидерских качеств, посредством разбивки слушателей на подгруппы и презентацией одной из них перед всей аудиторией.

С начала текущего года проведено 13 семинаров из запланированных на год 25, на которых обучено 388 слушателей из числа специалистов системы государственного финансового контроля.

До конца 2014 года для повышения квалификации специалистов органов государственного контроля будут проведены следующие обучающие семинары по 36-часовой программе:

1) «Контроль (аудит) финансовой отчетности государственных учреждений»;

2) «Контроль (аудит) финансовой отчетности государственных учреждений (базовый уровень)»;

3) «Аудит консолидированной финансовой отчетности с участием зарубежных лекторов».

Новая образовательная программа для специалистов органов государственного контроля, посвященная осуществлению системного финансового аудита, получила положительный отклик у финансовых работников государственных учреждений и субъектов квазигосударственного сектора, проявивших заинтересованность в этом обучении.

Органы государственного контроля заинтересованы в достоверности, полноте и своевременности составления финансовой отчетности государственного сектора, что является превентивной мерой в профилактике финансовых нарушений.

В этой связи РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» Счетного комитета организует и проводит для всех специалистов финансовых органов интерактивные коммерческие платные семинары по самым актуальным финансовым вопросам.

На семинарах ведущие лекторы, специалисты республиканских финансовых органов обучают слушателей процедурам формирования финансовой отчетности в соответствии с IPSAS, составлению Плана развития контролируемых государством акционерных обществ, товариществ с ограниченной ответственностью и государственных предприятий, а также особенностям его корректировки и внесения изменений. Преподаватели проводят обзор и изучение изменений в законодательном регулировании государственных закупок и других нормативных правовых актах.

В этом году вниманию слушателей предложены темы:

1) «Формирование финансовой отчетности в государственных учреждениях в соответствии с IPSAS по методу начисления» (24 часа);

2) «Составление отчета по итогам контроля (аудита) финансовой отчетности государственных учреждений» (Практические занятия и лекции. 24 часа);

3) «Разработка Плана развития контролируемых государством акционерных обществ, товариществ с ограниченной ответственностью и государственных предприятий, а также особенности его корректировки и внесения изменений» (16 часов);

4) «Обзор и изучение изменений в законодательстве о государственных закупках в Республике Казахстан» (16 часов);

5) Практический курс ДипИФР (русский). Подготовка к сдаче экзаменов (английский). (84 часа).

Все участники семинаров обеспечиваются персональным раздаточным материалом и учебным пособием. Окончившие курсы получают сертификаты.

Руководителям предприятий, учреждений и организаций РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» Счетного комитета предлагает организацию повышения квалификации специалистов финансовых органов осуществлять на постоянной основе и на взаимовыгодных условиях.

Также РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» Счетного комитета в целях обучения без отрыва от производства предлагает проводить выездные и региональные корпоративные семинары.

На 1 июля текущего года на наши коммерческие семинары по различной тематике уже записалось свыше 100 человек. Набор на семинары продолжается.

График, форма заявки и договора по обучению размещен на сайте РГП «ЦИФН» www.cifn.kz.

ГРАФИК
интерактивных семинаров-тренингов и практикумов
по повышению квалификации на 2014 год в г. Астана
(для сотрудников реального сектора экономики)

№	Тема семинаров	Дата проведения	Стоимость на 1 слушателя
1.	<p>Консолидация финансовой отчётности (24 часа)</p> <p>1. Основные требования и определения МСФО, относящиеся к консолидированной финансовой отчетности. Стандарты, относящиеся к консолидированной финансовой отчетности. Консолидированная и отдельная финансовая отчетность. Подход к формированию консолидированного отчета о финансовом положении, отчета о совокупном доходе, отчета об изменениях в капитале. Консолидированный отчет о движении денежных средств. Требования к представлению и раскрытию информации в консолидированной финансовой отчетности.</p> <p>2. Методические подходы к консолидации. Единая учетная политика. Несовпадение даты окончания отчетного периода. Методические аспекты консолидированной бухгалтерской отчетности. Принципы подготовки консолидированной отчетности. Консолидированная и отдельная финансовая отчетность.</p> <p>3. Практические занятия по консолидации финансовой отчетности. Практические задачи по консолидации с использованием методов приобретения, долевого и пропорционального методов.</p>	14 – 16 августа	65 407 тенге
		15 – 17 сентября	65 407 тенге
		6 – 8 октября	65 407 тенге
		17 – 19 ноября	65 407 тенге
2.	<p>Обзор изменений и дополнений в Налоговый кодекс Республики Казахстан, вступивших в силу с 1 января 2014 года. Изменения и дополнения в НК РК (18 часов)</p> <p>1. По корпоративному подоходному налогу.</p> <p>2. По налогу на добавленную стоимость (далее - НДС).</p> <p>3. По индивидуальному подоходному налогу и социальному налогу.</p> <p>4. По налогу на имущество, земельному налогу и налогу на транспортные средства.</p> <p>5. По формам налоговой отчетности.</p>	23 – 25 июня	53 042 тенге
		15 – 17 июля	53 042 тенге
		2 – 4 сентября	53 042 тенге
		11 – 13 ноября	53 042 тенге
3.	<p>Корпоративная система управления рисками (риск-менеджмент) (24 часа)</p> <p>1. Выявление рисков. Оценка рисков.</p> <p>2. Определение приоритетов рисков.</p> <p>3. Систематизация и агрегирование. Регулирование рисков.</p>	7 – 9 июля	65 407 тенге

4.	<p>Разработка Плана развития акционерных обществ, товариществ с ограниченной ответственностью с участием государства, государственных предприятий, государственных коммунальных предприятий, а также особенности его корректировки и внесения изменений (16 часов)</p> <p>1. План развития как составляющая Системы государственного управления.</p> <p>2. Отдельные стандарты МСФО как методологическая основа составления Плана развития.</p> <p>3. Экономическая сущность показателей Плана развития и их связь с финансовой отчетностью.</p> <p>4. Пример составления Плана развития.</p>	21 – 23 июля	45 601 тенге
		28 – 30 июля	45 601 тенге
5.	<p>Отдельные стандарты МСФО (по согласованию) (16 часов)</p> <p>1. Введение в Международные стандарты финансовой отчетности.</p> <p>2. Принципы подготовки и составления финансовой отчетности.</p> <p>3. МСФО 1 Представление финансовой отчетности.</p> <p>4. МСФО 8 Учетные политики. Ошибки и изменения в бухгалтерских оценках.</p>	11 – 13 августа	45 601 тенге
6.	<p>ДипИФР (рус.) (84 часа)</p> <p>Квалификация ДипИФР была разработана для повышения уровня знаний в области МСФО и помогает понять основные концепции и принципы, лежащие в основе международных стандартов, а также дает навыки применения МСФО на практике.</p>	29 сентября – 28 ноября	235 514 тенге
7.	<p>Формирование финансовой отчетности в государственных учреждениях в соответствии с МСФООС по методу начисления в Казахстане (24 часа)</p> <p>1. Нормативное правовое обеспечение ведения бухгалтерского учета и составления финансовой отчетности в государственных учреждениях.</p> <p>2. Правила составления финансовой отчетности в соответствии с Учетной политикой в государственных учреждениях.</p> <p>3. Правила формирования консолидированной финансовой отчетности.</p>	15 – 17 июля	65 407 тенге
		29 – 31 июля	65 407 тенге
		12 – 14 августа	65 407 тенге
		26 – 28 августа	65 407 тенге
		7 – 9 октября	65 407 тенге
		18 – 20 ноября	65 407 тенге
8.	<p>Составление отчета по итогам контроля (аудита) финансовой отчетности государственных учреждений (24 часа)</p>	8 – 10 июля	65 407 тенге
		22 – 24 июля	65 407 тенге
		5 – 7 августа	65 407 тенге
		19 – 21 августа	65 407 тенге
		9 – 11 сентября	65 407 тенге
		28 – 30 октября	65 407 тенге
		25 – 27 ноября	65 407 тенге
9.	<p>Обзор и изучение изменений в законодательстве о государственных закупках в РК (16 часов)</p> <p>1. Пять способов закупок.</p> <p>2. Процедуры осуществления государственных закупок.</p> <p>3. Заключение договора о государственных закупках.</p> <p>4. Контроль в сфере государственных закупок.</p>	21 – 23 июля	45 601 тенге
		28 – 30 июля	45 601 тенге

A.B. ZEINELGABDIN
Doctor of Economics, professor

MONETARY TOOLS OF THE ECONOMY MANAGEMENT

The Address of the President of the RK – Leader of Nations N.A. Nazarbayev – to the People of Kazakhstan “Strategy “Kazakhstan-2050: New Political Course of the Established State” states, that “Kazakhstani banks in their turn must fulfill their purpose and cover the needs of the real-economy sector for credit resources. For these purposes the National Bank and the Government under coordination of the Presidential Administration must work out a conceptually new system of the monetary policies, aimed to support the economy with necessary money resources” [1].

For these purposes theoretical facets of money and credit must be explored, and the impact of the money policies on the economy must be analyzed. Based upon the above it is expedient to justify proposals for enhancement of the efficient impact of the money leverage on the economy.

For the past years foreign economists have begun to pay a great attention to investigation of the money function. This is evidenced by the fact that American scientists Yu. Fama, P. Hansen, R. Shimer won the Nobel Prize for the “Empirical Analysis of Asset Prices”. Consequently, the role and importance of the price scale increase, which manifests the money function as a measure of value.

Not the full implementation of the money function as means of payment leads to the prosperity of the shadow economy and the emergence of problems in the functioning of the tax system, in particular, non-receipt of separate types of income taxes to the budget.

In the Republic the shadow economy is estimated by economists at 15-25%. This leads to non-receipt of the excise tax on domestically produced goods to the

budget, as well as to some extent to an increase in the VAT debit balance.

After the global financial crisis, foreign central banks have been forced to resort to such an extent to the unconventional monetary policy as a measure of quantitative easing. Increase in the money supply by lowering interest rates and redemption of mortgage and government securities stimulated the growth of lending, consumption, as well as contributed to capital markets in the country [2]. As a result, the U.S. GDP grows during nine quarters and will be 2.8 % in 2014 and 1.15 in the Eurozone. Now quantitative easing is constantly phasing out. This can lead to an increase in interest rates that affect the intensity of capital to developing countries [3].

The above facts indicate that the present conditions of the monetary system have a significant impact on the financial-credit system of any state, increase the financial resources of economic entities, population and the state. We must study a combined effect of all the elements of the monetary system on the economy, in particular types of banknotes, order of their emission,

methods, mechanisms of organization and regulation of the money circulation.

The country does not comprehensively investigate the interaction of the monetary system and the impact of the credit system on economic development, the development of small and medium-sized businesses.

Some policy documents poorly pay attention to the credit policy and its interaction with the tax-fiscal policies. At the moment the "Economy Lending to the GDP" Ratio decreases, which amounted to 61.2% in 2007 and 36.3% in 2012. At the same time we take into account all loans provided by second-tier banks (STB) and other financial institutions. Some new financial institutions have been created in the Republic since 2005. Many of them have obtained low-cost loans, funds from the budget for formation, increase and replenishment of authorized capitals. However, a significant growth of credit facilities in the real-economy sector is not observed.

For example, in 2012 budgetary loans amounting to 80 billion KZT at a rate of 0.01 per annum were allocated to the Ministry of Agriculture to support agricultural facilities. Funds obtained by the JSC "NMH "KazAgro" are fully allocated to their subsidiaries: the JSC "Fund for Financial Support of Agriculture" – 0.3 billion KZT, the JSC "Agrarian Credit Corporation" – 28.9 billion KZT, and the JSC "NC "Food Contract Corporation" – 50.8 billion KZT. Along with those budget funds totaling 24.9 billion KZT allocated in 2012 for lending of the agricultural food corporations were allocated to repay loans obtained by the JSC "NC "Food Corporation" in 2011 from STB for replenishment of working capital [4].

billion KZT in 2018, respectively, 29.7% and 30.7 % of the GDP [6]. In our point of view, deposits 2014 - 2018 should show residents and non-residents, which would show the real picture of the cash flow in the country. In recent years, we can observe a decrease in the share of STB deposits by residents and nonresidents to the GDP, which amounted to 42.8 % in 2008 and in 28.2% in 2012.

Loans to the real-economy sector, small and medium businesses were affected by other economic instruments used by the Government of the Republic of Kazakhstan for the management of financial resources in the country. In order to finance the budget deficit in the country each fiscal year government securities are placed in the capital market.

In 2012, through the emission and placement of the government securities on the domestic capital market the Government of the Republic of Kazakhstan has borrowed funds in the amount of 1,067.5 billion KZT. At the same STB purchased government securities at a considerable amount, as well as savings pension funds.

In 2013, in connection with the reorganization of accumulative pension savings funds their participation in the capital market plummeted. As result government securities were mainly purchased by STB and individual state financial institutions in 2013.

In these conditions STB are not particularly interested to lend the real-economy sector, as it is profitable to buy government securities. This is not conducive to the development of the capital market in the country.

Today, STB provide consumer loans that as of 01.10.2013 totaled 2000.7 billion KZT or increased by 38.3%. During this period, 2013, loans to individuals

Today, STB provide consumer loans that as of 01.10.2013 totaled 2000.7 billion KZT or increased by 38.3%. During this period, 2013, loans to individuals increased by 23.6 %, and legal entities – by 3.1%.

In our view, it is advisable to evaluate the effectiveness of lending the real-economy sector, individual projects undertaken by various joint stock companies with state participation, as well as the efficiency of public financial institutions carrying out lending operations and financial services in the country.

In turn, the "Lending to the Economy by STB" Ratio also decreases, which in 2007 was 56.5 % of GDP, while 30.5 % of GDP [5] in 2012.

The forecast of the national economic development of the Republic of Kazakhstan for 2014-2018 include only STB loans to the economy that total 12321 bln. KZT in 2014, 21153 billion KZT in 2018. The "Economy Lending" Ratio will be respectively 31.9% and 32.1 % of GDP. The forecast 2014 - 2018 only presents deposits of residents in bln. KZT at the end of a period, which is 11,484 billion KZT in 2014, and 20,268

increased by 23.6 %, and legal entities – by 3.1%.

Loans to legal entities with debt in arrears over 90 days amount 2683.3 billion KZT or 36.9 % of loans to legal entities [5].

The share of doubtful assets and liabilities as of 01.07 in 2013 in total assets and liabilities amounted to 31% of STB and bad – 20%.

All the above facts affected the reduction of the role of the banking sector in the national economy, in particular the relationship of assets to GDP decreased to 44.1 % as of 10.01.2013, against 70 % in 2010, and the relationship of the loan portfolio to GDP, respectively – up to 37% - against 60 % [5].

In turn, the amount of the actual provisions created as of 01.07.2013 amounted to 4,498.4 billion KZT, which are deductible on taxes. As a result tax revenues from STB decrease.

Thus, the State supports STB through fiscal instruments, however, they did not become an equal partner of economic entities and their role in the economy drops.

In our opinion, to solve these problems it is advisable to:

- Comprehensively examine and to assess the performance of the monetary system and all its elements;
- Systematically investigate the interaction of the monetary and fiscal instruments and their impact on

- Develop a medium-term fiscal policy of the Government of the Republic of Kazakhstan.

These measures will help work out and implement a scientifically-based approach to development of a new concept on the functioning of the monetary system in the country.

To carry out these measures we must involve research institutes and centers, universities that perform theoretical and applied research studies in the field of economy.

The share of doubtful assets and liabilities as of 01.07 in 2013 in total assets and liabilities amounted to 31% of STB and bad – 20%.

the real economy, the development of small and medium businesses in the country.

- The forecast of the socio-economic development for a medium term must show loans of public financial institutions to the economy, to the development of small and medium-sized businesses; as well as deposits of non-residents with STB of the Republic;

- Assess the performance of new financial institutions in the country;

- Develop economic tools, facilitating the interest in investing free resources by non-residents to deposits of commercial banks of the Republic;

- The National Bank of Kazakhstan together with the Government must develop leverage on STB as regards lending to the real-economy sector, small and medium-sized businesses;

- Reduce the budget deficit and set a limit for domestic borrowings by the Government of the Republic of Kazakhstan, given these purposes to use new economic tools to manage the financial resources of the State;

Literary sources:

1. Strategy “Kazakhstan-2050: New Political Course of the Established State. Address of the President of the RK – Leader of Nations N.A. Nazarbayev to the People of Kazakhstan”, 14 December 2012.

2. Tulepov O. Analysis of the US FRS’s Monetary Policy Quantitative Easing Impact on Monetary and Foreign Exchange Indicators of the RK Economy.

3. Global Economy has reached its watermark moment, Kapital. Kz. Business Portal

4. Report 2012 of the Accounts Committee for Control over Execution of the Republican Budget on the Execution of the Republican Budget.

5. The Committee for Control and Audit of the Finance Market and Financial Organizations of the National Bank of the RK. The Current Situation of the Banking Sector as of October 1, 2013.

6. The Forecast of the Socio-Economic Development of the Republic of Kazakhstan for 2014-2018, as approved at the Session of the Government of the RK as of August 28, 2013.

YAŞAR YOLCU

*Principal auditor of the TCA
Ankara/ TURKEY*

TURKISH COURT OF ACCOUNTS AND SHARING THE AUDIT EXPERIENCES WITH THE SAI OF KAZAKHSTAN

Countries have formed units with different names in every period of history in order to ensure that the public resources are used in an expedient and proper manner. In this sense, similar entities have appeared throughout human history with the name of Court of Accounts or other names. The Turkish Court of Accounts (TCA) has an important place in the recent history of Turkey and the public organizational structure as an audit unit.

The TCA was founded on 29 May 1862 under the name of Divan-ı Muhasebat (audit court) and was included in the 1876 Constitution. While it was considered to be an entity affiliated to the government in the first years of the Republican Era, the assignment of the TCA by the government was found objectionable and it was restructured in 1923. The dispersed law regarding the TCA was regulated by the Law on Divan-ı Muhasebat numbered 2514 and dated 1934, along with the tasks identified in the General Accounting Law numbered 1050, in an extensive and comprehensive manner. The entity was given the name “the TCA” with a law amendment in 1945.

Ex-ante visa or audit power, which the TCA had until 1927, was turned into ex-post audit with the adoption of the the General Accounting Law numbered 1050.

The 1961 Constitution defined the task of the TCA by stating, “the TCA is tasked with auditing all revenues and expenses and goods of entities with general

and added budgets on behalf of the Parliament, giving the final judgment on the accounts and transactions of those responsible and performing the duties of examining, auditing and ruling assigned by law”.

The 1982 Constitution maintained the definition included in the 1961 Constitution and the TCA Law numbered 832. The 1982 Constitution closed the path to administrative trial against the TCA decisions except for the tax case decisions. The TCA was given the tasks of Partial Audit and Efficiency and Effectiveness Evaluation in Audit with an amendment made in 1996.

The concepts of “financial transparency and accountability” were included in the financial structures of the American and European SAIs at the beginning of 1990s. Our country also started to restructure the Turkish financial structure as a result of the economic crises experienced in the years of 2000 and the loan agreements made with the IMF. In this process, effort was shown to make big innovations in our public management system particularly in the public financial management. The TCA

embarked into an effort to improve itself in order play an active role in this process.

In 2003, the General Accounting Law numbered 1050, which was the basic law for the Turkish financial system, was abolished, and the Law on Public Financial Management and Control numbered 5018, which introduced new terms to the financial system, entered into force. When the General Accounting Law numbered 1050 was abolished, it became difficult to implement the TCA Law numbered 832, which was based on and compatible with that law. With this need, a draft TCA law that would comply with the Law numbered 5018 was prepared 5018. The draft law, which contained a new working style and new concepts, entered into force as the TCA law numbered 6085 in December 2010, and the High Council of Audit of the Prime Ministry was integrated into the TCA as well.

ing and spending the public sources through budget laws. The parliament has decided on the formation of the TCA, which would be qualified and specialized on the topics of the collection and spending of public sources and which would work as affiliated to or on behalf of the Parliament. In this sense, it formed a law and organizational structure for the TCA in order to ensure that the TCA takes independent decisions. While the TCA works as affiliated to the Parliament, it is fully independent in its works and decisions. This situation and the principle of independent work for the professional staff are assured by the Constitution.

The audit programs of the TCA, which are formed by the Presidency of the TCA every year except for the limited and special requests of the Parliament, are determined after getting the opinion of the General Assembly. Then the Deputy President responsible for audit communicates

In 2003, the General Accounting Law numbered 1050, which was the basic law for the Turkish financial system, was abolished, and the Law on Public Financial Management and Control numbered 5018, which introduced new terms to the financial system, entered into force. When the General Accounting Law numbered 1050 was abolished, it became difficult to implement the TCA Law numbered 832, which was based on and compatible with that law. With this need, a draft TCA law that would comply with the Law numbered 5018 was prepared 5018. The draft law, which contained a new working style and new concepts, entered into force as the TCA law numbered 6085 in December 2010, and the High Council of Audit of the Prime Ministry was integrated into the TCA as well.

After the Law on Public Financial Management and Control entered into force in 2003, the TCA conducted an audit development project for 3 years by looking into the examples of the European and British SAIs in line with the new audit process. After the project works were completed, pilot audit implementations were undertaken for 4 years. The new TCA became ready for the audit method foreseen in its law in 2010 with the revision of audit materials and audit guidelines every year.

While the TCA is an audit entity in its structure, it also has a judicial structuring. As a court of audit, it gives judgment on the audit reports through its members selected by the Parliament. The appeal authority for the decisions taken by the judicial chambers is the TCA itself.

The example for this application was taken mostly from France. In the former Law numbered 832, the audit process started when the auditor wrote the judicial report and ended when the judicial chambers judged those responsible, gave judgment and prepared the writ. This system was called the propriety audit. In the first years of the Republican Era, the French model covering both the audit and judicial powers was taken. The SAIs of France, Italy, Spain, Belgium, and Turkey have judicial powers. The SAIs of the Anglo-Saxon countries such as UK, northern European countries, Germany, the Netherlands, the USA, and Japan are in the office type, and they do not have judicial powers.

The Parliament (Turkish Grand National Assembly) is the legislative organ that regulates the collect-

them to the heads of the audit groups. The heads of the groups launch the audits with an auditee-based team to be formed and enough number of auditors.

The auditor implements the regularity audit procedures, which are the audit processes defined in the Law numbered 5018 and the TCA Law numbered 6085. Regularity audit is the implementation of compliance and financial audit approaches together. If public loss is detected in a compliance audit, the defensive statements of those responsible are taken, and the surplus payment amount is sent to the judicial chamber by preparing a judicial report.

The findings detected in the risk-oriented and system-based financial audit, which is conducted based on the financial statements of an auditee, are shared with the auditee, and the financial audit report, which is prepared by including the recommendations, is submitted to the Presidency of the TCA.

This audit process should comply with the international auditing standards, which are assured by law. Auditing standards are the rules that define the procedures and principles to be followed throughout the audit process. Auditing standards are generally formed by the relevant professional chambers, and they are updated in accordance with the current needs in order to assure the quality of the audit profession. Internationally-accepted auditing standards are formed and updated by national professional chambers, audit entities, or international organizations whose members are independent audi-

tors. International auditing standards that are accepted as reference by the SAIs are the standards set by the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) and International Federation of Accountants (IFAC). In addition, some countries form their own national auditing standards by using the international auditing standards and their domestic legislation.

The Law on Public Financial Management and Control numbered 5018 adopts the principle that the external audit to be conducted as per the TCA Law numbered 6085 is conducted by considering the generally-accepted international auditing standards. Both of those laws do not have a clear provision about what those generally-accepted international auditing standards are. It is understood that the standards published by international organizations should be evaluated and implemented by considering the constitutional and legal powers and responsibilities of the TCA.

INTOSAI is an international organization of which the TCA is a member. Therefore, INTOSAI's Auditing Standards are a priority source in terms of international auditing standards. INTOSAI's Auditing Standards are not prepared for a certain type of audit; they are mixed standards applicable for all audit types, which the SAIs are obliged to conduct. Since the auditing standards of INTOSAI are general in nature, there is need for implementation standards for different types of audits and for all stages of audits conducted by SAIs. This need was tried to be met partially with the European Implementing Guidelines for the INTOSAI Auditing Standards.

in which they are born. In this case, the transactions regarding economic value movements are recorded and reported in their fiscal year.

Many countries have transferred to the accruals-based accounting system in order to be able to generate financial reports according to international standards. The SAI of Kazakhstan has become one of those countries as transfer was made to the accruals-based accounting system on 1.1.2013. The financial reports forming the basis of the accruals-based accounting system will start to be generated as of the end of 2013.

In the light of those developments, a cooperation agreement was signed between the TCA and the SAI of Kazakhstan on 22 June 2011. The scope of this agreement foresees the exchange of experience in the area of public external audit methodology and procedures; the organization of joint professional trainings and the improvement of professional standards of personnel; the exchange of information and documentation on the professional activities of the Parties; the holding of consultations, joint researches and parallel audits, seminars, conferences and technical meetings.

In this scope, the Seminar on the Financial Audit of Public Entities was held in Astana the capital city of Kazakhstan, on 23–27 September 2013 to share audit experiences and implementation examples. Principal Auditor and Adult Training Specialist Yaşar Yolcu and Senior Auditor Tuncay Arıduru from the TCA attended the seminar as trainers. The seminar was a 5-day seminar with a focus on the development of profes-

In the light of those developments, a cooperation agreement was signed between the TCA and the SAI of Kazakhstan on 22 June 2011.

According to international auditing standards, financial audits are conducted by providing assurance for the financial statements of auditees and evaluating the financial management and internal control. In order for the public entities to be able to generate financial statements according to international standards, the accounting system should be in compliance with this process. In this scope, the accounting system, which is the most appropriate one for financial reporting, is considered to be the accruals-based accounting system because the entities using the cash-based accounting system generate limited financial reports.

In the accruals-based accounting system, the transactions are recorded as they happen regardless of the time of monetary movement. The revenues account indicates the income transactions that should be recorded as revenues accrued during the fiscal year regardless of whether they are collected in cash. The expenses account indicates the total expenses accrued in the fiscal year regardless of whether they are paid in cash. The accrued revenues and expenses are included in the accounts and reports of the fiscal year

sional standards and the exchange of information and documentation on the professional activities. During the seminar, practices were carried out regarding the audit examples and experiences.

After the seminar, where the 150-year old TCA shared its implementation and audit experiences, the SAI of Kazakhstan, which tries to provide assurance about the accuracy of the detailed financial statements to be generated by the Kazakhstan financial management system that transferred to the accruals-based accounting system as of the 2013, will also add value to the auditees in the controls of their internal control systems and financial management processes.

The Seminar on the Financial Audit of Public Entities was completed with all participants receiving their certificates with high performance and with the wishes and desires for meeting again. Endless thanks to the brother country Kazakhstan, to the esteemed SAI of Kazakhstan, and to the esteemed staff members for their hospitality and warmth extended during this seminar.

M.A. SATKALIYEV

*Article Thesis of the Member
of the Accounts Committee*

APPLICATION OF INTERNATIONAL BEST PRACTICES IN THE ACTIVITIES OF THE ACCOUNTS COMMITTEE

The implementation of the President's instructions, given in the Address to the Nation "Strategy "Kazakhstan-2050: New Policy of the Established State", as regards establishment of the state audit system based on global best practices, in September 2013, includes the Concept for implementation of state audit in the Republic of Kazakhstan. The purpose of this document is to define the main directions of reforming the current system of the state financial control and conceptual approaches to implementation of the state audit.

The draft Law "On the State Audit and Financial Control", aimed at establishment of common principles of organization, activities and powers of the state audit and financial control, has been developed within the framework of the Concept.

There have been studied and applied best practices of SAIs in developed foreign countries in the course of developing the Concept and the draft law. Thus, the Concept provides an overview of the experience of the Accounts Court in France, the Office of the General Audit of Canada and the Accounts Chamber of the Russian Federation. This draft law is designed to meet acceptable requirements of international standards and other guidance documents of the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI), which incorporate the best practices and the latest technology in the field of state audit.

Particular attention is attached to bringing the national standards on public financial control in

line with the best foreign analogues. For this purpose, results of innovation research and best practices in auditing various fields used by SAIs are analyzed on a systematic basis.

The Accounts Committee is a member of 5 international organizations of supreme audit institutions (hereinafter as SAI).

INTOSAI – the International Organization of Supreme Audit Institutions;

EUROSAI – European Organization of Supreme Audit Institutions;

ASOSAI – Asian Organization of Supreme Audit Institutions;

Ecosan – Organization for Economic Cooperation of SAIs;

The CIS Council of Heads of SAIs.

The main objectives of these international organizations is to provide auditors around the world with an opportunity to share experiences of mutual interest, information on contemporary developments in state audit, and to apply profes-

sional standards and the best methodologies in their practice.

Within the cooperation with the international organizations, the Accounts Committee on a regular basis takes part in the development of practice guidelines and international standards in the field of state audit, participates in the Congress, Assemblies and other international events that allow them to share innovative ideas and best practices.

An active dialogue platform for the SAI in the CIS is the CIS Council of Heads of SAIs which has been successfully operating for over 14 years.

The 8th regular session of the CIS Council was held in 2013 in Astana. Participants discussed the problem of improving the efficiency of audit of the use of budgetary funds allocated for the agriculture development. The Accounts Committee headed the Council between the 8th and 9th sessions.

A task group on Standardization of state financial control of the CIS SAIs, led by the Accounts Committee of Kazakhstan, is working within the Council. The group discusses theoretical and practical issues of state financial control of a regional nature, carries out a mutual exchange of ideas, experiences and useful information in the field of development of new methodologies and financial control. In 2013 the Council approved the Glossary of Terms developed by the task force and used in the standards of public financial control, General Standard and Standard for organization and conduct of joint and parallel audits.

The Accounts Committee attributes significant attention to carry out bilateral joint and parallel control and expert analytical measures within the Council. Objects of attention in this case are the most relevant and topical issues of mutual interest to the parties.

So, since 2010, together with the SAIs of Russia and Belarus there have been annually held control measures on the authorized bodies' compliance with the Agreement on establishment and application of the order of enrollment and distribution of customs duties in the Customs Union. The results of these audits are annually reviewed at a joint session, and sent to the Governments of the countries. Another regular joint session of the SAIs of Belarus, Kazakhstan and Russia will be held in Astana in November this year.

Significant progress has been achieved in the development of bilateral relations with the SAIs of foreign countries. The Accounts Committee has concluded cooperation agreements with the SAIs of Armenia, Azerbaijan, Belgium, Belarus, the Great Britain, Georgia, China, Korea, Kyrgyzstan, Kuwait, Latvia, Luxembourg, Moldova, Poland, Russia, Tajikistan, the Ukraine and France.

The Accounts Committee most closely cooperates with the Accounts Chamber of the Russian Federation.

So, in 2012, experts of the Accounts Chamber of the Russian Federation held a friendly peer review of the SAIs of Kazakhstan. The main purpose of the peer review was to determine the activities that require introduction of the international best practices.

According to Russian experts, the organizational structure of the Accounts Committee as a whole, allows performing tasks economically, efficiently and effectively. The control methodology of the SAIs of Kazakhstan regulates all audit activities, results, conclusions and recommendations drawn upon the control results, and allows ensuring transparency of the verification process. The Accounts Committee is informatively open and interacts with the media representatives.

In addition, together with the Accounts Chamber of the Russian Federation, a parallel analytical expert event is being carried out currently to monitor implementation of the Russian-Kazakh joint energy projects.

Business contacts with the international organizations such as USAID and the World Bank are developing.

The USAID Macroeconomic Project (hereinafter as the MEP) assists the Accounts Committee in development of national standards of state audit and practical guidelines. In order to ensure effective cooperation with these international organizations there have been developed joint-action plans, projects, that provide concrete measures to support the Accounts Committee in transition to the state audit.

In 2013 measures were successfully implemented within the grant of the World Bank allocated for strengthening and capacity building of the SAIs of Kazakhstan. The material submitted has been used by the Accounts Committee in developing the Concept for implementation of the state audit and a relevant draft law.

In conclusion, it should be noted that the Accounts Committee as the Supreme Audit Institution attaches great importance to bringing the Kazakh practice into line with the best international practices. We are always open to constructive dialogue with our foreign counterparts which allows to discuss topical issues of general interest, and to unite our efforts in solving them.

I believe that this is one of the factors of the successfully implemented mission of the Supreme Audit Institution of the country, which helps promote transparent and efficient use of budget funds.

Z.P. ZAGOSKINA

Auditor of the Republic of Kazakhstan, Certified Internal Auditor, Board Member of Internal Audit Institute and Member of Auditor's Council of the Republic of Kazakhstan, Candidate of Economics

INTERNAL CONTROL IN THE QUASI-SECTOR, ITS ROLE AND PURPOSE

The establishment and functioning of the internal control in the quasi-sector has raised some concerns among scientists, and especially practitioners for a long time. However, there is still not a standard document in Kazakhstan, which would be given a uniform definition of the essence, as internal control, and the whole system of internal control. This direction is not widely studied. In this regard, many scientists, practitioners and just ordinary people deem internal control to be the internal public financial control.

If you think on definition of the state financial control, the Kazakh economists and practitioners believe that the state financial control is to be Statutory activities of public bodies to identify, to prevent and to combat the causes and conditions of violations of budget and tax legislation, as well as shortcomings in the financial management economic activities of government agencies, state-owned organizations or those particularly associated with the activities of the state.

Regarding internal controls, according to Wikipedia internal control system is a system of measures, organized by the company management and implemented in the enterprise with a view to the most effective implementation of all the employees of their duties when making business transactions. This assumes not only and not so much the functioning of the Control & Audit Division of the organization, but also the establishment of a comprehensive control system when it is a matter of not only the External Auditor, but the whole apparatus of the enterprise management.

COSO (the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission – an independent private organization founded by five professional associations) defines the internal control as a process carried out by the board of directors, leadership and other employees of the company and aimed at provision of the reasonable assurance as regards achievement of goals.

Based on the above mentioned definitions, we can state that the internal control in its essence and content differs from the internal state financial control.

However, the phrase “internal control for every stakeholder” has a different meaning and understanding. This fact leads to different interpretations of the definition of the internal control and, eventually, a misunderstanding of contents and needs for internal controls among state and executive bodies, stakeholders of the quasi-sector, community organizations, and businessmen. Whereas in our opinion internal controls should be implemented to help any company or organization achieve individual goals set out with

a development strategy or with a development plan of a company/an organization, implement planned activities, indicators and reduce the number of emerging challenges and risks on the way of their achievement.

However, as studies show every person in interest, including heads of the quasi-sector entities and their supreme bodies, have their own understanding of internal controls and individual expectations from it, which generally provokes problems within a company and generates risks.

In order to solve these problems and to neutralize risks we deem it necessary to subdivide the internal control into the following forms:

1. Internal control over effectiveness and efficiency of the activities;
2. Internal control over completeness, reliability and accuracy of financial and other accounts;
3. Internal control over compliance with relevant regulations and internal regulations.
4. Internal control of the proper organizational structure and the quality of staffing policies;
5. Internal control over frugality in the use of resources, preservation of property, the likelihood or reduction of the size of potential losses and damages;
6. Internal control over risk identification and risk management.

If we focus on the contents of the above mentioned forms of the internal control, each of them has its own features and characteristics.

The first form is used for development and modernization of the company by creating the

tive requirements and internal regulations, which apply to the company.

The fourth form of the internal control is established to upraise the rating of the corporate governance through the use of a proper personnel policy, effective processes and optimal organizational structures created for the management, informing and monitoring of the company, and to improve each employee's activities in order to achieve goals.

The fifth form of the internal control helps top management make decisions that affect the company's financial stability via increased revenues and/or reduced damages resulting from parsimony in resource use, safekeeping of property, decreased likelihood or amount of potential losses;

The sixth form of the internal control helps facilitate implementation of the orderly and efficient operation of a company in the nearest future by creating a proper optimal risk score-card and timely neutralization of the risks identified.

It should be noted that, despite the fact that the content of these forms of the internal control is to a certain extent different from each other, since they affect various areas (strategic, managerial, operational, financial, etc.). They intersect with each other and give a holistic view not only on the internal control, but also the internal control system in general.

Analysis of the essential characteristics of the internal control, submitted by individual researchers and practitioners, indicate that they differ substan-

... the internal control is a very complex and delicate organism, which integral parts include, without exception, all the structural divisions of the company and its subordinate organizations, all areas and activities of the company, as well as the individual performance of each employee of a company and/or an organization.

internal control, which contributes to effective and efficient achievement of the targets and indicators of a Strategy, a development plan, and an operating plan.

The second form of the internal control is used to help a company achieve competitiveness and investment attractiveness for domestic and international markets through preparation and publication of the reliable public financial statements and interim reports, including reporting on the key financial indicators based on the well-formed accounting system.

The third form of the internal control is used to help the top-management comply with the regula-

tially in the form of presentation of their essence and species.

For example, the Unabridged accounting dictionary, edited by Azripiyan A.N. gives the following definition of the internal control – a company's policy and all related procedures aimed at identifying, preventing and correcting material errors and misrepresentations that may appear in the financial statements.

Russian scientist K.K. Arabyan gives the following definition of the term "internal control system" as a set of institutional arrangements, methods and procedures used by an audited entity as a means for the orderly and efficient conduct of financial

activities (safekeeping of assets, detection, correction and prevention of errors and distortions in the information, and timely preparation of the reliable financial statements (accounts).

It can be argued that the above mentioned definition of the internal control characterizes only one type of the internal control system which is internal financial control. Whereas the internal control system includes as follows: the internal financial control and the internal management control.

In our opinion, the internal control is policies, methods and procedures adopted by a company in order to ensure better management of operations, safekeeping of assets, the correctness of the financial statements, fraud prevention, as well as to identify and treat risks hindering the achievement of any of these purposes. Thus, this definition reflects the essence of both the financial and the managerial control.

Of course, each of these presented definitions of the internal control has a right to exist.

and small-size businesses. The internal control may be less formalized and structured in small-business entities, but even in this organization the internal control system must and can work effectively.

The internal control system consists of five inter-related components:

- The first component includes the control environment, which is characterized by the company's general mood as regards the internal control affecting its employees' understanding of the importance of the existing internal control. The control environment is the basic fundamental for all other components of the internal control, defines and provides the structure and discipline of the internal control system.

It should be noted that the company's goals and ways to achieve them, the effectiveness of its development depend on the managerial philosophy, preferences, value judgments and management style. Effectiveness of the internal control system cannot be achieved without integrity

...as studies show every person in interest, including heads of the quasi-sector entities and their supreme bodies, have their own understanding of internal controls and individual expectations from it, which generally provokes problems within a company and generates risks.

However, since in our opinion the internal control is one of the fundamentals of the company management, we need to better understand not only the essence, but also the nature of the internal control, its goals, objectives, advantages and limitations.

It seems to us, that the internal control is a very complex and delicate organism, which integral parts include, without exception, all the structural divisions of the company and its subordinate organizations, all areas and activities of the company, as well as the individual performance of each employee of a company and/or an organization.

We believe that the internal control is a kind of organization inside a a company designed to identify strengths and weaknesses, to identify and to mitigate risks and "bottlenecks", to eliminate difficulties and problems in the work, to help companies take advantage of opportunities.

In this regard, we consider it necessary to focus on the components of the internal control, which are inextricably linked to the management process and applicable to all quasi-sector entities and organizations related to large, medium

(honesty), objectivity, professional competence, correct and responsible behavior of the top management, which create the internal control system, manage and organize its monitoring. At the same time a large role in the internal control system is attributed to key executive managers who are called upon to fulfill their responsibilities, thereby positively influencing the effectiveness of internal controls and therefore the prosperity of their organization.

The following factors influence the achievement of these goals:

Motivation is one of the main motives for an employee to commit ethical or unethical actions. For example, if an employee has a worthy social support from an employer, then we may hope that he/she will make every effort for the purpose of the company's development. If an employee has a small salary that does not meet the subsistence level of living conditions, no social benefits, there is a risk that their behavior is not ethical.

Another example, if company's management will target an employee to "the result" in short term, then it can serve as essential motivation for

an employee to commit unethical actions, in terms of poor fulfilling of their duties.

Availability of precise and clear legal documents on ethical conduct improves the control environment and reduces the risk of unethical conduct, because sometimes company's employees commit erroneous and unethical actions by reason of ignorance in this or that area of a company, or assuming that they act for the benefit of their company.

Level of professional competences of employees must reflect the knowledge and skills necessary to fulfill their duties and powers, as it directly affects the quality of their professional judgments. The management (company's top-management) must detail the level of competences and responsibilities for each employee, as well as must monitor and increase their professional development.

Independence of the Board of Directors and the Audit Committee with respect to the top management and the line management implies proper work experience and credibility of their members, utility value of their actions, the degree of their involvement in the company's management that has a direct impact on its development.

Philosophy and leadership style directly affects the qualitative management, timely identification and neutralization of risks. In small and medium business, management and control can be performed through personal contact with key managers and line managers-performers. Without policies and internal regulations corporate business will face some difficulties in control over the perfor-

benefits, as well as other actions aimed at building an effective team. Moreover, this factor serves to improve the performance quality of the staff vested with functions and powers promoting initiatives to create a competitive company.

- The second component includes risk assessment, since each company faces many risks stemming from both outside and inside the company. These risks must be identified, analyzed, classified and recorded in a one document. Precondition for risk assessment is to establish goals, linked at different levels and agreed with each other. Risk assessment is aimed to identify and analyze relevant risks threatening the achievement of the objectives, creating a basis to determine how to treat these risks. Due to the fact that external, internal, industrial, legal, economic, financial and operational conditions are constantly changing, a company must have mechanisms to identify and address risks associated with management of condition changes.

- The third component includes controls, plus documented policies and procedures, which present actions carried out directly or with the use of technological tools (software) to ensure response to risks of achieving goals and objectives of a company.

Procedures are carried out in a company at all levels and in all functional units, which are defined by competent leadership, key managers and line managers-performers. They include a diverse range of activities such as approvals, authorization, validation, verification, analysis of operating performance and production results, confirmation, safekeeping of individual assets and property of

Proper distribution of powers and responsibilities improves the effective implementation of the employees' functional responsibilities and its overall development.

mance and special reports on the workers' fulfilling of their functional responsibilities or individual tasks.

Creation of an optimal, mobile, operating organizational structure affects the efficiency and competitiveness of an organization.

Proper distribution of powers and responsibilities improves the effective implementation of the employees' functional responsibilities and its overall development.

Policies and practices in the field of personnel management includes recruitment, training, assessment, promotion, remuneration of staff, social

a company as a whole, as well as distribution and segregation of duties.

If we focus on the three components of the internal control: devision of functional responsibilities, control of access to assets and documents related to purchase, payment, taking into account assets and their verification, periodic comparison of credentials, so they have to ensure accuracy, completeness and protection of accounts, timely preparation of reliable financial accounts.

Regarding division of responsibilities, it should be noted that since almost all workers have the information that is used in the work

with the internal control system, or perform any actions aimed at controlling, it seems to us that all of these workers, without exception, must be responsible for providing superior management with the information about problems, shortcomings in the company's activities, violations of the Code of Business Conduct or other violations. The responsibilities must be clearly spelled out in their job descriptions.

Integral part of communications must be communications in the form of effective communications with external parties such as customers and/or suppliers and/or public authorities, etc.

- The fourth component includes information and communications – any information must be identified, collected and reported to individual employees and top management, depending on their status. Employee's information is presented in the form and within the time limits, which would allow key managers and line-managers qualitatively perform his duties. Employees, in turn, must provide the top management with the relevant information in compliance with their respective duties.

Information systems provide information about internal conditions and external events required for decision-making by senior management and preparation of internal and public reports.

Internal information available to the company and containing information on compliance with the requirements as well as operational, financial and other information (certificates, memoranda, information, data, reporting documents, emails, and websites) helps manage the company and its business processes.

Effective communications must take place in a company on a broad basis: top-down – between leadership and management, down-top – between management and leadership, as well as on the same level – among employees from different departments. All employees must be provided with the policies and procedures on the internal control and must be able to communicate important information to the senior management. At the same time employees must be aware of their role in the internal control system and take full responsibility, as well as how their activity is connected with the work of others.

Integral part of communications must be communications in the form of effective communications with external parties such as customers and/or suppliers and/or public authorities, etc.

- The fifth component includes monitoring – the internal control system must be under constant supervision. This process involves assessment of the system quality for a certain period of time. Monitoring is achieved by continuous control, periodic evaluation, or a combination thereof. Constant monitoring is carried out in the course of operations. It includes activities for management and monitoring, as well as other

actions of employees performed by them in the course of fulfilling their official duties. Contents and frequency of periodic assessment largely depend on the risk level and the effectiveness of the ongoing monitoring procedures. Weaknesses in the internal control must be communicated to the senior and line management, while the most serious violations must be reported to shareholders, the Board of Directors and/or the board of trustees, the senior management and the executive management of a company.

The five components of the internal control (control environment, risk assessment of controls, information and communication, and monitoring) are inter-related via joint actions and emergence which form an integrated internal-control system, dynamically responding to changes in external and internal conditions.

We may note that according to COSO the integrated model of internal control is an established system of internal control, which is based on policies and processes implemented by authorities and employees at all levels and provides reasonable assurance in conjunction with the categorization of goals, components, and performance criteria, as well as related debate and discussion.

Thus there is a direct relationship among the categories of goals (what a company is trying to achieve) – and components (what is required to achieve these goals). If we take any category as an example – let's say, operational efficiency – that is in order to confirm that the internal control over company's operations is running efficiently, you need to make sure that all five components are present and functioning effectively.

The integrated model of internal control will work effectively when internal control are built into all activities of a company, and its existence

covers fundamental needs of a competitive business. The certainly built and actively operating internal control help a company avoid unnecessary costs and losses, as well as allow to quickly reorganize a company in response to changing conditions.

The integrated model of internal control will enable to represent reasonable assurance of achieving objectives on the functioning and compliance with the established regulations and internal rules, reliability/timeliness/accuracy of the financial statements of a company or an individual organization, when this model is built on the following principles:

1) smooth functioning – permanent and proper functioning of the internal control system allows a company to promptly identify any deviations from the established norms and requirements and that is particularly important to prevent risks of such deviations in the future;

2) accountability of all actors of the internal control – quality of each employee, their assigned functions, controlled by the holding entity's internal control system;

3) division of responsibilities – a company seeks to prevent duplication of functions, while these functions are shared among responsible officials and employees of a company so that the same person does not fulfill functions related to approval and execution of the same document, does not perform the same operations. For example, it is not allowed to make decisions on purchase, accounting and inventory of fixed assets or disposal of assets by the same person;

thorities and/or persons authorized to make decisions on how to resolve any deficiencies and control weaknesses;

8) comprehensive and systematic nature of internal control;

9) periodic assessment of the internal control effectiveness and needs for other internal controls;

10) internal and external assessment of the Internal Audit Service .

In addition, in order to ensure effective functioning of the integrated model of internal control a company must implement and comply with the regulated procedure. Regulated procedures represent a system of measures and actions to achieve goals, objectives and plans, identify and prevent non-standard operations, as well as prevent and manage risks, possible fraud and/or misconduct on the part of policy-makers and employees.

We may identify the following key procedures on the internal control, which include:

1) Monitor the formation of long-term development strategies, a development plan (mid-term business plan) and budget (annual business plan) and monitoring of their implementation;

2) Monitor the establishment of key performance indicators of a company and individual key performance indicators for each employee, managerial personnel in accordance with the company's internal documents and assessment of their achievements;

3) Monitor the establishment of performance criteria of agencies, departments and employees, and assess their achievements;

The five components of the internal control (control environment, risk assessment of controls, information and communication, and monitoring) are inter-related via joint actions and emergence which form an integrated internal-control system, dynamically responding to changes in external and internal conditions.

4) proper endorsement or approval of transactions;

5) responsibility of all the subjects of the internal control working in a company, for proper fulfilling of control functions;

6) implementation of internal control based on the precise interaction of all bodies, departments, subordinate organizations of a company;

7) timely reporting on any significant deficiencies and weaknesses in the control – a company must create a system that would allow as soon as possible to transmit relevant information to the au-

4) Establish and monitor division of functional responsibilities, powers and responsibilities of company officials at all levels, ensuring their effective interaction and control over their performance quality;

5) Monitor the absence of conflicts of interest related to fulfilling their duties and supervision of their non-admission;

6) Monitor empowerment to authorize transactions, including approval/adoption and implementation of operations only by those persons who are endowed with appropriate powers and control over their implementation;

7) Monitor informing of all employees and officials on their duties to comply with the internal control and awareness of their role in the internal control system and control over their fulfilling;

8) Monitoring implementation and ensure reliable information system and effective information exchange channels among the authorities if structural units, subordinate organizations and their employees;

9) Monitor identification of risks and their periodic assessment;

10) Control over acquisition/disposal/restructuring of the company's assets and observance of property rights (safekeeping of assets);

11) Monitor the effective and efficient use of company resources;

12) Monitor the status of investment projects and fulfilling of contracts;

13) Monitor compliance with the established procedure for accounting and tax audit, quality, reliable compilation and timely reporting (accounting, management, financial, tax and other) to persons in interest;

14) Monitor compliance with the legislation of the Republic of Kazakhstan and the company's internal documents, as well as following the instructions of the supervisory and regulatory authorities;

15) Monitor observation of decisions made by the company's bodies and its responsible officials;

16) Monitor compliance with the established procedures of disclosure by the company;

17) Monitor compliance with the established paperwork flow in a company;

18) Monitor the use of information contained in the software products and email;

19) Monitor performance of the recommendations of an audit organization which carries out external audit of the annual financial statements of a company, as well as observation of the recommendations of the internal audit service, carrying out internal audit of a company;

20) Regular assessment of the quality of internal control and proper documentation of internal control procedures;

21) Definition, identification, risk classification and implementation of the regular stress testing and risk analysis;

22) Other procedures provided with the company's internal documents.

However, even if all the necessary policies, components, principles and procedures regarding the

internal control system are adopted and successfully operate, the system can provide only limited and not absolute guarantees to the board of directors, the board of trustees and the executive management as regards the achievement of objectives and goals. The likelihood of achieving them adversely affects inherent limitations to any internal control system. Limitations include challenges such as judgment, which may include an error of judgment when making decisions, and the fact that failures can happen due to ignorance of the elementary oversights or errors. Another problem is the human factor when, for fear of being fired, not all workers are willing to provide information to the senior management about problems in the company's financial, economic and other activities, violations of the Code of Business Conduct or on other fraudulent actions of officials.

Moreover, internal controls may be circumvented by collusion of two or more officials. And at the same time management may neglect or ignore the internal control system, including workers' messages about risks of present unethical actions of certain employees or that of fraud, which contributes to deliberate distortion and concealment of negative results and to unethical conduct as a consequence. Here, we may face elementary failure of the top management and the line management to comply with the internal policies and procedures. And what is most tragic, we may face top-management's coercion to the non-compliance on the part of managers-performers.

Another important confining factor is as follows: when a company develops the internal control system, it must take into account resource limitations, weak management skills and expertise, and inadequate legal framework. A company must take into account excessive costs for implementing and supporting the functioning of the internal control system compared with the utility value of the implementation and the existence of various controls.

As one of the brakes towards the creation of the internal control system we may consider changes in policies or government programs, or in the global economy, or the actions of competitors, since it is impossible to predict with absolute certainty the changes.

Research findings show the effectiveness of the internal control system, only if the internal control components (control environment, risk assessment of controls, information and communication, and monitoring), as well as limitations of the internal control system form synergies and help the board of directors, the board of trustees and the executive

management form a reasonable assurance:

- Achieved effectiveness of the corporate governance;
- Achieved strategic and operational objectives, economy of resources, safekeeping and multiplication of assets;
- Ensured compliance with the external and internal regulations;
- Ensured accuracy, quality and timeliness of financial accounting;
- Provided business and public with reliable information;
- Ensured the effectiveness and development of the company's activities;
- Ensured the competitiveness and innovative attractiveness.

Summarizing the above, we may argue that the timely set up and effectively functioning internal control system helps any quasi-sector entity achieve the desired results and in this way avoid "failures" and unpleasant "surprises" and which is most important, avoid damages to their business reputation and other negative consequences. Implementation of the internal control system will allow company's leadership to adapt quickly to changing internal and external economic environment and consumer preferences and priorities, to facilitate the timely restructuring and modernization of a quasi-sector entity for the purpose of their further growth, as well as help them stand in the competitive struggle for competitiveness.

A quasi-sector entity can find solutions to these problems and achieve goals on their own through self-assessment of the internal control system in order to find opportunities for further improvement. At the same time, internal auditors are called upon

to assist them due to the special institutional subordination and status and existing independent authorities. Auditors must play an important role in assessing the effectiveness of existing internal control systems and must make a worthy contribution to the efficiency as a result of production and presentation of recommendations. Of course, the time spent on assessment of the internal control and compilation of recommendations for its improvements in the future will turn into investments with higher returns.

Literature:

1. *International professional internal audit standards.*
2. *International fundamentals of professional practice of internal auditing.*
3. Zh.A.Kulekeyev, A.Zh. Sultangazin, A.B. Zeinelgabdin, A.M. Mukhametkerim *Problem of the efficient use of budget funds in the Republic of Kazakhstan in term of emerging market conditions.* Astana, 2003.
4. E.O. Nurseitov, D.E.Nurseitov *Auditor's General Ledger, SoyuzExpertInfo. Almaty, 2011.*
5. *Unabridged accounting dictionary — M.: the Institute of New Economics. Edited by A.N. Azriliyan, 1999.*
6. <http://ru.wikipedia.org>
7. "Internal Control — Integrated Framework". *Committee of Sponsoring Organizations (COSO).*
8. <http://www.ibs.ru/content/rus/rubr116/rubr-1164.asp>.
9. K.K. Arabyan *Organization and conduct of audit, M.: YUNITI-DANA, 2009.*
10. *Other sources.*

FINANCIAL AUDIT IS THE LANDMARK FOR IMPROVED PROFESSIONALISM OF THE SPECIALISTS FOR STATE FINANCIAL CONTROL

The core of the state financial control today shows the problem of theoretical and practical training for personnel of the state financial control which was exacerbated with changes in 2013 related to the state institutions' transition from the cash method to the accrual method, as well as accounting and financial reporting in accordance with the international financial reporting standards of the public sector (hereinafter as the IFRS).

State financial control bodies, including the supreme audit institution – the Accounts Committee for Control over Execution of the Republican Budget – make a practice of control over compliance and effectiveness with the fragmented combination of some financial statement audit procedures.

Preparation and submission of the financial statements meeting the IFRS requirements by state authorities require the introduction of the practice of auditing the financial statements as separate control measures.

Specialists of the Accounts Committee, which will be responsible for financial audit and audits of the consolidated financial statements must undergo continuous training IPSAS and study international standards on financial auditing by INTOSAI (hereinafter as the ISSAI).

The Accounts Committee on the basis of studies of the world experience in the system for training and professional development of the staff for public financial control in terms of IPSAS use approved for the RSE "Center for Financial Violations Research" the main theme of workshops for professional development for the staff of state financial control in

2014 - "Control (audit) over financial accountability of public institutions".

In order to achieve the objectives of the RSE "Center for Financial Violations Research" the Accounts Committee conducts seminars of professional development for the staff of state financial control on conduct of the financial audit in accordance with the Teaching Materials Package, whose structure and scheme of the financial audit procedures comply with the INTOSAI Financial Audit Standards ISSAI.

At the seminars, the listeners obtain a workbook, the content of which is fully consistent with the slides used by a lecturer on an interactive whiteboard. The structure also includes handouts teaching materials and a training workshop containing exercises for consolidation of the theoretical knowledge learned.

During the training, learners gain skills for work in audit teams, the development of leadership qualities, by dividing them into groups and the presentations in front of the entire audience.

13 out of 25 workshops planned have been carried out since the beginning of this year, where 388 learners among the experts of the state financial control were trained.

Until the end of 2014 for advanced training of state control there will be carried out the following training

seminars on a 36-hour program until the end of 2014 for the purposes of raising the skills of the staff for state financial control:

1) "Control (audit) over financial statements of public institutions";

2) "Control (audit) over financial statements of public institutions (baseline)";

3) "Audit of the consolidated financial statements with the participation of foreign lecturers."

The new educational program for state control professionals, aimed at the implementation of the system-based financial audit, has received a positive response from employees of state financial institutions and quasi-sector entities that have expressed interest in training.

State audit institutions are interested in authenticity, completeness and timeliness of the financial statements of the public sector, which is a preventive measure in prevention of financial irregularities.

In this regard, the RSE "Center for Financial Violations Research" of the Accounts Committee organizes and conducts interactive commercial paid seminars on the most crucial financial issues for all financial professionals.

At seminars senior lecturers and experts of republican financial bodies teach listeners financial procedures for preparing financial statements in accordance with the IPSAS, for compiling plans for development of state-owned joint-stock companies, limited liability partnerships and public enterprises, as well as teach the peculiarities of its corrections and changes. Teachers shall review and study the changes in the legislative regulation of public procurement and other legislative acts.

This year the following themes are proposed to listeners:

1) "Formation of the financial statements of public institutions, in accordance with the IPSAS based on the accrual method" (24 hours);

2) "Preparation of a report on the results of control (audit) of the financial statements of public institutions" (Workshops and lectures 24 hours);

3) "Compilation of the development plan for state-controlled joint-stock companies, limited liability partnerships and public enterprises, as well as features of its adjustments and changes" (16 hours);

4) "Review and study of changes in the legislation on public procurement in the Republic of Kazakhstan" (16 hours);

5) *Practical Course of the DepIFR (Russian). Preparation for exams (English). (84 hours).*

All participants of the seminars get personal handouts and textbooks. Graduates receive certificates.

The RSE "Center for Financial Violations Research" of the Accounts Committee advise heads of enterprises, institutions and organizations to arrange professional development courses for financial authorities on an ongoing basis and on mutually beneficial terms.

Also, for purposes of onsite training the RSE "Center for Financial Violations Research" of the Accounts Committee offers to conduct onsite and regional corporate seminars.

More than 100 people have subscribed on our commercial seminars on various topics on July 1. Subscription on seminars to continued.

The schedule, an application form and a contract draft for education are posted at the website of the RSE "Center for Financial Violations Research" www.cifn.kz.

ЖУРНАЛДЫҢ РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕСІ:

ҚОЗЫКӨРПЕШ ЕСІМҰЛЫ ЖАҢБЫРШИН
Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау
жөніндегі есеп комитетінің Төрағасы, э.ғ.д.,
Редакциялық кеңес төрағасы

АЛЕКСАНДР ВИКТОРОВИЧ ГОРЯИНОВ
Есеп комитетінің мүшесі

ГҮЛЖАН ЖАНПЕЙІСҚЫЗЫ ҚАРАҒҰСОВА
Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің
депутаты, Қаржы және бюджет бойынша Комитет
Төрағасы, э.ғ.д., профессор

ОМАРХАН НҰРТАЙҰЛЫ ӨКСІКБАЕВ
Қазақстан Республикасы Парламенті
Мәжілісінің депутаты, э.ғ.д.

БАЛҚАРАҰЛЫ АЙМАҒАМБЕТОВ ЕРҚАРА
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық
университетінің ректоры, ХҒА ЖМ корреспондент-
мүшесі, Еуразия ХЭА академигі, э.ғ.д., профессор

АМАНЖОЛ ҚОШАНҰЛЫ ҚОШАНОВ
Қазақстан Республикасы ҰҒА академигі,
э.ғ.д., профессор

НҰРЫМОВ АЛДАНЫШ АРЫСТАНҒАЛИҰЛЫ
Евразия ХЭА академигі және ҚҰЖҒА академигі,
Салық қызметінің екінші дәрежелі Мемлекеттік
кеңесшісі, э.ғ.д., профессор

КЕНЖЕҒАЛИ ӘБЕНҰЛЫ САҒАДИЕВ
Қазақстан Республикасы ҰҒА академигі,
э.ғ.д., профессор

РАХМАН АЛШАНҰЛЫ АЛШАНОВ
«Тұран» университетінің ректоры, э.ғ.д., профессор

АЛТАЙ БОЛТАЙХАНҰЛЫ ЗЕЙНЕЛҒАБДИН
э.ғ.д., профессор

КӨШКІМБАЕВ САПАР ХАЙСАХАНҰЛЫ
«Қазақстан Республикасы аудиторлар палатасы»
КАҰ президенті, э.ғ.к.

ЗИНАИДА ПЕТРОВНА ЗАГОСКИНА
Қазақстан Республикасы Аудиторлары Коллегиясының
және Қазақстанның ішкі Аудиторлар Институты басқарма
кеңесінің мүшесі, Ішкі аудитор дипломының иесі,
Қазақстан Республикасының аудиторы, э.ғ.к.

МУРЗИН АЛМАТ ЗАРЛЫҚҰЛЫ
«ҚБЗО» РМК директоры, э.ғ.к.,
Бас редактор

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ ЖУРНАЛА:

ДЖАНБУРЧИН КОЗЫ-КОРПЕШ ЕСИМОВИЧ
Председатель Счетного комитета по контролю за
исполнением республиканского бюджета, д.э.н.,
Председатель редакционного совета

ГОРЯИНОВ АЛЕКСАНДР ВИКТОРОВИЧ
Член Счетного комитета

КАРАГУСОВА ГУЛЬЖАН ДЖАНПЕИСОВНА
Депутат Мажилиса Парламента Республики
Казахстан, Председатель Комитета по финансам
и бюджету, д.э.н., профессор

ОКСИКБАЕВ ОМАРХАН НУРТАЕВИЧ
Депутат Мажилиса Парламента Республики
Казахстан, д.э.н.

АЙМАҒАМБЕТОВ ЕРҚАРА БАЛКАРАЕВИЧ
Ректор Карагандинского экономического
университета Казпотребсоюза, член-корреспондент
МАН ВШ, академик МЭА Евразии, д.э.н., профессор

КОШАНОВ АМАНЖОЛ КОШАНОВИЧ
академик НАН Республики Казахстан,
д.э.н., профессор

НУРУМОВ АЛДАНЫШ АРЫСТАНҒАЛИЕВИЧ
академик МЭА Евразии, академик КНАЕН,
Государственный советник налоговой службы
второго ранга, д.э.н., профессор

САҒАДИЕВ КЕНЖЕҒАЛИ АБЕНОВИЧ
академик НАН Республики Казахстан,
д.э.н., профессор

АЛШАНОВ РАХМАН АЛШАНОВИЧ
Ректор университета «Тұран», д.э.н., профессор

ЗЕЙНЕЛҒАБДИН АЛТАЙ БОЛТАЙХАНОВИЧ
д.э.н., профессор

КОШКИМБАЕВ САПАР ХАЙСАХАНОВИЧ
Президент ПАО «Палата аудиторів
Республики Казахстан», к.э.н.

ЗАГОСКИНА ЗИНАИДА ПЕТРОВНА
Аудитор Республики Казахстан, Дипломированный
внутренний аудитор, Член совета Института
внутреннего аудита и Коллегии аудиторів
Республики Казахстан, к.э.н.

МУРЗИН АЛМАТ ЗАРЛЫКОВИЧ
Директор РГП «ЦИФН», к.э.н.,
Главный редактор

EDITORIAL BOARD OF THE JOURNAL:

DZHANBURCHIN KOZY-KORPESH ESIMOVICH

Chairman of the Account Committee for Control over Execution of the Republican Budget, D.Sc.Economics, Prolocutor of the Editorial Board

GORYAINOV ALEXANDER VICTOROVICH

Member of the Accounts Committee

KARAGUSOVA GULZHAN DJHANPEISOVNA

the Parliament's Majilis Deputy of the Republic of Kazakhstan, Chairlady of The Budget & Finance Committee, D.Sc. Economics, Professor

OXIBAYEV OMARKHAN NURTAYEVICH

the Parliament's Majilis Deputy of the Republic of Kazakhstan, D.Sc. Economics

AIMAGAMBETOV ERKARA BALKARAYEVITCH

President of the Karaganda Economical University of Kazakh Consumers Unions, Corresponding Member of the IAS of HE, Academician of the IAS in Eurasia, D.Sc. Economics, Professor

KOSHANOV AMANZHOL KOSHANOVITCH

Academician NAS of the Republic of Kazakhstan, D.Sc. Economics, professor

NURUMOV ALDANYSH ARYSTANGALIEVICH

academician of the IEA of Eurasia, academician and the KNA of NS, second rank National Tax Counselor, D.Sc. Economics, professor

SAGADIYEV KENZHEGALI ABENOVICH

Academician NAS of the Republic of Kazakhstan, D.Sc. Economics, Professor

ALSHANOV RAKHMAN ALSHANOVICH

President of the «Turan» University, D.Sc. Economics, Professor

ZEYNELGABDIN ALTAI BOLTAYKHANOVICH

D.Sc. Economics, Professor

KOSHKIMBAYEV SAPAR CHAISACHANOVITCH

President of the PJSC "Chamber of Auditors of the Republic of Kazakhstan", Candidate of Economics

ZAGOSKINA ZINAIDA PETROVNA

Auditor of the Republic of Kazakhstan, Certified Internal Auditor, Board Member of Internal Audit Institute and Member of Auditor's Council of the Republic of Kazakhstan, Candidate of Economics

MURZIN ALMAT ZARLYKOVICH

Director of the RSE "CFVR", Candidate of Economics, Editor in chief

«Мемлекеттік аудит - Государственный аудит»

қаржы-экономикалық журнал

Меншік иесі: Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің «Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық» РМҚ

Бас редактор: А.З. Мурзин

Шығарушы редактор: Н.К. Аширова

Дизайн, беттеу: Е.А. Иманғалиев

Қазақ тіліндегі нұсқасы: Ж.Ә. Ақыпбекова

Ағылшын тіліндегі нұсқасы: Ю.К. Алибекова

Корректорлар: Н.П. Гусак, Д.Ф. Әбішева

Журнал 2010 жылғы 28 маусымда Қазақстан Республикасы Байланыс және ақпарат министрлігінде қайта тіркеліп, № 11020-Ж қуәлігі берілген. Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі № 9582-Ж 15.10.2008 ж.

Тоқсанына бір рет шығады.

Қазақстан Республикасы және ТМД аумақтарына тарайды.

Материалдарды қайта басу кезінде журналға сілтеме жасалуы шарт.

Редакция пікірі мақала авторларының пікірімен сәйкес келмеуі мүмкін.

Редакцияның мекен-жайы: 010000, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Орынбор көшесі, № 8, «Министрліктер үйі».

Тел: + 7 (7172) 74-16-55. <http://www.cifn.kz>

«Чернобылец - жарымжандар бірлестігі» ЖШС баспаханасында басылған. Астана қ., К. Байсейітова көш., 114/2,

тел/ф. 8 (7172) 28-90-45, 28-99-21

Таралымы: 500 дана.

Жазылу индексі - 74167

«Мемлекеттік аудит - Государственный аудит»

финансово-экономический журнал

Собственник: РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» Счетного комитета по контролю за исполнением республиканского бюджета

Главный редактор: А.З. Мурзин

Выпускающий редактор: Н.К. Аширова

Дизайн, верстка: Е.А. Иманғалиев

Казахский вариант: Ж.А. Ақыпбекова

Английский вариант: Ю.К. Алибекова

Корректоры: Н.П. Гусак, Д.Г. Абишева

Журнал перерегистрирован Министерством связи и информации Республики Казахстан 28.06.2010 года, свидетельство №11020-Ж.

Номер и дата первичной постановки на учет №9582-Ж.

15.10.2008 г.

Выходит один раз в квартал.

Распространяется на территории Республики Казахстан и СНГ.

При распечатке материалов ссылка на журнал обязательна.

Мнение редакции может не совпадать с точкой зрения авторов статей.

Адрес редакции: 010000, Республика Казахстан, г. Астана, ул. Орынбор, №8, «Дом министерств». Тел: + 7 (7172) 74-16-55. <http://www.cifn.kz>

Отпечатано в типографии ТОО «Общество инвалидов - Чернобылец», г. Астана, ул. К. Байсейитовой, 114/2, тел/ф. 8 (7172) 28-90-45, 28-99-21

Тираж: 500 экземпляров.

Подписной индекс - 74167

"Memlekettik Audit - State Audit" Journal of Finance and Economics

Owner: RSE "Center for Financial Violations Research" of Accounts Committee for Control over Execution of the Republican Budget

Chief Editor: A. Murzin

Copy Editor: N. Ashirova

Design, layout: E. Imangaliev

Kazakh version: Z. Akypbekova

English version: U. Alibekova

Correctors: N.P. Gusak, D.G. Abisheva

Journal was re-registered by the Ministry of Communications and Information of the Republic of Kazakhstan on June 28, 2010, certificate No.11020-Zh. Number and date of initial registration No. 9582-Zh., October 15, 2008

Published quarterly.

Distributed on the territory of the Republic of Kazakhstan and CIS.

When printing materials reference to the journal is required.

Editorial staff opinion may not reflect views of the author.

Editorial office address: "House of Ministries", Astana, 010000, the Republic of Kazakhstan

Tel: + 7 (7172) 74-16-55. <http://www.cifn.kz>

Printed in printing office of LLP "Society of the Disabled - Chernobylets", 114/2, K.Baiseitova str., Astana, tel/fax. 8 (7172) 28-90-45, 28-99-21

Circulation: 500 copies.

Subscription index - 74167

ВО ВСЕХ ГОРОДАХ КАЗАХСТАНА

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕМЛЕКЕТТИК
Аудит

Финансово-экономический журнал по вопросам социально-экономического развития, управления государственными финансами, государственного финансового контроля и аудита

Журнал выходит ежеквартально

**Подписку на печатную версию журнала
вы можете оформить**

через отделения АО «Казпочта»
подписной индекс – **74167**

Приглашаем к сотрудничеству!

Тел. 8(7172) 742196, факс 8(7172) 742258

www.cifn.kz